

Matija Poljaković

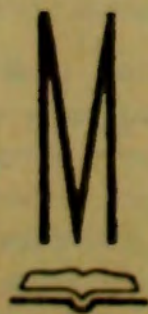
KOMEDIJE

MINERVA / SUBOTICA / 1961

Matija Poljaković

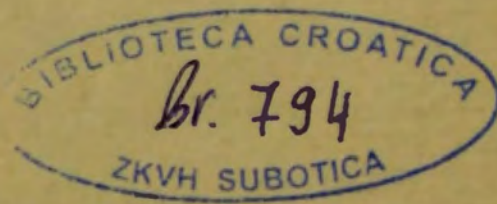
KOMEDIJE

MINERVA / SUBOTICA / 1961

Urednik

JOSIP BULJOVČIĆ

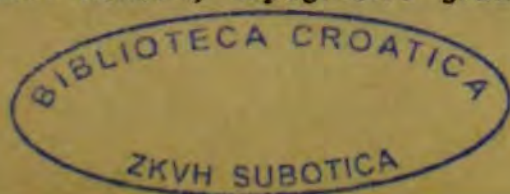

SATIRIČNO DJELO MATIJE POLJAKOVIĆA

U prvom objavljenom djelu Matije Poljakovića, drami u tri čina „Kao suncokreti” (Matica hrvatska, 1952), u bilješci o autoru stoji: „Matija Poljaković, pravnik, rođen je u Subotici 1909. godine, gdje i danas živi. Za vrijeme okupacije aktivno je suradjivao s narodnooslobodilačkim pokretom, a 1944. je otišao na oslobođeni teritorij...” Danas, devet godina kasnije, osim tih suhoparnih podataka ne bi se moglo ništa bitno dodati životnoj biografiji Matije Poljakovića. Ali u tih devet godina, kao rezultat neprekidnog i intenzivnog književnog rada, dogodili su se gotovo svi značajni datumi njegove artistske biografije i formirana je jedna od vrlo osebnih i originalnih stvaralačkih fizionomija poslijeratne jugoslavenske dramaturgije.

Literaturom se Poljaković počeo baviti još davno prije rata, ali bez zanimljivijih i trajnijih ostvarenja. Međutim, poslije rata ugledao je svijet, štampano ili scenski, prilično veliki broj njegovih drama i komedija. Pišući isključivo za teatar, Poljaković je debitirao 1950. godine kada je Hrvatsko narodno kazalište u Subotici izvelo „Ča Boninu razgalu”, narodnu igru sa pjesmom i plesovima, zapravo „dramatizirani splot narodnih običaja”. Predodređeno najširim slojevima nove kazališne publike, bunjevačkim seljačkim masama, djelo je doživjelo senzacionalan uspjeh kod onih, kojima je u prvom redu bilo namijenjeno. Izvedeno je oko 60 puta pred prepunom kućom i ponukalo autora da napiše, i teatar da izvede, još koje djelo za istu publiku. Godine 1952 izvedene su komedije „Niko i ništa” i „Vašange” sa sličnim uspjehom. Ove svoje prvijence Poljaković je i štampao u zajedničkoj knjizi, izdanoj 1953. godine u izdanju SKPD, Subotica.

Započinjući karijeru dramskog autora kao „folklorist”, Poljaković je s jedne strane odigrao izvanredno važan i koristan potez u prosvjetiteljskom smislu. Prilično neslavna reputacija naše tradicionalne dramske literature inspirirane folklornim motivima, i čak neka vrsta averzije koja postoji prema njoj, doprinjela je tome da ove prve Poljakovićeve stvari nisu bile dovoljno objektivno ocijenjene. Njih odlikuju prije svega izvanredno jednostavne, lako shvatljive fabule, plastična karakterizacija tipskih ličnosti, nepogrešivo građene scenske situacije i

zkh.org.rs

sočna ikavska pučka fraza, metaforična i duhovita. Dominantna značajka cjelokupnog Poljakovićeovog opusa: satirična vizija svijeta, jasno je prisutna i ovdje. Taj satirični prizvuk, osobito jak u djelu „Niko i ništa“, uz spomenute artistske kvalitete, izdvaja na neki način ova djela iz serije sličnih, dajući im smisao koji ide dublje od prigodnog, popularizatorskog i vaspitnog.

Istovremeno sa radom na komadima sa seljačkim ambijentom, Poljaković piše građanske satirične komedije realističke fakture. Spomenutu dramu „Kao suncokreti“, dvije godine nakon izlaska iz štampe, stavlja na repertoar, prevedenu na mađarski, Mađarska drama Narodnog pozorišta u Subotici. Uspjeh praizvedbe bio je nesumnjiv, pa odmah zatim Radio Novi Sad izvodi „Kao suncokrete“ i kao radiodramu. Isto djelo izvelo je te godine i Oblasno narodno pozorište u Prištini. Iz ovog perioda Poljakovićeova javila su se još dva njegova teksta: „Kuću mira“ izvodi 1953. godine Hrvatska drama Narodnog pozorišta u Subotici, a „Zakužene“ štampa časopis „Rukovet“ 1955. godine.

Zajednički nazivnik ovih satiričnih komedija je svijet kojim se bave. To je ambijent vojvodjanske malovaroške agrarne buržoazije, zbušnjene i izgubljene u novim, poslijeratnim okolnostima. Zapleteni u nerješivim protivurječnostima između sadašnjeg i prošlog, nesposobni da se bore ili adaptiraju prilikama, ti bivši suci, trgovci, veleposjednici i njihovi bližnji, doživljuju lomove prividnih obiteljskih harmonija, pojave rane degeneracije, gubitak etičke ravnoteže pa čak i očajničke pokušaje zločina.

Poljaković nije uopće sentimentaln prema svojim junacima: on je objektivn u analizi njihovih ličnosti i razvijanju putova njihovih sudbina. Konzekventno izbjegavanje crnobijelih šablona dalo je negativnim junacima ovih komedija ljudsku punoću i uvjerljivost i istovremeno im donijelo jedan originalan kvalitet u tretmanu pozitivnih likova. Naime, Poljaković nije, kao većina autora u istom tom periodu napravio od svojih pozitivnih ličnosti „junake bez mane i straha“ lišivši ih one normalne ljudske dimenzije. Njegovi heroji su ili poštteni intelektualac buržujskog porijekla koji se emocionalno, po liniji osjećanja pravednosti i revolta na bivše, opredjeljuju za novi poredak, kao Ivan u „Zakuženima“, koji završava komediju spoznajom: „Ako još ne znamo kakvi bismo morali biti, ipak znamo kakvi ne smijemo biti“; ili bogataško židovsko dijete Olga Grün („Kao suncokreti“) simpatizer, potom logoraš i najzad žrtva revolverskog hica u obračunu sa svojim mužem — kolaboracionistom. Ako su ljudi iz naroda, onda su kao mladi liječnik u „Kući mira“, koji žrtvuje svoj privatni život, bez velikih dilema i poza, višim i humanijim zadacima vremena i prilika bez obzira na strogo političku opredijeljenost. Ove komedije, koje predstavljaju neku vrstu prelazne

faze u Poljakovićevom stvaranju, pokazuju siguran komediografski nerv, zanimljivo postavljene odnose, duhovit dijalog, kao i logičan rast i razvitak lica.

Iz istih razloga kao i prvi put, Poljaković se još dva puta vratio folklornim temama. 1955. u Subotici doživljuje praizvedbu njegova scenska bajka „Buckanje sa smutipukom“, inspirirana motivima bunjevačkih narodnih pripovjedaka Balinta Vujkova. Čudesni svijet pučke fantazije: kraljevi u gaćama i sa duvankesom, zmajevi, djavoli i vile, vještice i vukodlaci dobili su na sceni svoja ljudska obličja i format. Zahvaljujući bogatstvu simbolike i asocijacije koje taj svijet imanentno nosi u sebi, Poljaković ih je lako dovodio u niz neočekivanih situacija, smiješnih i poučnih, i na dopadljiv način plasirao sve didaktične i moralizatorske poante.

Nakon „Buckanja sa smutipukom“ Poljaković se ne pojavljuje u javnosti pune četiri godine. Te godine međutim znače period intenzivnog rada i donose kao rezultat satiričnu komediju „Par žutih cipela“ i ovu knjigu.

„Par žutih cipela“, satirična komedija u tri čina, prvi put izvedena 25. novembra 1959. godine u subotičkom Narodnom pozorištu, predstavlja ne samo najbolje i najzrelije Poljakovićevo djelo do sada, nego i „djelo koje je gotovo izuzetna pojava u poslijeratnoj dramskoj literaturi“ (B. Hećimović). Prikazano prilikom gostovanja Subotičkog pozorišta u Zagrebu, ono je pobralo niz jednodušno pozitivnih ocjena, koje su se pridružile povoljnom reagiranju subotičke, novosadske i beogradske štampe. Tako je, na primjer, Bora Glišić u *Nedeljnim informativnim novinama* zapisao: „Matija Poljaković, koji je napisao desetak dramskih dela (po mom mišljenju još nedovoljno ocenjenih), uzeo je po jednoj reminiscenciji — par žutih cipela kao simbol moći nad ljudima i na tu temu napisao satiru punu tuge nad čovekom i njegovim prokletstvom. Predmet ove komedije se „nigde nije zbio, ali se mogao zbiti svugde“. Pepi, mali činovnik, „obnevidio od prezira i uvreda“, mrzi sve što vredja i ponižava ljude. Ali je slučajno, — u starinarnici — kupio par žutih cipela (kao spomenuti simbol) — i njegova situacija se potpuno izmenila. Pred njim se, (koji je „pun problema, problematike i zaduženja“) klanjaju svi, njega uvažavaju, od njega strepe i pribojavaju se. Da li će i sad mrzeti sve ono što unižava ljude? Ne. Poljaković je napravio parafrazu Napoleona „svi mi nosimo u ruci bič nasilnika“. A pokazujući to, on završava svoju komediju čaplinovskom tugom i samog Pepija nad nekakvim prokletstvom u čoveku. Ta tuga koja poetski izvire iz satire, saznanje o izvesnim fikcijama u nama samima i u starinarnicama i moderno iskazivanje svega toga bez povinovanja šablonima — tri su izuzetna kvaliteta ovog Poljakovićevog dela“. „Par žutih cipela“ je nastao kao rezultat traženja novih izražajnih formi. Od-

bacujući konvencionalne dramaturške metode, Poljaković pušta da mu situacija nametne rješenje scenske forme. Otuda i preplitanje fantasmagoričnih grotesknh scena sa poetičnim stanjima, realistično koncipirani dijalog sa automatskim skandiranjem fraze. Akceptirajući ovaj osnovni princip, postaje razumljivo i opravdano zašto je Poljaković ovu satiru raspleo izrazito dramskim elementima. Razrješenje iz toga aspekta onda ne izgleda nasilno (kao što se učinilo jednom kritičaru), nego logično.

Poljaković se još jednom povinovao potrebama kuće koja ga je prva igrala, pa je početkom 1960. doživio svoju praizvedbu „Bolto u raju”, satirična komedija iz bunjevačkog seljačkog ambijenta, napisana mnogo ranije.

Definitivno ostavljajući za sobom period folklornih i građanskih preokupacija i izražavanja, Poljaković je „Parom žutih cipela” krenuo u neiscrpna područja općeljudskih tema i problema, nesputan tradicionalističkim balastom uslovnosti i kanona. Peripetije kroz koje prolazi čovjek u koštacu sa silama usmjerenim na uništenje njegovog integriteta, humanistički ideal afirmacije slobodne ličnosti i njenog dostojanstva konfrontiran deformacijama svakidašnjeg života, strastveno traženje istine i ponekad brutalna iskrenost i smjelost pri tom, daju ovoj sadašnjoj fazi Poljakovićeva rada uzbudljivi interes i dah suvremene aktuelnosti.

Tako u komediji „Oprostite, umro sam”, koncipiranoj prije „Para žutih cipela”, Poljaković zahvaća u problem koji je njegova stalna opsesija: do koje granice se deformiraju ljudske psihe i karakteri u sredinama sa birokratskim pojavama?

U „Ludogradu” on na apsurdnim činjenicama, da se u svim vremenima i svim društvenim sistemima događa da se reputacije stvaraju na fami i da se problemi uklanjanja nesposobnih sa odgovornih mjesta rješavaju slanjem tih ljudi na još istaknutije poldžaje — stvara čitav jedan groteskni panoptikum. A u „Herojima slava, nama ono više” on se usudio postaviti krajnje delikatno, ali i sasvim jasno i aktuelno pitanje, u formi satirične vizije onoga što se nije dogodilo ali bi se moglo dogoditi, i što bi trebalo spriječiti u začetku. Umorni heroji mogu biti žrtve vitalnih kameleona. I to, ako i nije stvarnost, može zbog nebrige za čovjeka i brzine zaboravljanja postati.

Poljakovićeva komediografsko djelo ušlo je „Parom žutih cipela” i komedijama u ovoj knjizi u svoju odlučujuću fazu. Čini se da je našao pravi ključ za evokaciju svog osebnog doživljaja svijeta u kojem živimo i da tvrdnja Miodraga Kujundžića, povodom „Para žutih cipela”: „...da u našoj posleratnoj dramskoj književnosti nismo imali ovako ozbiljne komedije” („Dnevnik”) ne bi smjela ostati neponovljiva.

Petar ŠARČEVIĆ

OPROSTITE – UMRO SAM

KOMEDIJA U TRI ČINA

L I C A

BENO PROBOJČEVIĆ, službenik po sudbini i karijeri

MARA, vele: usidjelica, jer joj je 28 godina i jer se brine za ljude

ZORA, rođena da bude netko

STIPO, okotio im se rod

PAJO, čovjek s periferije

VERA, medju ostalim je i daktilografkinja

VLADO, principijelan, ali još mlad i očima vjeruje

JELENA, službenica koja još civilno misli

TOMIĆ, predsjednik GNO-a, koji se rado sjeća prošlosti

ROMIĆ, predsjednik Savjeta, koji nema još ni sadašnjosti

Inžinjer, službenici i službenice.

Zbilo se bilo koje godine u jednom savjetu za socijalno staranje između deset i dvanaest sati prije podne, a prilikom jedne reorganizacije i alarmantne vijesti o sistematizaciji službenika.

I ČIN

Jedna od uredskih prostorija Savjeta za socijalno staranje GNO-a. Začudo, zidovi su obojeni nepretenciozno: svijetlozeleno! A po dva pišaća stola i ormara, sve novonovcato, pa ipak odgovaraju svojoj namjeni. Tu mora da je šefovao čovjek koji želi ozbiljan rad. Biva i to. Zatim, stalak za pisanje kao ustupak čika Beni, pa kancelarijski luster i sijalice nad svakim stolom. I troja vrata. Na srednjima je zidni sat. Baš je deset sati.

Inače, nedjelja je i udarnički rad nad nesretnim spisima. Anahronično jeste, ali se moralo zbiti jer je netko htio da korigira vrijeme. Da li zato što je društvo pogriješilo? Ne. Već što bi netko da postane Netko.

Zora je uvrijedjena, važnim koracima mjeri popriličnu prostoriju i vidi se, osjeća se čak, da se tu ona ponaša kao netko: zašto bi inače čika Beno s priljubljenim rukama uz butine podrhtavao pored svoga stola? Nju je podario dragi bog s mnogo više prednosti negoli Maru u crnoj kecelji s bijelom ogrlicom; rano je saznala za vrijednosti svojih oblina, pa ipak otkud u nje tolike nezdrave ambicije? Možda što se nije pametno znala koristiti svojim prednostima, pa se nije umjela naplatiti? Juri za priznanjem svoje sve kompliciranije ličnosti, pa i zaslijepi, i zagazi, i pregazi.

Mara stoji i gleda preda se. Ali ne zato što je Zora netko, već što razmišlja o tome što će i kako će da kaže. Na žalost, njen je glas, prosto naprosto drag i razuman. Teško da će sebi ikada stvoriti autoritet. Bar ne pred Zorom i Zorama.

Čujte sada Maru! Prosto ne doliči u diskusiji govoriti ovako tiho i razumno.

1.

Mara

...Oprosti, ali ja zbilja nemam namjeru da ti solim pamet. No... tvrdim... da kod svakoga čovjeka postoji granica do koje možemo utjecati na njega.

Zora

(Reagirala bi, ali mora prigušiti svoj glas. Mara je ipak netko). A sada pak i ti meni oprosti... ali što je ovo ako ne mudrovanje, čak intelektualiziranje...?

Mara

(okončala bi prepirku, jer kad je već rad neka se radi, ali se sve njeno negodovanje odrazi u blagom pokretu ruke): Sad bilo što bilo, ali te molim da ne pretjeruješ u svojim namjerama preodgajivanja ljudi... Hajde, reci molim te, kako ćeš ti od ove šeptrlje, na izgled i puzavca...

Zora

Zar samo na izgled?

Beno

(Usta su se počesto otvarala, učestvovala bi u diskusiji, ali početna energija se istrošila još negdje u srcu. Sada se ipak osmjeli; istina, krvavi znoj znoji, kupaju mu se obrazi i čelo. Povelikom to maramicom upija) Naime, ako oprostite, ja bih se tek toliko usudio reći...

Mara

(zna da je bolje da ona brine njegovu brigu): Rekla sam vam već vi šutite! Ja znam tko ste i smiješno je od vas više očekivati.

Zora

(spremna u ovom momentu na krompromis): Ako bi htio, još bi se uvijek mogao promijeniti. Ali, razumij, neće, neće...! A ja s onima koji neće ne želim gubiti svoje dragocjeno vrijeme.

Mara

(mora je urazumiti): Da se razumijemo... ti si tu referent, a ne bog i batina!

Zora

(ovo Mara nije smjela reći pred takvim nekim kao što je Beno, to prelazi granice njene popustljivosti): Vidi, molim te! Ha! Ja sam mu šef, ja sam mu predsjednica podružnice, ja imam svoj cilj koji mi drugovi odobravaju i neću da mi itko muti vodu! Moj rad — moj uspjeh; ako bude trebalo, neka je i moja odgovornost!

Mara

(budući da je i ona samo običan čovjek, diskusija sa Zorom doводи je do krajnje iscrpljenosti): I bit će...! (Podje van).

2.

Zora

(Ima momenata kad bi čovjek pomislio, da će sručiti na glavu ovoga sirotana ne samo svu silu riječi već i nešto opipljivije. No,

ostala je sama sa svojim plijenom, lakše joj je; govori joj se, pa će govoriti, a on mora da je sluša.) ...Sada tek ja vidim tko to u vama potpiruje taj neprijateljski stav prema meni! Prema meni...?! (Sjetila se da ona nije samo ona; više je negoli samo ona.) Prema nama...! Nama, moj gospodine...!

Beno

(riječi su mu prosto preopterećene molbom:) Naime, draga drugarice, ako vas smijem tako osloviti... (Pogledala ga je. Može se reći da je za čitavu glavu postao niži.) Oprostite, jest, ja razumijem.

Zora

(moglo bi se reći: viče): Ama, dokle ćete vi s tim vašim „Jest ja razumijem!“ Ali zapamtite: ja sam šef i vama, ja sam šef i njoj!

3.

Vera

(proleprša kroz sobu s nekoliko spisa, u prolazu zagrlj Zoru): Odmorim se, draga... jako si blijeda...!

Zora

Znam ja to, dijete, znam! Nervozna sam... (I opet su, na svu nesreću čika Bene, ostali nasamo.) Nervozna sam, jer sam se pre-radila, jer sam se premorila!

Beno

(mislio je: njemu je govorila, dužan je da potvrdi njene superlative): Jest, ja to razumijem.

Zora

„Ja to razumijem, ja to razumijem“...! Ama dokle to...! I što treba da znači to vaše: „Jest, ja to razumijem!“ To je već neposlus, to je već ironiziranje, a ja to ne dozvoljavam! Jeste li razumjeli, ja to ne dozvoljavam!

Beno

(oh, još kako je razumio!): Jest, ja ra... ra...!

Zora

(sada se već zbilja previše uzбудila): I sada još to treba da čujem da se potužite na narodnu vlast! Ali onda ne zaboravite, da sam i ja dio te vlasti...!

Beno

Naime, draga drugarice, ako vas smijem tako osloviti...

Zora

I kako da uzmem u zaštitu ovakova čovjeka kao što ste vi? Kako da imam obraza zauzeti se za čovjeka nazadnih pogleda, truta,

birokratu...?! Čak čovjeka koji je neprijateljski nastrojen!
Kako...?!

Beno

Naime, draga drugarice, ako vas smijem tako osloviti, ja... ja...
ja...

Zora

(pogriješio je, zamučao je, a njen predah je istekao, pa opet upada): Neću i neću...! I naravno, sada ćete još i to rastrubiti da smo vas prinudili da danas, u nedjelju, dodjete raditi. Pa vaša svijest ni ne može dokučiti što je to biti bolji od drugih! Ali ja kao predsjednica naše podružnice smijem željeti da nam se članstvo istakne. Da i vas pohvale — zapamtite, nesretniče! Razumijete li vi uopće što to znači biti bolji od drugih i što to znači — istaći se...?!

Beno

Naime, da! Istaći se!

Zora

Da se vidi da vam je rukovodstvo zdravo, da ima inicijative! A ja je hvala bogu, imam! *(Važno sjeda. A zapravo se i premorila.)* ...Umorna sam... Upamtite... Ne volim govoriti, a moram govoriti!... koga ja predložim, koga ja pohvalim, koga ja pokudim, koga ja progonim — to drugovi uvažē.

Beno

Draga drugarice, ako vas smijem tako osloviti, ja uopće uzevši, ja se radujem što ćemo se istaći.

Zora

Vidi ga, molim te, još i laže.

Beno

Oprostite, jest, ja znam da lažem, ali, vjerujte mi, volim što smo došli raditi, jer ovdje je i toplo...

Zora

...i u toplom se bolje spava!

Beno

Jeste, molim! Naime... naime, ako dozvoljete, ja bih tek toliko želio...

Zora

Da već jednom ušutite! Joj, da znate samo kako me zamarate svojim nerazumnim brbljanjem! Bar da to prikrijete...

Beno

Jest, ako dozvolite, ja ću prikriti!

Zora

Ali što, ali što...? Nikada ništa od vas! I dosta pričanja, izvolite na posao.

Beno
Oprostite što ću se usuditi primijetiti, ja sam svoj posao završio.

Zora
Vidi, molim te, on je svoj posao završio! Završio, eto...! A gdje vam je samoinicijativa i što treba da znači da ste vi vaš posao završili dokle god svi nisu...! Izvolite uzeti posla od onih koji još imaju. Eto, na primjer, i ovo možete svršiti, i ovo, i ovo...! (*Lete spisi s gomile pred Benu.*) Tako...! Ali ne! Čekajte! Ovo može i do sutra da čeka. Sada drugima pomažite!

Beno
(*ustrčao se, pa ne zna kako bi iz sobe*): Sada ću još onima koji imaju, imaju, imaju...! (*Mučna šetnja pod njenim ironičnim osmjehom podsjetila ga na još veće nevolje.*) Gospodjice... draga drugarice, ako vas smijem tako osloviti, nemojte predložiti da me otpuste iz službe... jer ja tako volim raditi.

Zora
Čujte, molim vas, s kojim se vi uopće pravom miješate u nadležnost svojih pretpostavljenih...!

Beno
Ali kad volim raditi, molit ću lijepo...

Zora
Dosta! Izvolite za svojim poslom i da više...! (*Vrata se otvaraju, ne zna tko bi mogao biti, bolje je da se malo utiša. Ulazi Vlado. Tko je on, možda ne bi ni trebalo reći jer se to vidi po osmjehu i novom intoniranju.*) A sada idite. I nemojte da opet vidim da zaostajete za drugima! Jesmo li se razumjeli, čika Beno?

Beno
(*Ništa on više nije razumio, možda ni čuo. Uvjeren je da sada više nema spasa kad je već i ON stigao. To ne može biti slučajno. Pozlilo mu je, ali disciplinirani službenik do groba zna svoje dužnosti i već ovještale forme rada i odnosa: još više slijepi dlanove s butinama i provuče se pokraj Vlade kao sjena.*)

4.

Vlado
Zdravo, drugarice Zoro.

Zora
(*Taj njen osmjeh! Kako se na Vladu nasmiješila. Od toga se obnevidi.*) Zdravo, družo Vlado... Kako si...? Sjedi, hoćeš li sjesti...?

Vlado

U odboru svaki ima prava da sjedne... odnosno imam i ja prava, ali vremena već manje.

Zora

I pamtiš. stotine imena pamtiš... još i moje pamtiš.

Vlado

Moraš, kad si roditelj stotinama odraslih ljudi... Nemam vremena, nemam vremena, a opet sam se raspričao... Reci... zašto vaše odjeljenje i danas radi?

Zora

Tko radi i dok radi, zlo ne misli... Da, radimo! Tako smo odlučili, pa radimo.

Vlado

Odlučili...?

Zora

Ne bih dozvolila, bože sačuvaj, da tko naturuje svoju volju! Odlučili!

Vlado

Baš svi?

Zora

(sve ovo ide lako, bezazleno, čak s prijatnom kozerijom, i, naravno, koketerijom): Oh, znaš i sam kako je! Onih će biti dok je svijeta i vijeka! Ali su čuli za sistematizaciju pa se nisu usudili izostati.

Vlado

Vidiš, pokraj lijepe žene se zaboraviš, odmaraš se. Ali me ovakove riječi otrijezne...! Postajem oprezan. Znači, sistematizacija je djelovala na njihovu svijest.

Zora

(ne bi ga željela ispustiti): Na one na koje lijepa riječ, na koje obline ne utječu, utječu ovakove vanredne prilike za preodgajivanje. Ha-ha-ha...!

Vlado

Mnogo posla imate?

Zora

Znaš, ovako smo u podružnici riješili; svjesniji su dobro poduprli moj prijedlog, pa su konačno svi do jednoga prihvatili. Još i reakcionarni. A znaš kako je, posla se uvijek nadje.

Vlado

Znaš... kako da ti i kažem... ne volim ovaj način ubjedjivanja... Ti znaš da sam samo tebe pozvao, a ti si mi odmah priredila i neki udarnički rad! Odluke o ovakvim pitanjima su van tvoga domašaja.

Zora

Znam, pogriješila sam... i htjela sam pogriješiti... htjela sam da me zapaziš.

Vlado

Vidjela si, zapažam te na ulici, čak i pogledam... čak gledam... ali na radu nemam očiju! Službenim očima je mjesto na dužnosti, na poslu, a ne na oblinama... Dakle, to zauvijek!

Zora

Uvjeravam te, svi su s oduševljenjem privatili prijedlog!

Vlado

Da analiziramo... Da...! Svi će rado doći ako je posao hitan, ako je neodložan... ali ako se kome, eto, samo prohtjelo, da znaš, ja ti prvi ne bih došao! Ne bih! Naime... možda bih i ja, da me sistematizacijom uvjeravaš.

Zora

U potpunosti se slažem s tobom, Vlado! Eto, ako se samokritički osvrnem na našu odluku, priznajem i sama da nisu pametno postupili što su se odlučili na ovaj udarnički rad!

Vlado

Kako...? *(Postaje oprezan, postaje službeniji.)* Kako to: oni se nisu pametno odlučili?

Zora

Pravo da ti kažem, ja sam bila protiv toga prijedloga, ali kako sam mogla kvariti oduševljenje drugova?

Vlado

Iznad oduševljenja treba da je naša svijest...! Uostalom, volim najprije razmisliti, pa ćemo se drugom zgodom vratiti na ova principijelna pitanja... *(Izgubio se: divio se sebi. Ne bi volio da je to primijetila. Bolje da vidi njegovu mladičku krutost.)* Ništa dosadnije negoli drugoga slušati i ništa prijatnije negoli sebe čuti! A ti mnogo govoriš, malo slušaš...! Ispitaj sebe, pa ćeš mi dati za pravo!... A sada da vidimo. *(Izvadi poduži spisak.)* Molit ću te da daješ što objektivnija mišljenja o drugovima... I ne zaboravi da su oni u prvom redu ljudi. Kakva negativna pojava može imati i čisto lične razloge: brige i neprilike, porodica pa i po koja mana! A tko je nema, ne? Ljudi smo.

Zora

(Vlado je bio prilično krut, pomalo i samoživo zadovoljan, ona sada misli: i popuje. No on već i po dužnosti osjeća brigu za ljude.) ...Nemaj brige. Držim da sam prilično svijesna.

Vlado

A jesi li baš...? *(Odmah nestane i prizvuka ironije.)* Volio bih se uvjeriti... Podjimo od poslužitelja...

Zora

... odnosno pomoćnih službenika!

Vlado

Da? Zbilja!... Izvini. Marko Baić.

Zora

(sada će da vidi kako ona poznaje svoje ljude!) Marljivo, sposoban, napredan! *(I tko će bolje znati ljude od nje: ona ih motri, prosudjuje.)*

Vlado

Čekaj, čekaj... *(Vratio se potpuno u svoj svijet koji ozbiljno i odgovorno promatra i prosudjuje.)* Znaš, molio bih te da se ne zatrčavaš... Imam podatke da je za vrijeme okupacije bio poslužitelj kod velikog župana. Zar ne, kakvo-takvo, ali povjerenje tih ljudi.

Zora

I to znam. Ali tvrdim da je taj čovjek svojim radom zavrijedio rehabilitaciju.

Vlado

Dobro... Poslužitelj, odnosno pomoćni službenik... Mačković Stjepan.

Zora

Pijanica.

Vlado

Dolazi li napit u ured?

Zora

(malo ju je uznemirilo i uznerviralo njegovo novo ponašanje, pa će neoprezno, nekontrolirano): No, to bi još trebalo! Ali sam više puta čula gdje se hvalisao koliko može da popije. I sam priznaje da voli piti.

Vlado

I na radu?

Zora

Ne, ali... ali, eto, ni na sindikalnim sjednicama nije baš aktivan. Uvijek šuti.

Vlado

(nestrpljenje je na pomolu i pored svih oblina): A radi li, radi li?!

Zora

(odbrecne se): Ama, pobogu, zato je plaćen!

Vlado

Oprosti... čini mi se da se pomalo zaboravljaš.

Zora

Ne! Ali već ne znam, da li ti želiš da iskreno govorim ili da opravdam ljude!

Vlado

Još sam u početku rekao što želim. I toga se pridržavaj. Daktilograf... Zorić Jelena.

Zora

Vidio si je... lutkica!

Vlado

A kakva je na radu?

Zora

Misliš da je dama za pisačim stolom, a ne službenica.

Vlado

Na komisiji su za nju utvrdili da je daktilograf prvog reda. Kažu, i marljiva je. Ono jest, vidim i sam, uredna je, dobro odjevena...

Zora

(već je izgledala nezainteresirana, ali opet plane): A da znaš samo, to je baš i utjecalo na odluku komisije! Konačno, i sam treba da znaš tko sve sjedi po tim komisijama!

Vlado

(pogleda je, ali ne reagira): Mara Bačić?

Zora

(vidi da je izgubila njegove sklonosti u ovoj raspravi, ali se dobro sjeća njegovih prvih riječi): Ja je ne volim; usidjelica je, i čovjek htio ne htio, mora doći s njom u sukob.

Vlado

Dobro. Kod drugih ću se za nju zainteresirati... Arhivar Stipe Mandić?

Zora

Mnogi ga ne vole. Ja pak mislim da je odan, pun ambicije i iskren. I u sindikatu je aktivan.

Vlado

Koji je taj?

Zora

Naime... znaš...

Vlado

Aha. aha...!

Zora

Da...! Morao si nas vidjeti. Stanujemo u istom pravcu, pa...!

Vlado

Pa naravno...! Probojčević Beno. To je onaj čičica koji je maločas bio tu. Ne?

Zora

Da... Eto, vidiš, ne volim govoriti... eto, loš, nemaran, bez ambicije i interesiranja. I neinteligentan. I kao da mu je jedino do plate stalo.

Vlado

A meni pak za tog čičicu govore da živi za svoje spise.

Zora

Govore, govore...! Izvini... Ne zaboravi, takva mišljenja reakcija protura o svojim! Ja sam čak uvjeren da je taj čovjek neprijatelj.

Vlado

... Imaš i neke dokaze?

Zora

Na zadnjoj sindikalnoj sjednici je otvoreno rekao da su njemu simpatičniji idealisti negoli materijalisti. Je li jasno da je taj čovjek protiv materijalističkog nazora na svijet?

Vlado

Misliš?

Zora

A znaš li što veli o dijalektici?

Vlado

(morao se pokraj sve muke nasmijati): Da ne zna što je to!

Zora

Ovo je već prosto dobronamjieran stav prema jednom negativnom tipu! Ja sam mu govorila o dijalektičnom metodu, a on me je prosto ugnjavio pitanjem o logici.

Vlado

Pa?

Zora

Ja priznajem, da sam preko pojma logike samo preletjela, ali se očito vidjelo da me želi dovesti u zabunu. I to naravno samo zato što zna da sam napredna.

Vlado

Tko se boji pitanja, taj neka ne predaje. Uostalom, znači, ti predlažeš da ga otpuste iz službe.

Zora

Neću da mi loše utječe na druge.

5.

Zora

(Ne vidi da su Vladi prilično splasnule iluzije, pa joj se čini da je ona izašla kao pobjednica iz ovoga duela. To se osjeća po nje-

nom držanju, prožima je svečano raspoloženje protkano osjećanjem nadmoćnosti. U takvom je raspoloženju zatiče predsjednik odbora i njegova svita. I dočeka ih svečano, ljubazno, samosvjesno.) Zdravo, družo predsjedniče, zdravo, družo povjereniče...! (Inžinjeru već nije ništa ostalo.)

Tomić

(još uvijek uvjerava sebe, mrmlja pred sebe): Da... pa dabome... pa da...! Ovaj, zdravo... A što ti tu radiš, Vlado?

Vlado

Družo predsjedniče, uzimam podatke o službenicima.

Romić

Vrlo dobro, odlično! (Predsjedniku): Vjeruj mi, za tri godine nisam našao vremena da vidim koga sve imam u svome odjelu.

Tomić

Jest, jest, dobro je ljude provjeravati jer se time prije otklone kojekakva zlonamjerna lupetanja. Znaš kako je, po nekima ima samo vragova i anđjela...

Romić

Oni koji sude su anđjeli...

Tomić

...o kojima sude su djavli...! Hahaha! Ovaj... da da...! Dete, družo inžinjeru, vi dotle pregledajte te sobe.

Romić

Vidiš, tu mislim da smjestimo katastarsku upravu.

Tomić

...a ti bi u njihove prostorije? I nitko drugi da odluči o tome, već sam predsjednik odbora...? Hahaha!

Romić

Znaš, mcrao bih se s njima natezati...

Tomić

...a sa mnom, kao najpametnijim čovjekom u gradu, sve to lako ide...! Hm...! Da ti čuješ samo što moja žena govori o mojoj mudrosti, narod bi me odmah zglasao...! Hahaha...! (Već se sam za sebe zanima. Pridje popisu službenika, koji je prikačen na vratima. Čita.)

6.

Romić

Čujem da je tu danas neki udarnički rad.

Zora

Na žalost, jeste. I ja držim da je to nepravilno, ali ništa nismo mogli protiv jednodušnosti drugova. A posla ima, uvijek ima...

Tomić

A je li... a je li, a što vam je ovo?

Zora

Popis službenika našega odjela, družo predsjedniče.

Tomić

Aha, aha...! Oho...! baš povelik broj. I baš svi ovi trebaju?

Romić

Vjeruj, još ih je i malo.

Tomić

Još ni jednog šefa nisam čuo da bi svoj posao mogao završiti i s manjim brojem službenika! (Čita): Vidi, vidi, Krunić, Baić, Bačić, Marković... Probojčević Beno... Beno...? (Okrene se svojim i prosto u nedoumici): Čuj, Marko, ... pa zar Beno radi kod nas? (Ni ne čeka potvrdu, već nastavi): Vidi... a ja sam ga potpuno izgubio iz vida! Možda bi i on mene da je njemu bolje negoli meni. Takvi smo mi već...! Pa kad se on vratio iz Beograda?

Romić

Ama čekaj, poznaješ ti njega?

Tomić

Bože...! Prostodušan, nenamelljiv...! Znaš, kad ga pogledaš, ne bi vjerovao koliko je hrabar... (Inžinjer je ušao, pa će njemu): No, kako je...? (Opet ostalima): Eto, vidiš, to je pošteno... zadovoljio se sitnom službicom, šuti i radi... i ne spominje nam svaki dan tko je on, što je on bio...! (Opet inžinjeru:) No, je li u redu?

Inžinjer

Jeste. Bit će i jedni i drugi zadovoljni.

Tomić

Znači, sada ću mudro odlučiti i saopćiti vam značajnu odluku da se mogu zamijeniti prostorije! Bože, što sam pametan! (Svi se ostali kao po direktivi grohotom nasmiju. On podje, a oni za njim.) Jest... a znate li vi tko su najduhovitiji ljudi?

Romić

Oh, to je individualno, za to čovjek treba da je rođen!

Tomić

Nije tačno! Treba da je samo predsjednik, pa da je odmah i duhovit! Hajdemo. Izvinite što smo smetali. (Odoše.)

7.

Zora

(Nešto nije u redu. Ukočeno zuri za njima, a zatim zbunjeno sjeda.)
Do vidjenja, do vidjenja...! Auh...! Auh, bože, a ja tako s njime!

Vlado

(pojavi se u vratima): Drugarice Zoro, kad bude naišao drug Beno, recite mu da za jedno, recimo, pola sata navrati kod druga predsjednika. (I ode.)

Zora

(ona se ni podići nije mogla): No, još mi je samo to trebalol (Neodlučno ustaje.)

Beno

(Otkud bi siromašak znao za ove velike događaje? Kao obično neodlučno stoji i čeka da za Zora pogleda da bi se usudio progovoriti. Pa ipak će): Draga drugarice, ako vas smijem tako osloviti...

Zora

(Iznenada se odluči, skoči i poleti iz sobe.)

Beno

(Kad je Zora proletjela pored njega, odskoči kao ujeden. I klanja se još i onda kad je više nema. Ruke su se oslobodile jer su potrebne da izraze očajanje): A što sam opet bogu zgriješio...? (Veni se zalupe vrata, a on odmah pripije ruke uz butine spreman da se klanja. Kad vidi da nitko ne ulazi, rukom umiruje svoje srce i premoren se spušta na stolicu. Tužan zašmrče. Šakom predje preko nosa. Vrata se otvaraju. Skoči. Kad vidi da je to Mara, smiri se. Dočeka dok ona sjedne, pa će i on.) ... Ovaj, vi ste to. Maro?

Mara

(ne primjećuje njegovo raspoloženje, hoće da radi): A tko bi bio?... (Slučajno podigne glavu i vidi ovu nesreću.) ... Slušajte... što je opet, čika Beno? ... Pa vi plačete!

Beno

Oh, ne, ne! Isključeno, molim vas!

Mara

Je li da sada lažete, čika Beno? Ako još i ne plačete, a ono skoro da biste.

Beno

Ah... ne...! Teško mi je samo... Opet su mi rekli da sam reakcionaran.

Mara

Gluposti...! Nesreća ste vi, a ne reakcionaran. (Kad vidi da ova intervencija ne pomaže): Ama, što ih već jednom ne lupite po nosu!

Beno

Zaboga...! (Obazre se, jer ne daj bože da je tko čuo; boji se za prijatelja, a ne manje za sebe.) Pazite, molim vas!

Mara

Bogami, vi kao da niste muško!

Beno

A ne biste li mi znali reći što ću biti ako me sada otpuste iz službe?

Mara

Budite bar muško: otpušten, ali muško!

Beno

Bez kruha, ali muško...!

Mara

Recite mi, koliko vam je godina?

Beno

Nije baš za hvalu, već trideset i osam!

Mara

Ne vjerujem.

Beno

Imam krsni list.

Mara

Pa kršten, pa nekršten... zbilja vam ne može biti više...! Da se ne odijevate ovako po zadnjoj penzionerskoj modi... I kakva vam je ovo frizura? (*Začešljava mu kosu nagore, čvor kravate mu suzi, skida mu naočare.*) Ovako... ovako već da! A ova mašna kao da vam je šal. Pa dabome! Potpuno pristojan čovjek!... Nema šta, još ću vam i djevojku morati naći! (*Daje mu ogledalo.*) Evo, pogledajte se...!

Beno

Kao penzioner bih izgledao pristojno, kao čovjek izgledam kao penzioner...! Mislite li vi da sam i glup?

Mara

Da ste mizerni, toga treba da budete svijesni.

Beno

Kad su prema meni ljudi, i ja sam čovjek. Mnogo sam se ja naklanjao zbog ovoga komadićka kruha.

Mara

Borba za komad kruha ili očeliči ili izopači.

Beno

A vi?

Mara

Znam, znam, Beno... ja imam samo borbene fraze... Bojim se za ljude... i bojim se od ljudi.

Beno

Pokušao sam da se promijenim; malo što već i službu nisam izgubio... A kad sam postao smiješan, nikome više nisam smetao, jer nikome više nisam bio takmac, pa su me svi trpjeli — izuzevši ove...! (*Obleti pogledom još i strop.*)

Mara

Po čemu mislite da ona nastoji da vas otpuste iz službe? Zašto vas ona ne voli?

Beno

Ni ne treba da me voli, ali da me već ostavi na miru.

Mara

Dobro, dobro, ali što je to medju vama?

Beno

A bog dragi neka zna, ako samo to ne, što...!

Mara

Što...? No što?!

Beno

Čini mi se... ali nikome niti riječi...! ...Znate, ona je djevojka, a onaj njen Stipo ima i ženu i dječicu. Mislim da to nije lijepo, da je to nepošteno...! Ima i djecu! Ne? Pa je možda čula da negodujem... Ali ja to samo u sebi!

Mara

I ništa više?

Beno

Pa i ono... sjećate li se još onoga našeg sastanka? Htjela je da je baš ja predložim za predsjednicu naše podružnice. A kud ću ja, a kako ću ja, kad ni pojma nisam imao, kome sam to imao reći medju tolikim drugovima...! A sada mi govori da izgleda da mene sindikat ne interesira...A kad sam se ono raspitivao, vidim ljuti se...! (*Vera ulazi pa on ustrašen prestane da govori. Mum-lajući sebi*): Auh, odgrizao svoj jezik kad uvijek brbljam...!

8.

Vera

(*kod nje je uvijek sve veselo; Beni načini grimasu, a Mari preljubazno*): Drugarice Maro, ova vam je je kragnica zbilja lijepa. (*Ode, ali ne izdrži da Beni ne pokaže grimasu.*)

Mara

Tome se samo rađujem ako je već i na meni nešto lijepo. Kadi Vera i bogu i djavlu... I što je dalje bilo?

Beno

Ah, ne ne! Bože me sačuvaj i za ovo što sam rekao!

Mara

Ali koga ste se zaboga ustrašili?

Beno

Svojih riječi!

Mara

(*Paji koji baš ulazi*); Pajo... hajde reci iskreno, umije li naš čika Beno raditi?

Pajo

Drugo ni ne zna, je li moj matori?

Mara

Znači, zna.

Pajo

Pst...! o tome pak nikome ni riječi, jer teško njemu!

Beno

Naime, ja priznajem da sam spor u radu, ali dodjem sat dva ranije...

Pajo

...odeš sat dva doznije...! Matori, ne gnjavi!

Beno

Ne valja kad radim, ne valja kad ne radim...

Pajo

...ali ti, dragi moj, uvijek radiš! A to je zlo i naopako jer onda ne nalaziš vremena da se potužiš koliko mnogo radiš!

Mara

To pošten čovjek neće.

Pajo

Ali je to bitan uvjet za napredovanje! Reklama stvara kvalitetu, a ne rad, draga moja!

Mara

Govoriš gluposti pa bi čovjek pomislio da zbilja tako i misliš.

Pajo

A znaš li ti što u tebi ne valja?

Mara

Sve ne valja...! Samo pastvi propovijedam, a izgubljenim ovcama se ne usudjujem.

Pajo

Čuj, ima u tome nešto istine!

Mara

Pa dabome da ima! Dobre bih još popravljala, a ne usudjujem se otrovnicama zube povaditi... i blebećem i blebećem...!

Pajo

Sada već pretjeruješ!

Mara

Lažeš da pretjerujem!

Pajo

Pa onda malo pretjeruješ... Nego, čuj...! Ti više čuješ od nas smrtnika... Što misliš, ima li opasnosti da i ja...? (*Sad i zorno prikaže da bi i on mogao dobiti nogom u tur. No, optimista je, sve je to blagom ironijom protkano.*)... Ha...?

Mara

Čini mi se da ste obojica poludjeli! Sad ti, sad pak ovaj, da će vas otpustiti iz službe! Ama zašto bi...?!

Pajo

No, a zašto bi? Što misliš, zašto bi...?

Mara

(*sjeti se Zore, pa joj se pitanje ne čini više baš toliko naivnim*):
Pa da li je već ta Zora svakome utjerala strah u kosti? (*Slučajno se obazrela.*)

Beno

Eto, eto, i vi je se bojite da vas možda nije čula čim se obazirete!

Mara

Slušajte...! Ama nema smisla pričati... ali znajte da vas bilo tko predloži za otpust, nadići ću takvu galamu...

Pajo

... da će onda još i tebe otpustiti! Jest, jest, golubice moja!

Beno

Da da, nikada nije bilo preporučljivo ljutiti šefove...! Ma što i pričam dok mi je čitava glava...!

Pajo

Bome, moj Beno, nezgodno je pričati. Najnovije, riječi ne samo da žive, već i noge imaju; i okote se čak! Okote, Maro! Lijepe riječi nakarade i nakaze radjaju!

Mara

Pa vi niste ljudi!... Je li, i mene se boje?

Beno

Vraga...! Oh...! ovaj, oprostite !

Pajo

Baš zato što si pristojna, svi misle da nisi nitko i ništa.

Mara

Znaš, Pajo... vjeruj, uvažavaju me... bar kao ovu, više nego ovu.

Pajo

Znam. Pa?

Mara

Kako to, pa?

Pajo

A kako da te uvažavaju kad ni ne otvoriš usta! Izvini, ali tako je! Tvoj jedini argumenat je ubjedjivanje.

Mara

Znaš... pomalo si me sada osramotio... Znači, u pravu si.

Pajo

Ne radujem se što sam u pravu... ali dosta mi je da se gorima od sebe pravdam!

Mara

Njoj?

Pajo

I sličnima! Stotinama takvih kao ti neće popraviti što jedna kao ona pokvari!

Mara

Da je otjeramo u neprijatelja?

Pajo

Hej, jedna će, a ona ih na stotine goni!

Mara

Čovjek se čovjeka ne bi smio bojati...

Pajo

(opet na svoj blago ironičan način): ...ali Zore da ...! Pošao je i u vratima će): Ali nje da ... (Smiješi se i ode.)

Zora

10.

(Problem Bene još nije umjela da riješi: nemirna je, razdražena je. Netko joj se pored toga i usprotivio, pa se još i na vratima s njime obračunava): Dosta! I više ni riječi da nisam čula! (Zalupi vratima. No još joj je to trebalo da se prvo s Marom susretne!) Samo sjediš i sjediš! Drugi rade, a ti se zabavljaš kao da ne znaš koliki nas posao još čeka!

Mara

Ovo već zbilja više nije zabavno. *(Udalji se bez riječi.)*

Zora

(Ima i tih momenata kada osjeti da je prešla mjeru. Podigla je ruku, zadržala bi je, ispričala bi se, ali ovo ne bi bio pogodan momenat: Beno je prisutan. Slegne ramenima. Pogleda Benu pa i ustukne)... Oh...! Vi ste to?... Nisam znala da se s vama razgovara... Eto, sada ste i sami mogli vidjeti koliko je Mara nevidjavna. Uhvati se za svaku sitnicu i vrijedja čovjeka. Zar ja baš nikada ne smijem biti nervozna?... I onda, ja sam ta koja uživa u svadji, a trpim je ovakvu zloćudnu... Nego, vi kao da ste se nešto promijenili... ne?

Beno

(još je nemirmiji jer ne zna kuda Zora smjera): Ovaj naime, ... draga drugarice, ako vas smijem tako osloviti, ja ... ja ... ja sam, naime, došao po svoje pero.

Zora

(često ovu ženu ne možete prepoznati: koliko je blagosti i razumijevanja u njoj!) Vi ste svoj posao završili, vi slobodno radite što god vas je volja ... Vi ste već gotovi, a ona se guši u poslu, pa ipak ni rukom da makne ... Čini mi se da vam je kosa sada nekako drukčije uredjena.

Beno

Naime ... naime ... ja ću joj pomoći u poslu, samoinicijativno ću joj pomoći ... (Joj, samo da se dokopa brave! A koliko su ta vrata udaljena! I, eto, u vratima se skoro sudario sa Stipom.) Oooo... oprostite ...!

11.

Stipo

Vidi luda čovjeka! Ovu matoru budalu ću jednom ispremlatiti ... Molim, ja priznajem da je od mene vičniji poslu, ali ako mi se još jednom bude podsmjehivao ...! Molim te, nosi spise i sve se očima hvališe koliko je riješio ...! U brk mi se smije!

Zora

Kako kako ...? Oh ... ti o čika Beni govoriš?

Stipo

Molim, stariji je, više zna; mladji sam, mene ne interesira samo ovaj ured i te proklete sitne pare ...!

Zora

Čuj ... biraj riječi kad o njemu govoriš.

Stipo

Kako ...? Koji ti je djavo! ... Tko se to raspričao o meni, tko te je tako bezobzirno ogovarao ...?! I tko je taj čovjek uopće!

Zora

Žalosno je što sam i do sada nasjedala.

Stipo

Kako ...?

Zora

Zbog ogovaranja me je zamrzio taj čovjek.

Stipo

Znači, ogovaraju kad tvrde da je radio za vrijeme okupacije?

Zora

I ti si.

Stipo

Ja sam morao od nečega da živim! Ali bar kod kuće nisam mardjario kao on!

Zora

Kad ti u kući nitko ni riječi ne zna.

Stipo

Opet si histerična?

Zora

Prvo i prvo, taj ton ne podnosim... Drugo, taj me ton mnogo podsjeća na neke tvoje omaške.

Stipo

Kao na primjer?

Zora

Vidiš, ja nikako ne mogu zaboraviti tvoje poznanstvo s doktorom Vargom, koji je proglašen za ratnog zločinca.

Stipo

Pa jesi li ti baš luda! Da tko čuje...! Uostalom, da se potrudim, možda bih i ja našao neke razloge tvojoj neobičnoj sindikalnoj revnosti... Jesam li se lijepo izrazio?

Zora

Krasno...! Ali bi ti tvoj bezobrazluk grdno mogao da naudi. Jer... ne zaboravimo... mome iskazu ima mnogo šta da zahvališ.

Stipo

Uostalom...! Dakle, draga ljubavi moja, da čujem.

Zora

Taj je ton već podnošljiviji, ali su riječi još uvijek nametljive. Želim da se urazumiš i da shvatiš... da mi je mnogo manje stalo do tebe negoli što uobražavaš.

Stipo

...Kao da sam ja kriv što se ta prokleta brakorazvodna parnica toliko oteže.

Zora

Sve to momentano nije interesantno... Poslušaj... preporučljivo je da se prema čika Beni što pristojnije odnosiš.

Stipo

Kako...? Molim to malo jasnije.

Zora

Priča se da je bio zaslužan.

Stipo

(sa samoironijom, jer je on ipak čovjek koji sve dobro zna o sebi):
Meni slično...? Hm...!

Zora

Na žalost, njegove su zasluge ozbiljnije i od ... i od mojih. (*Ulazi Pajo i pošto ga je primijetila*): Pa vi pojma nemate tko je bio čika Beno! Zna li što o njemu veli predsjednik odbora?

Pajo

O kome to?

Zora

O čika Beni! Da je bio desna ruka pokreta!

12.

Pajo

Gluposti!

Stipo

No, no, no, nemoj samo da se iznenadiš! (*Kao da samo sa Zorom razgovara*): Jesam li ti ono pričao kad se za vrijeme okupacije razvikao na gradonačelnika? Ne samo da se razvikao, već mu je i spise razbacao po stolu! Kad se razmahao, a ja samo gdje su vrata, pa bježi, bježi...!

Pajo

Beno je bio zec i ostat će zec.

Stipo

On da se strašio koga? Hm...! Molim, možda se taj čovjek strahom prikrivao, jer tko ti je onda znao tko koga sve uhodi!

13.

Zora

(*da prekrati sumnjivo natezanje oko Benine hrabrosti, obraća se Veri koja baš ulazi*): Hajde, Vera, kakvim se tebi čini čika Beno. na koga najviše naliči?

Vera

Na olinjaloga mačka.

Zora

Pa ti si luda! Ne dao ti bog da te čuje.

Vera

Oh, reći ću ja to njemu i u lice! (*Već je i sjela na stol, izgleda da zna da su joj noge lijepe.*)

Zora

Ti baš nisi pri sebi! Znaš li ti da je on najbolji prijatelj predsjednika odbora?

Stipo

A znaš li otkuda to znamo? Sada je baš tu bio predsjednik odbora pa je Zori i meni pričao o njemu!

Vera

(počinje da vjeruje, vidi se već i po tome što se spušta sa stola):
Kako...? On prijatelj predsjedniku...? Joj, bože moj, a ja sam
mu baš sada rekla da je matora budala! Ali on je kriv! Otkuda
sam ja mogla i pomisliti da mu je predsjednik dobar prijatelj!
Ne...? I onda, zašto bih lijepo s njime!

14.

Beno

(što bi se on rado povukao kad ih je našao ovdje na okupu!) Ja . .
ja... ja, pardon!

Zora

Hajdete, hajdete... valjda smijete ući medju prijatelje!

svi

Pa naravno. Hajde, hajde! Hajde, čika Beno!

Stipo

(uzme ga pod ruku i uvuče u društvo): A znate li, djeco, da smo
čika Beno i ja bili na istoj vezi u pokretu?

Zora

Nemojmo govoriti o tim žalosnim danima!

Stipo

Herojska su to vremena bila!

Beno

Ja, naime, ja ako dozvolite...

Vera

Sjećate li se, čika Beno, mi smo se baš nekako u to vrijeme i
upoznali, hahaha...! On mene za kosu, a ja njemu, „Draga moja
matora budalo“! Hahaha!

Beno

Naime, ako dozvolite... (Sada je već previše. Maramicom skuplja
znoj po čelu i vratu i baš mu se sad desilo da je ispusti.)

Stipo

Čika Benina maramica!

Pajo

(podigne je. Stipo mu je uzme iz ruke i predaje Beni.)

Beno

(Zbunjen je prima, klanja se Stipi, a ovaj učtivo uzvraća neuobi-
čajenom ljubaznošću.)

svi

(Klanjaju se. Beni, maramici ili vijestima oko njega?)

z a v j e s a

II ČIN

Nakon nekoliko minuta. Nikakve promjene ne vidite, ali bi trebalo da osjećate neko čudjenje ili čak negodovanje. A ako na koncu događaja ovoga čina budete osjetili i bijes, onda su potrebne promjene ipak izvršene. Zora je sama i telefonira. Još i slušalicu drži pažljivije; čovjek s kojim govori mora da je još i za nju netko.

1.

Zora

... Da!... Molim... molim... da!... Razumjela sam, družice tajniče... Izvoli samo... Dakle, družice tajniče, bez obzira na to vrši li kakvu značajniju funkciju u bilo kojoj našoj antifašističkoj organizaciji, mi ćemo predložiti čovjeka koji uživa našu potpuno povjerenje. Istina, čovjek je vrlo skroman, ali od službenika jedino on može doći u obzir, već i zato što je od svih nas najzaslužniji za pokret. ... Apsolutno, apsolutno! Kako da nije borac! Naime, dolaze li u obzir i pozadinski radnici?... Onda je sve u najboljem redu, družice tajniče!... Zove se Probojčević Beno. Znaš, za njega dobro znade i drug predsjednik; rekla bih da su prijatelji još iz onih teških vremena. I zamisli, neki su ga htjeli zapostaviti...! Dakle, u redu? Hvala, družice tajniče!... Jest, naime, ja sam predsjednica naše podružnice pa imam sve to u vidu. Ne znam da li me se sjećaš, ja sam referent u socijalnom i zovem se Zora Balunović... Da da! Molim, izvršit ću naredjenje... Nisam mislila reći naredjenje, već, eto, ta mi se riječ prosto omakla. Do vidjenja... (Spušta slušalicu, a osjeća se da čestita samoj sebi. Još jednom prekontrolira svoj nastup, pa je sve zadovoljnija. Nasmiješi se i poleti do vrata.) Stipo! Hodi!

2.

Stipo

(Mora da je svijestan da se sve više srozava; sve teže dolazi do Zore, a i djecu je zbog nje zaboravio. Inteligentan je pa svoje postupke ni ne pokušava opravdati prilikama. Željnan je života — pa stoji što stoji! Svoj neslavni put prati priličnom dozom samoironije, a katkad se i zaželi slobodnijega smijeha): E, slušaj, slušaj, baš svakoga čuda na ovome svijetu! Misliš, najobičniji prdonja, a ono, molim te, ispadne: heroj! Budiboksnama!

Zora

Ne volim kad si vulgaran.

Stipo

(*Da! zna on da ona uobražava da je osjetljiva ali joj to ne uvažava baš bogzna kako. Misli da on zna nju dobro. Tek na jednu sitnicu zaboravlja: da nju ne zadovoljava njihov odnos. Možda je ona sva u samoodbrani i zato bez mjere.*) E, bogami, ubuduće, Stipo moj, ni bubu da nisi zgazio prije nego što upitaš: „A što li ti ono i bi za vrijeme okupacije?”

Zora

Molim te, nemam vremena!

Stipo

Slušaj, znam već kako ćemo se izvući iz nevolje s ovim čika Benom. Inače bi nam mogao grdno podvaliti!

Zora

Možda tebi.

Stipo

Djevojko, postaješ smiješna.

Zora

Smiješna ili ne, hoću da zapamtiš da sam ja s čika Benom vrlo dobar prijatelj.

Stipo

Da, i tako se to može reći.

Zora

Zbilja može!... O tebi je riječ. Možeš popraviti svoje izgledе kod toga čovjeka.

Stipo

Vratit ću mu tih tisuću dinara.

Zora

Pa vrijeme bi bilo! Ali sada je drugo što u pitanju. Govorila sam s tajnikom. Pitao me je koga bi naša podružnica predložila za delegata na skupštini boraca.

Stipo

Mene si predložila?

Zora

Onoga koga treba!

Stipo

Čika Benu?

Zora

Sada ti se pružila prilika da ga zadužiš.

Stipo

Misliš da baš ja iznesem to pitanje pred podružnicu? Pametno! (*Već i podje.*) ... Pametnija si negoli što sam mislio.

Zora

Uočio si konačno?

Stipo

A sada idem po novac. Ti znam da nemaš... odnosno, ljepše je to reći negoli da mi nećeš da daš...

Zora

I nemam i ne dam!

Stipo

Samo bez uzbudjenja, draga moja! (*Uto baš ulazi Vlado. Učtivo i nenametljivo se nakloni, propusti ga, pa ode.*) Zdravo.

3.

Vlado

Zdravo... Evo me da nastavimo... (*Pogleda svoj sat.*) Pa ni nećemo. Za koji minut moram tajniku... Sutra ćemo nastaviti. Da...! još samo toliko... kad te pitaju, ljudi su željni odgovora, a ti odmah i svoja mišljenja dijeliš. Tvoje je samopouzdanje vrlo, vrlo blisko uobraženosti... Ne zamjeri, bolje da ti sve to ja dobronamjerno kažem. I meni su.

Zora

Izvini... zbilja izvini... (*Umirujući je, Vlado mahne rukom i pošao bi.*) Hoćeš li još samo malo da me poslušаш?

Vlado

Izvoli.

Zora

Znaš... znaš... ja sam...!

Vlado

Hej, hej, djevojko, samo bez suza...! No, hajde!

Zora

Eto... ja sam neistinu govorila o našem čika Beni.

Vlado

Znam! (*Opet ga njegove godine zanesu, a kako ga i ne bi pred ovako poželjnom ženom. Zadovoljan se prošeta.*) Da, drugarice Zoro, znam...! Nisam ja današnje dijete, pročitao sam te...! No, a zašto? Hajde, samo hrabro.

Zora

Misliš da sam pokvarena?

Vlado

Takve riječi ne volim upotrebljavati u vezi s ljudima... a pogotovo ženama...! Hm... Vidiš, ovo su momenti kad čovjek misli u meni, a ne službenik... Hm...! a kad čovjek misli, čovjek i gleda.

Zora

(*kroz polusmijeh i suze*): A ja sam još ružnija kad slinim.

Vlado

Naravno... ti dobro znaš da nisi...! Naime, mladji sam od tebe ili istih godina, pa ti mogu govoriti bez ikakvih zadnjih pomisli, zar ne?

Zora

Manje bih te se bojala da se ne odvajaš toliko od tih zadnjih pomisli.

Vlado

Naime... ovaj... jest, pa zašto si onda govorila tu neistinu o tom čovjeku?

Zora

Da on valja, ti si to tek od predsjednika čuo. Ja sam to već i prije znala.

Vlado

Pa zašto onda...? Da nije starac kao što jeste, još bih rekao...!

Zora

Dobro bi rekao.

Vlado

Što...? Pa pa pa... pa on je starac, zaboga!

Zora

Ako je on starac, prije koje godine još nije bio... A prije/koje godine ja sam još bila mladja, još manje zapažena, još više željna da i mene vide. Shvati, činilo mi se: najružnija sam, nitko ne obraća pažnju na mene, nitko ne progovara niti riječi sa mnom...

Vlado

Dalje, dalje...!

Zora

... a on mi je... bar se meni tako pričinilo... sa simpatijama prilazio, zainteresirao se za mene. Znaš li ti kako se to ugodno dojadi čovjeka kad se prvi put zainteresiraju za njega, kad ga gledaju, kad osjećaš prve poglede na sebi?

Vlado

Hajde, biva to da se balavice zagledaju u prve sijede vlasi muževa... ali, on mi se čini kao da se starcem rodio, kao da nikada muževan nije bio!

Zora

Zato sam ga valjda i zamrzila kad sam se otrijeznila! I valjda sam mu zato i željela prkositi i pakostiti...! Nije to pošteno, nije to normalno, ali nije ni ozbiljno od žene mojih godina. Osramočila sam se, pa sam ga kinjila... od onda do sada...! Shvati mene u onim godinama, onda kad me nitko nije htio zapaziti, kad sam očajavala da sam ružna, najružnija, da me mladi, mla-

dići kao ti neće...! Možda... možda sam poslije baš zbog toga i padala iz greške u još gore... Prekori me bar.

Vlado

Nisam načisto s tobom.

Zora

Ni ja sama nisam.

Vlado

Za sada samo toliko... opameti se! (*Hitro ode.*)

4.

Zora

(*za trenutak gleda za njim. Rukom predje po kosi, nasmiješi se. Dosjeti se i namršti, sve bi pošla za njim*): A da sam mu rekla da je svemu Stipo kriv. Jer i tako će doznati za njega. Ć?! Ne, ne, ne, dobro je i ovako... bar za sada! (*Digne slušalicu, a uto ulazi Beno. Spusti je.*) Što je, Beno? Kuda bježiš? Hajde, slobodno udji.

Beno

Naime, draga drugarice, ako vas smijem tako osloviti...

Zora

Nemoj mi govoriti vi. Kolege smo.

Beno

Naime, jest, ti.

Zora

(*kad vidi da bi Beno pobjegao, pridje mu i zadržava ga*): Pa tebi je i mašna nova!

Beno

Naime, nije baš toliko ni nova...

Zora

...ali je bar već jednom dobro namještena! (*Skida mu naočare.*) A kad još i ovo skinemo...

Beno

...onda, naime, baš ništa ne vidim.

Zora

Ali ćeš izgledati kao vrlo pristojan čovjek... I tko bi rekao, da se malo bolje urediš, — nesumnjivi muškarac!

Beno

Jest, nesumnjivi, ali bih vas molio...

Zora

Čekaj, zaboga! (*Vrpoljio se, još je uvijek tražio vrata, ali se okamenio na ovu poznatu opomenu. Sada ga već i odrati može.*) Htjela bih s tobom nešto raspraviti... Ti bar znaš da se ja ne volim hvalisati, a pogotovo ne svojim dobrim djelima koje či-

nim za prijatelje... (Vi sumnjate? Ona ovoga momenta tako i misli.) Sad jest, ne kažem, možda sam ponekad bila nepravična prema tebi... a 'ja sam i time htjela prikriti svoje simpatije prema tebi! Razumiješ li me, dragi Beno?

Beno

Da, htjeli ste prikriti.

Zora

Pa dabome...! Ja sam i onda radila u tvome interesu kada se tebi možda pričinilo da sam već pomalo i preoštra, neljubazna... Eto, na primjer, i danas sam bila prilično netaktilna prema tebi, a istovremeno...? No, što misliš, što sam savjetovala drugu tajniku?

Beno

Podružnice?

Zora

Odbora, dragi moj!

Beno

Odbora...!

Zora

Odbora! Oh, pa mi smo odlični drugovi! Ja njemu, eto, recimo, „Zdravo“, a on meni isto...! Pita on mene koga da naša podružnica delegira na skupštinu boraca, a ja odmah konkretan prijedlog: „A koga bismo, ako ne Benu“... Da, da!

Beno

Ja? On?! Naime, ja baš kao borac nisam tako ni borac!

Zora

Ama, čekaj! (Jož, zašto više! Pola posla pokvari!) ... Već, eto, reci ti meni, kakav si ti kao govornik?

Beno

Ovaj, ovaj... ovaj, draga drugarice, ako vas smijem tako osloviti, ja uopće uzevši vrlo malo govorim...!

Zora

No, no, smiri se! Ali hajde baš da vidim... Eto, recimo, da li bi ti umio da pozdraviš skupštinu boraca jednim kraćim govorom?

Beno

Ja pred svijetom...? I svijet preda mnom...? A ja da govorim...? Ja, ja, ja, ja vas jako molim... ja ne bih mogao ni zinuti! Pa ja ništa nisam kriv...! I ja bih sigurno mucao!

Zora

Ama čemu ova malodušnost! Ništa to strašno nije. Hoćeš li da naučimo skupa? Diži se! (Lako je to reći, ali on je sav smalaksao.) Sada pak stani ovako... I, recimo, tu je pred tobom svijet; svi gledaju u tebe...

Beno

I ja da gledam u njih?

Zora

Ama ne pričaj toliko! Dakle, tu je pred tobom svijet. (*Odmah je dlanovima skrio oči.*) Skinu te ruke!... Kad se dignesh, svi aplaudiraju, a potom mrtva tišina. Oni čekaju, a onda ti započinješ! Najprije, naravno, obje ruke položiš na stol, a kad si već spreman da govoriš, onda svoju desnu ruku ispružiš ovako... No, vidiš, nije to ništa strašno! (*Demonstrira mu, a on radi za njom.*) I sada započneš! Recimo... „Drugovi i drugarice, borci i borkinje, neobično se osjećam počašćenim što ovako vrlo kćeri i sinove naše domovine mogu pozdraviti s nekoliko vrelih i toplih riječi...“! No? Vidiš, ništa lakše! Skalupiš nekoliko rečenica, i, eto, gotov govor! No, hajde, sada ponovi... Hajde, hajde, što čekaš...!

Beno

Naime... ja... ovaj... drugovi... ja sam počašćena... ja sam vrli sin... Zoro, draga Zoro, kao boga vas molim, nemojte...! Ja ću radije da slušam, vjerujte, od jutra do mraka ću da slušam...!

Zora

No, kakva je to pak malodušnost! (*Stipe ulazi. Koliko li se on Beni lijepim, koliko dragim učinio!*) Što ćeš tu?!

5.

Stipo

Oprosti... Čika Beno, eto, časti mi moje, ni sam ne znam kako se moglo zbiti da zaboravim na ono svoje dugovanje od tisuću dinara! Pa jest, rekao si, ali brige, pa zaboravim! (*Daje novac.*) A ti si već sigurno mislio: piši pa briši!

Beno

Oh, ne ne, baš hvala!

Stipo

A ono što sam ti govorio da ti ih neću vratiti, to je šala.

Beno

Šala.

Stipo

Pa da!

Beno

Pa da.

Zora

Stipo, molim te, ostavi nas već! Vidiš valjda da imamo zvaničan razgovor!

Stipo

Već i idem. (Odlazeći): Konačno, ne, čisti računi, dugo prijateljstvo. Ne?

6.

Zora

Zbilja se on šalio.

Beno

Sigurno.

Zora

Zlatan je on čovjek. No, naravno, nema čovjeka bez mane... Ne-go...! slab si govornik. No, nemaj brige! Dolazit ćeš mojoj kući, pa ćemo to uježbati. A što ja poduzmem, za to nemaj brige, to ide! Ide!

Beno

A sada mogu i ja poći?

Zora

Još sam ti nešto htjela reći... Da! Eto! Znaš li da sam danas predložila referentu za kadrove da me smijeni s položaja?

Beno

Kako...?

Zora

Da da! Rekla sam mu da za ovaj moj položaj ima i sposobnijih i zaslužnijih od mene! O tebi sam mu govorila, dragi!

Beno

Ja da sam...?

Zora

Da da, to je već gotova stvar! Budi uvjeren, što ja predložim, to on mora prihvatiti. Mora!

Beno

Zar vas se i on boji?

Zora

Ne da me se boji, ali, eto, tako! Uglavnom, i on uvažava moje prijedloge.

Beno

A vi, a ti...?

Zora

Ja sam se dosta naradila, dovoljno sam dala za obnovu. Gledat ću neki lakši posao... Vidi, molim te! Doista! Drug Vlado odlazi iz odbora, a još nema zamjene...! Vidiš, to je lakša dužnost. Ali što mari što je i manja! Beno, reci iskreno, da si ti u mogućnosti da me predložiš za taj položaj, da li bi se ti zauzeo za mene?

Beno

Kako...? Ja? Kako ja, zašto ja? I mene da tko pita?... Haha, hahaha! Mene da tko pita? Hahahaha! Naime, oprostite, ali kako možete takvo što i zamisliti.

Zora

Ali, eto! Ali, ipak! Da li bi predložio?

Beno

Ama... kako bih se ja to usudio...!

Zora

Čekaj, čekaj...! (Ovo njeno „čekaj“ nije zapovjedni način.) Znaš, da je sve to onako slučajno, da ti se onako pruži prilika! Da se, eto, predsjednik odbora kojim slučajem baš s tobom porazgovori o tome! Eto, da li bi me onda predložio?

Beno

Bojim se da se ne bih usudio ni usta otvoriti.

Zora

Da govori s tobom, recimo, kao sa starim poznanikom, čak rođakom?

Beno

Pa... pa da bude i to čudo...!

Zora

No, vidiš!

Beno

On bi na to rekao, što se to mene tiče!

Zora

Ne ne, ne bi, neće! Sjajan je on drug i pristupačan! Dakle, ako se i to desi, sebe predloži na moje mjesto, a mene za referenta za kadrove umjesto druga Vlade! I onda nemaj brige! A poštena riječ da ćeš održati svoje obećanje?

Beno

Ako i toga čuda bude bilo, ne marim!

Zora

I nemoj mu zaboraviti napomenuti koliko mene svi poštuju, koliko mi riječi uvažuju!

Beno

Uvažuju!

Zora

Krasan si, Beno...! A je li, dragi...! Hajde, reci iskreno, je li to istina da se ja tebi svidjam?

Beno

Kako, kako, molim!

Zora

Hahaha! Zbunila sam te, dragi? Nije to sramota, Beno. Znaš, kažu, da si nekome u povjerenju govorio... Reci, svidjam se ja tebi?

Beno

Pa znate... kad se ne ljutite na mene, zašto da ne! Ja bih sada pošao da radim.

Zora

(zadrži ga povukavši ga za rever kaputa): Znaš... da se malo potru-diš, i ti bi se meni svidjao... Ti to možda ne možeš razumjeti... ne znam kako bih ti to i rekla... ima momenata kada tako osje-ćam kao da sam druga žena. I željna sam da me vole i da budu dobri prema meni... i da sam samo žena... i da mi je svega ovo-ga dosta... dosta...! *(Telefon zvoni.)* ...Oh, da... da! Tko je predsjednik naše podružnice? Slučajno baš ja.. Oh da, rekli su mi, ali se on momentano negdje izgubio. Čim se bude vratio, poći će do vas... Za pohvalu, za nagradu, družu predsjedniče? Oh, pa nitko drugi nego drug Probojčević Beno! *(Značajno se smiješi na Benu.)* ...Jest, jest, on je i u obnovi dobar. Znate, baš sam mu rekla, „Dragi Beno, ja kao referent u ovom odjeljenju i kao predsjednica naše podružnice imam o vama najbolje mišljenje"...! Hvala i zdravo...! *(Razdragana ostavlja slušalicu.)* Beno, dragi moj, divno! Kao u snu! Za koji minut moraš predsjedniku. Molim te, ne za-boravi: sebe za referenta, a mene za kadrovsko!

Beno

Ja predsjedniku? Ali, molit ću lijepo, ja nikome ništa nisam učinio!

Zora

Ama ne! On te zove na prijateljski razgovor. Eto, razgovara mu se i s kime će nego s pametnim čovjekom! Ali da mu nisi zabo-ravio reći kako mene vole i poštuju. I znaš, mili, ne zaboravi i mene malo pohvaliti. Znaš, to već i reda radi; običaj je to! *(Vera uleti i nije odmah primijetila Zoru.)*

7.

Vera

Čika Beno, čika Beno...! Joj, oprost, nisam znala da si tu.

Zora

(podje): Ništa za to, već i tako idem... Dakle, Beno, nemoj da za-boraviš. A ja ću ti već javiti kada da podješ. *(Ode.)*

Vera

Čika Beno, joj, molim vas lijepo, vidite što mi je to upalo u oči? *(Skoro se nalegla na njega.)* Nešto mi tako pali oči!

Beno

(povlači se od nje, ali bezuspješno. Biva to!) Ovaj, naime, baš ništa nemate u očima. Čiste su vam.

Vera

Baš ništa? Sigurno? ... A jesu li bar lijepe?

Beno

Oh, da! Potpuno su plave! I dobro vidite njima, zar ne?

Vera

No, no, čika Beno, nemojte me zagrliti!

Beno

Ja? Ja?! ... Ali, ali, znate ... ne ne!

Vera

Bogme jeste! Hahaha! Možda vi i ne znate, ali je tako! Znate li vi da mene još nitko nije poljubio?

Beno

Ni ja, oh, ne ne!

Vera

Što su vam široka ramena, čika Beno! *(Uhvati ga za ramena, pa sad bog zna grle li se ili ne!)* Dok se neka žena bude ovako nalegla na njih, takva koju ćete vi voljeti, ta će biti jako sretna! *(U toj sreći spusti glavu na njegove grudi, a u to baš udje Mara. Vera odskoči.)* I znate, čika Beno, ta mi je trunka strašno palila oči. Baš vam hvala što ste mi je izvadili! *(Izleti.)*

8.

Mara

Iz mire tri djavla vire.

Beno

Kako, molim ...? *(Sve, sve što se zbilo, lako za sve; sve to nije ništa pored stida koji sada osjeća. Što da kaže, kako da se ispriča?)* Ovaj ... znate, draga drugarice, ako vas smijem tako osloviti, ja sam ...!

Mara

Znam, znam, čula sam, vidjela sam! Vadili ste joj trunku iz očiju, a naslonila se na vas da joj bolje vidite oči.

Beno

(žalio bi se, boji se, misli nešto mu spremaju): Maro ... draga Maro, što ovi rađe sa mnom? Maro, ja se bojim.

Mara

Vidi ga, molim te, samo što je nije grlio, a on se boji!

Beno

Nemojte tako ... A kako da se ne bojim kad su tako ljubazni sa mnom.

Mara

(sada tek vidi kakve ga ozbiljne brige muče): Što je bilo?

Beno

Stipo mi vratio tisuću dinara, a već je govorio da mu ih uopće nisam dao; Vera hoće da joj vadim trunku iz očiju i ne vrijedja me... a Zora...!

Mara

A Zora?

Beno

Kaže... kaže da bih joj se ja mogao svidjati. Ja!... Vidjet ćete da mi opet spremaju neku pakost, podvalu! I opet će se cijeli ured smijati. A meni je to već tako neugodno...! *(Tim jednim prstom kojim se poigrava oko očiju, on je suzu razmazao.)* ...Pa recite, kako se ja uopće mogu kome svidjati?

Mara

A tko bi to nas žene i znao!

Beno

I da ona pouzdano zna da je volim, da mi se svidja! A majke mi... baš se ne kunem svaki dan... ni ne pogledam je, ne usuđim se...! Još ni to ne znam, jesu li joj oči crne ili plave...!

Mara

Pa znate li vi uopće da na ovome svijetu postoje i žene? Ne rugam se, Beno, ozbiljno pitam...!

Beno

Ja nisam imao vremena da mislim o sebi. Čekao sam, bit će lakše, a u tome mi je i vrijeme prošlo... A što sam mogao kad mi sestra... kad mi njena djeca... kad i ovo moje srce...?! A sada već samo raditi hoću. Mislite li vi da se ja ne stidim kad vidim da mi se i žene podsmijavaju?... A još kad me žale!

Mara

Neka...! Neka, čika Beno...! Neka, Beno... načinit ćemo mi tu reda! Da ste vi na nekom položaju, govorili bi da ste krasan čovjek, možda samo malo mušičav, i to baš oni koji vam sada najviše jada nanose! Ti bi vam najviše hvalili znanje i poštenje... pa možda im baš to i najviše smeta! *(Da bi mu pokazala koliko je uz njega, stari mu ruke na ramena da bi ga ohrabrila.)* Ne brinite, bit će tu reda...!

9.

Zora

(vidjela je kako je Mara spustila svoje ruke s ramena, a sve je to van njenih interesa, pa ujedna): No da ga nećeš još i zagrliti...! *(Proleti kroz sobu i odlazi na druga vrata.)*

Mara

Ne bi se čudila da nas ova u ogovaranju još i spari!

Beno

A to bi bilo neko strašno zlo...

Mara

Joj, što ću vam o glavu, kad ne promislite što ćete reći!

Beno

Vas još i sama pomisao vrijedja, a pitate me zašto ja neću da znam za ženski svijet.

Mara

Mislila sam da ste vi, a ispala sam ja glupa.

Zora

(odškrine vrata, poviče i nestane): Beno, odmah da ste došli!

Beno

(ustraušen se izvinjava i poleti): A što mogu?

10.

Pajo

(ulazi. Ušao je jer bi razgovarao. Nosi i neke spise, a kad vidi da je sama, baci ih na stol i sjedne pored njih.) Znaš zašto sam došao? Da ti kažem kako mi je neobično glupo i dosadno raditi ono što mogu završiti i u svoje redovno radno vrijeme! Eto...!

Mara

I meni.

Pajo

Onda je dobro.

Mara

Pajo... što ti misliš o Beni?

Pajo

Pusti...! Uostalom...! Jesi li ti ikada čula za činovničku kičmu? E... ako je nisi imao dovoljno gipku, nikakve te druge kvalifikacije nisu mogle zadržati na iole poštenijem mjestu... Vidiš, nama se te rane teže zacjeljuju.

Mara

A kod njega je to još izrazitije.

Pajo

To je zavisilo od toga tko je koliko godina morao biti činovnički pripravnik. On je ravno deset godina bio i bar toliko puta mu je prijetila opasnost da ga otpuste iz službe... Hja, draga moja, da smo mi u to vrijeme imali ljude kao što si ti na primjer...!

Mara

Pajo, zar se ne stidiš...!

Pajo

A zašto, molit ću lijepo...? (Naravno, to pita kao što bi Beno.)

Mara

(nju ipak revoltira): Zar ne vidiš kako se u zadnje vrijeme sve vidnije dodvoravaš?

Pajo

Pa dodvoravanje vrijedi samo onda kad je uočljivo.

Mara

Stidi se!

Pajo

Pa zar ti ne vidiš kako se u zadnje vrijeme od mene baš zahtijeva da se dodvoravam?

Mara

Nije istina!

Pajo

Kad nećeš da vidiš, onda zbilja nije.

Mara

...Znaš, ja sam u tebe polagala ozbiljne nade... a vidi tko si postao!

Pajo

A...! veliš, sada se već i dodvoravam, laskam, lažem pomalo i poviše...! Tačno! Tebi je to neugodno; misliš li ti da je svakome neugodno? Pa kad je već tako, onda bolje da se tebi zamjerim negoli drugima. Ti ćeš me zamrziti, ali mi nećeš zdjelu ispred njuške! (Opet lako, s osmjehom i ironijom.) Ono jest, još pomalo nespretno lažem, ali sam već na najboljem putu da prisvojim tu neophodnu životnu suputnicu.

Mara

Zbog sistematizacije?

Pajo

Danas zbog toga, sutra radi drugoga! I gdje god se nadju Zore, tu niču nakaze...! A nakaze, zapravo, nisu ljudi. A kakvi su to ljudi koji u nakazama nalaze radosti?

Mara

Baš zato, Pajo!

Pajo

Ali se i živjeti mora.

Mara

Sumnjam da ideš dobrim putom.

Pajo

Učim se od onih izučениh, visokokvalificiranih: „Znaš, crk'o sam ti na poslu; juče na konferenciji, danas na sastanku, sutra na savjetovanju...! Sekretar mi reče, predsjednik me pozdravi, posla-

nik me vidje...!"! Da da! A što ću drugo? Moram se povesti za ostalima ako neću da me vrijeme pregazi.

Mara

To nije trajan uspjeh, niti možeš biti ponosan na takav uspjeh!

Pajo

Daj ti, bože, danas kruha, a sutra kako već bilo!

Mara

Pajo, vjeruj, zapaze takve tipove oni čija je to dužnost!

Pajo

Čuj, Maro, poslušat ću te i bit će sve kao i prije... čim mi budeš pokazala prvo rješenje kojim se zbog laktaštva i ulizivanja netko otpušta iz službe!

Mara

I sam znaš da govoriš gluposti.

Pajo

Znam. Ali onda budi dobra pa me ostavi na miru! Jer ja živjeti hoću, jer živjeti moram...! A pošto Pajo baš izričito voli da živi, to danas i on osluškuje i pazi da se ne zamjeri onome kome se dodvoravati valja!

Mara

Sjećam te se kad još nisi ovako govorio!

Pajo

(*prvi put plane*): A nisam li otvorio usta kad su je birali za predsjednicu naše podružnice...?! Ali da znaš, danas se već i ja kajem... kajem, jer se bojim!

Mara

Ama, koga to, nesretniče!

Pajo

A otkud joj tolike smjelosti da već samo nadzire...!

Mara

I radi!

Pajo

Koordinira radom — kako ona veli! Čuva ovce, magarce!

Mara

Rekla sam ti, sve u svoje vrijeme.

Pajo

A onaj njen? Saslušavali ga, pa izjeo vuk magarca! Ali neka ih voda nosi, nisam ja da oni kruha svoga nemaju... ali neka miruju...! Hajde, što ne pitaš, zašto su se baš njih dvoje okomili na ovoga sirotana Benu? Ja ti kažem, više mu ni traga ni glasa ne bi bilo da nisu iskrsele ove neočekivane okolnosti!

Mara

Kakve okolnosti?

Pajo

Pa gdje ti živiš? Zar ne znaš da je predsjednik odbora izrekao takvu hvalospjevku o Beni da je divota?!

Mara

... Tako...! Otuda ta njena promjena prema Beni! (*Pajo je pošao prema svojoj sobi. Nije njoj sad važno da je tko poslušao, pre-punjenja je čak i njena mjera, neuobičajeno plane, bjesni, naravno na svoj način.*) E, sada je već i meni dosta, sada je već i meni previše...! Ja ti ipak ne bih preporučila da se upišeš u klub lak-taša i ulizica! Moraju biti istrijebljeni, moraju...! (*Kad on izrazi svoju sumnju*): No, vidjet ćeš, iznenadit ćeš se! Ako drugi neće, ja ću rastjerati ovu bandu, ja!

Pajo

Banda se ne goni riječima, već batinom, batinom, draga...! A ti batinu još ni u ruke ne bi smjela uzeti...! (*Ode.*)

Mara

Ako i ne znam, pokušat ću! (*Ode za njim. Telefon zazvoni. Zora uleti iz druge sobe.*)

11.

Zora

... Halo...? Da da, ja sam... Ne ne, tu smo još družo predsjedniče, nećemo još poći... Ja ću vas dočekati. Ja i tako uvijek duže ostajem od ostalih drugova... U redu i hvala.

Stipo

(*smješka se na njenu samohvalu, a ušao je za njom*): Slušaj... da vrag nosi i tog čika Benu i taj tvoj sindikat! Daj da se živi, gledajmo mi svoj posao!

Zora

Ne želim se vratiti uz pisaću mašinu, a niti lijegati u krevete svojih šefova... kao druge sirotice...!

Stipo

Oh... onda si ti mnogo zabrazdila! Kad si ti već ambiciji dala maha, otud više natrag nema! Ali u tom slučaju, pripazide i upitaj se, zašto se Mara toliko zauzima za tog nesretnika!

Zora

Budi uvjeren da sam to već i sama zapazila.

Stipo

Konačno, ne bi me čudilo da se toj staroj frajli svidja ovo čudovište.

Zora

Iako je spoljašnost često samo neuspjela reklama.

Beno

Hm...! Skrećem ti pažnju da je za igru koju ti vodiš pored lukavstva neophodna i inteligencija. Uostalom, dok se opržiš, opet ćeš me zvati u pomoć. (*Ode.*)

Zora

(*Gleda za njim. Ne bi dobro bilo, zabrinuo bi se da joj je vidio odsjev u očima.*) Hm... Mizerija...! (*Zove*): Beno...!

12.

Beno

(*ne da je došao, doletio je*): Oprostite, zvali ste me.

Zora

Dodji... dodji i slušaj... Ja znam da me Mara ne voli, ne volim ni ja nju. Pretpostavljam da ti je o meni pripovijedala kojekakve gluposti. Mlada sam, vjerujem nešto i ljepša, ozbiljniji su mi izgledi u životu, otuda to! Ti znaš da ti ja nikada nisam laskala; bila sam čak gruba, osora... pa ako imaš i trunku fantazije, moraš da shvatiš: zašto sve to...! Rekla sam ti, mogao bi mi se sviđati. Od toga ti više ne smijem reći... zaboga, žena sam ja...! Dakle, Beno...? Biraj!

Beno

Mo... molim...!

Zora

Govori, govori, dragi...!

Beno

Ja... ja... ja...! (*No, pokatkad ipak i on ima sreću. Ušla je Mara.*)

13.

Mara

Konačno, i ja sam gotova.

Zora

Da...? I sad se spremaš da odeš? Ako budeš ti prva otišla, to će vrlo nepovoljno utjecati na druge.

Mara

Da?

Zora

Jer o tebi misle da si od najsvjesnijih.

Mara

Samo misle?

Zora

Konačno, nisam ja pozvana da to cijenim.

Mara

Vidiš, tako mislim i ja. A inače, nisam mislila da odem prije ostalih. (*Spise koje je donijela sredjuje na svome stolu.*)

Zora

To je onda lijepo od tebe... Je li, jesi li ti čula da će ovih dana biti osnivačka skupština boraca? Ja sam mislila da Benu delegiramo.

Mara

Beno nije borac.

Zora

Oprosti, ja to bolje znam.

Mara

Ponavljam, nije borac, a da i jeste, on nije pogodan za takav nastup.

Beno

Naime, ako dozvolite... .

Zora

On treba da ide, pa će on i poći! Vrijeme je da umanji nazovi-ugled manje vrijednih.

Mara

... Čini mi se da si prije sat-dva drukčije govorila.

Zora

Pogriješila sam pa se sada ispravljam. I dok se drugi nezasluženo naturuju, ja znam što je samokritika.

Mara

A je li ovo sada kritički ili samokritički?

Zora

Ne podnosiš istinu?

Mara

Vidi, Zoro... vrijeme je da ovoga čovjeka izostaviš iz svojih kombinacija. Uvjeravam te da nećeš uspjeti. Ja ću ga uzeti u zaštitu. I ne samo to, već je došlo vrijeme da se raspravi tvoj odnos prema drugovima uopće!

Zora

Prijetiš se? A što misliš, što će drugovi reći ako im to budem rekla?

Mara

To bih baš i voljela! I ponavljam, ostavi Benu na miru.

Zora

Objedjuješ?

Mara

Zbilja ti je bogata frazeologija...

Zora

...a ja zbilja nisam kriva što nisi kadra da ni dvije pristojne rečenice skalupiš!

Mara

Po tvome kalupu svakako ne bih htjela... jedna fraza, jedna laž...!

Zora

Ne vrijedjaj!

Mara

Nisi li ovome čovjeku govorila da ga voliš!

Zora

Je li, je li...! (*Njoj govori, Beni upućuje riječi*): Poslušaj me...! kada ja nekome kažem da ga volim, neka mu je to sveto pismo; kada mu ja odajem svoje najskrovitije tajne neka zna to i čuvati... ili... hahahaha...! Da nisi ti, gospodjice, ljubomorna...? Hahaha! Oh, sada sam te prozrela...!

Mara

Poslušaj sad...! (*Vrata se otvaraju pa joj glas nestaje u zakašljavanju, jer se toliko uzбудila. Ulaze povjerenik, predsjednik i inženjer. Tko bi Zoru opet prepoznao! A Mara je stisnula usne, kao da baš nitko nije ušao, sjedne na svoje mjesto.*)

14.

Tomić

Ovaj... pa izvinite. Upali smo...! (*Odmah je primijetio drugaricu Zoru, pa njoj*): Drugarice, jesi li rekla drugu Probojčeviću da me potraži?

Zora

Oh, pa da, družo predsjedniče! Izvolite, evo baš druga Bene! Beno, izvoli drugu predsjedniku.

Beno

Ja... molim... ja... naime, izvinite, družo...!

Tomić

Oh, kako bih i rekao... tu se, ovaj, izgleda radi o maloj zabuni... (*Potapše ga i izvinjava se zbog svoje omaške.*) Zbilja mi izvinite.

(Svojima): Naime, zbilja... zar nije čudno? Obojica Probojčević Bene, a ono ipak ne...! Zar ne? Naime, njegovoga imenjaka i prezimenjaka znam... druga zbilja ne znam... (Odlaze ulazeći u susjednu sobu.) Izvinite.

15.

Beno

Ja... ja, naime, ja ne razumijem...!

Zora

Ha...! On ne razumije...! Ha...! Ali ja razumijem! Tu nam se hvali i hvališe, razmeće da mu je predsjednik najbolji prijatelj, a ono obična laž...! Obična laž, moj gospodine! Laž u koju vas je sam predsjednik utjerao! Je li tako, Maro?!

Mara

Bojim se da opet pretjeruješ, Zoro.

Zora

A pretjerujem, veliš...! Pa zar je ovo taj borac iz vremena okupacije, pa zar je on taj koji je suradjivao s našima...?! Suradjivao je, ali s okupatorom! I molim te, još mi ova matora budala izjavljuje ljubav! Čujete li, i to još meni, meni...! Pa to je nečuveno, pa to je skandal!

Mara

Ovo je već zbilja skandal.

Zora

Pa ne čuješ, on meni...! Oh, idiote jedan! E, baš ste jedno za drugo! (Ponosno izadje.)

Mara

(Nasmijana gleda za njom, a Beno je polumrtav. Rekordnom brzinom briše znoj s vrata i čela. U pola posla zastane, zaboravi ruku s maramicom na vratu i blene u Maru iznenadjen što se ova smiješi za Zorom, a sada već i na njega. Usudi se i pogledom pitati što se tu zbiva. Ona se veselo smije, a on ohrabren nasmije se grohotom. Prvim svojim slobodnim smijehom.)

z a v j e s a

III ČIN

Ovo nekoliko minuta Mara i Beno su ostali nasamo: ispričali su se, nasmijali, uvjeravali se, ali se nisu uvjerali: svaki je ostao pri svome! Ali su se u Beni rodila nova osjećanja koja su toliko utjecala na njega da su mu čak i pokreti postali širi i življi. Osloboodio se, pa se to odražava u potenciranju svega što je u njemu do sada bilo prigušivano. On misli da vidi svoju sudbinu i to baš obrnuto od one kako je Mara vidi, pa plamti, gori od novog osjećanja i uvjerenja da je konačno i on stao na noge. Dok Mara dik-tira brojeve spisa, on ih zavodi.

1.

Mara

... 765 ... 832.

Beno

765 ... 832.

Mara

838 ... 845 ... 877 ... 901 ... 903.

Beno

... 901 ... i ... 903 ... I neka me otpuste, hajde baš, neka me otpuste! Ha! otpustit će me? Pa neka me otpuste! Ali onda neka znaju...! (Vera prolazi. Glasnije, smjelije:) Što je, dijete, je li vam prošlo oko?

Vera

A što se vas tiče?!

Mara

Vera!

Vera

A što se on ima petljati u moje oči!

Beno

A maločas ste...

Vera

Ni maločas ni sada nemate vi ništa sa mnom!

Mara

Pogotovo od onda, otkad vam, Beno, predsjednik nije najbolji prijatelj!

Vera

Jest, mislio je gospodin da će kojekakvim lažima nadoknaditi svoje neznanje!

Mara

A ja pak mislim da ću biti prinudjena da drugovima skrenem pažnju na tvoje nekolegijalno ponašanje.

Vera

A ja ću pak na to da me zato mrziš što si zaljubljena u ovu nakazu! (*Nakloni joj se izazivajući je i ode.*)

2.

Mara

(*Zamišljeno gleda za Verom. Sada će Beno da je tješi.*)

Beno

A što ste se odmah ustrašili! Ništa se vi ne bojte, Maro!

Mara

Zbilja se moraš pitati: pa jesu li ovo ljudi.

Beno

Budite mirni samo! Vidite, kad sam već ja potpuno miran... a što bih se konačno i uznemiravao? Otpušten — otpušten...! Nije to tako ni strašno kad već postaneš svijestan toga!

Mara

Govorite gluposti! (*I odmah se smirila i uvjerava*): Rekla sam vam već, nema zašto da se plašite Zore.

Beno

Ja više nemam, ali se sad bojte vi! No no, ja vam kažem, podvalit će vam! Ne znate vi što ja znam...!

Mara

A što vi znate?

Beno

Što...? To da se poštenje i mudrost ne vide, ali njena lijepa njuška jošte kako...!

Mara

Znači, ne vjerujete mi! Pa dobro, tko doživi, vidjet će! No, a sada hajdemo dalje... Broj... 1107, 1108... 1110... 1136, 1145... Dakle, velite, i vi ste mislili da je Zora veliko netko i da tako i drugi misle.

Beno

Ama, djevojko, znate li vi da nju čak i tajnik pita za savjet! Nije to mala stvar...!

Mara

(*počinje razumijevati i njihovu logiku*): Radiš i radiš, a ne vidiš da ti pacovi nagrízaju uspjeh... Vrijeme je da im se stane za vrat!

Beno

A vi ćete to? Hahaha...! (*Kad vidi da se Mara naljutila, krivo mu je.*) Ne zamjerite, Maro... Ali ne, zar ne, vi ste toliko dobri da biste prije sebe prijavili negoli nju.

Mara

Ako sam do sada bila, ne moram i od sada.

Beno

Vi zbilja mislite da su taj koji minut samo zato bili sa mnom pristojni što su mislili da mi je predsjednik dobar prijatelj?

Mara

(zla volja je brzo napušta): To ste već i sami mogli dokučiti, mudrače sveg svijeta!

Beno

Ono jest! Jest, dabome da jest! Zato san ja sada opet za Veru matori ne znam ti ja što...! I vi mi još onda velite da Zora nije neka sila?

Mara

Tko umije da se mršti i više, nije odmah i neka sila.

Beno

Pa možda i nije... A vidite, ja sam za nju i onda bio reakcionaran kada sam je pitao za razliku između dijalektike i logike. Znaite, o onoj logici sam još nešto u školi i čuo, ali, čujem, da su za onu dijalektiku ljudi išli i u zatvor.

Mara

Ej, Beno, ej...! Dakle, počinjete vjerovati da vas neće otpustiti iz službe.

Beno

Oh, ne ne! To već ne! Ja samo sebe hoću da umirim, hoću da sam siguran da nisam reakcionaran! A pošto nisam, oni neka otpuštaju ako im jedno čudovište kao...! Da! Ali znajte, ako me i otpuste, onome koji mi bude rekao da sam reakcionar, tome ću... tome ću... da, teško tome! I bolje da odem, bar se neću morati bojati ove razvikuše sve do svoje smrti.

Mara

Drugi su i dalje dogurali, ali ni brige vas!

Beno

Čistit ćemo, čistit ćemo, teško njima...! Priča za djecu...! Ali znajte, od danas se ovaj Beno više nikoga ne boji, nikome se više ne klanja! Onaj Beno je umro! *(Junači se potpuno ozbiljno.)*

Mara

(vikne na njega kako bi to Zora): Beno!

Beno

(skupi se onako nesretno u klupče): Mo... mo... molim...? Naime, nemojte vikati na mene!

Mara

(nasmije se kako se samo mlada žena od srca zna): U redu. On-
da tjeraj dalje... 1147, 1156, 1179... 1179...

Beno

Pazite što radite! Dva puta ste mi diktirali 1179!

Mara

Izvinite... 1181... 1183... 1186.

Pajo

(*Proviri*): Maro, molim te.

Mara

Evo me odmah, Pajo. Sad ću ja, Beno. (*Ode.*)

3.

Beno

(*nastavi sam svoj posao. Broji, ubilježava i sve to poluglasno, a jezik mu se šeta po usnama*): 1181... 1193, 1237... (*Kao da ni primijetio nije da je ušao Stipe.*) ...1272...1387...1401...

Stipo

(*stao je pokraj njega i čekao sa svojim spisima u ruci*): Pa dokle ja da čekam?

Beno

Ovaj, naime, vi mene čekate? (*Premeće svoje spise, pa sebi da bi i on čuo*): On baš mene čeka.

Stipo

Jest, baš vas čekam! A vi se ne udostojavate ni glavu da dignete! (*Baci svoje spise na stol.*) Evo vam spisa!

Beno

Ama što radite, zaboga, izmiješali ste mi spise!

Stipo

A što mari! Spise popišite, pa ih odnesite u arhivu.

Beno

(*kad je Stipo htio da ode*): Ali, molim vas!

Stipo

Priznajte, prilično teško shvaćate. Spise popišite, zavedite i... dobro što sam se sjetio! Kad već i tako idete u arhivu, skoknite na ulicu i donesite mi cigarete. Uzmite kakve god budete dobili. Samo požurite jer nemam što da pušim. Jesmo li se razumjeli?

Beno

Nismo.

Stipo

Ama...!

Beno

Nismo, jer, dragi druže, kako ja znam ovo su vaši spisi...

Stipo

Samo kad ste shvatili!

Beno

E, kad su vaši, onda ih izvolite zavesti u dostavnu knjigu, pa ih potom odnesite u arhivu — ako tamo uopće bude bilo koga — i onda, skoknite po cigarete! *(Vraća mu spise koje je do sada odvajao od svojih.)* I kupite baš kakve želite! Evo spisa, evo i novaca, jer ja neću! Jeste li čuli, jer ja neću...!

Stipo

Kako...? Zar se vi to sa mnom usudjujete ovako?

Beno

Zapravo, i sam se čudim. Ali moj gospodine, ja sam službenik odjela za socijalno staranje, a ne vaše posebno trčkaralo. Vi to shvaćate, ne, zar ne? Eto! *(Dok mu se Stipo namršten približuje, on iz stola vadi bočicu svoga lijeka, a čaša vode je već pred njime. Uspe deset kapljica u vodu. Naravno, sve dotle priča vrlo ležerno.)* Malo da umirimo srce. Ipak je, ne, zar ne, ovaj dan za mene bio previše buran... osam, devet, deset.

Stipo

A bit će još burniji!

Beno

Pa zapravo, zato i pijem ovaj lijek. A znam da ništa ne pomaže. Liječnik ga je preporučio pa ga moram piti, ne, zar ne? Bolesno i rd'avo srce se ne može izliječiti...! To obojica znamo, ne, zar ne?

Stipo

(prečuo je): Dakle, nećete odnijeti spise? *(Niječe glavom dok pije lijek, a isto tako i na drugo njegovo pitanje.)* A ni cigarete mi nećete donijeti?... Slušajte, garantiram vam da ćete izletjeti iz službe!

Beno

Ja to i bez vaše garancije znam, a opet vam neću odnijeti spise.

Stipo

Da li vam je to zadnja riječ?

Beno

(došapne mu preko stola): Prva!

Stipo

Ali ćete se za nju grdno pokajati! *(Uzme spise i novac.)* Kao tat ste mi izvukli iz džepa taj novac, ponašate se kao da ste...! Ali lako ćemo mi s ovakovim tipovima! Nismo mi zaboravili tko ste vi!

Beno

Da nisam možda reakcionar?

Stipo

Još i gore!

Beno

(*još malo, pa će se sukobiti*): Vi, vi, vi ste, moj dragi gospodine. (I postavio se kao pjetlić, pa će): A je li, dragi gospodine, ne bismo li nas dvojica progovorili i o tome, tko ste vi bili, a tko sam ja bio za vrijeme okupacije? Ja znam da nisam bio nitko, ali vi ste, moj gospodine, bili netko!

Stipo

A što se sada nije usudio reći da sam reakcionar! Ha! (Nastavi (Izleti.)

4.

Beno

A što se sada nije usudio reći da sam reakcionar! Ha! (Nastavi da radi.) ... 1579, 1581, 1573... Vidi, još mi je i spise izmiješao ... 1584, 1586.

Zora

(*ulazi, časak ga promatra, pa s visine kako samo to ona zna*): Čujem, Stipo vas je lijepo zamolio da mu spise odnesete u arhivu, a vi ga grubo odbijate.

Beno

Naime...

Zora

Da znate samo, to je pomanjkanje svake kolegijalnosti. Nespretni ste, nekorisni, čovjek vas još i štiti, a vi mu se baš lijepo zahvaljujete!

Beno

Oprostite... treba da znate da ja znam kome za što ima da se zahvalim.

Zora

(*malo je iznenadi, ali joj je samo pakosnu zajedljivost probudio*): Je li...?! Zar još uvijek uobražavate da imate dovoljnu zaledjenu? No, da slučajno niste već i takvu stekli, da biste čak i meni mogli napakostiti?

Beno

Ja znam što znam. Jest!

Zora

A što to zna predsjednikov najbolji prijatelj?

Beno

Ništa... ništa... dok me ne budu pitali!

Zora

Tako zar...! I vi to meni?! Ali onda znajte i to da vi mene još uvijek niste dovoljno upoznali!

Vera

(*utrči s čašom*): Oh...! Oprosti, Zoro. Gospodine Beno, kada bude drugarica Zora završila s vama, donijet ćete mi čašu vode. Čašu najprije isperite, vodu ispustite iz pipe, da mi ne bude opet voda mlaka kao ono zadnji put!

Beno

Naime, ja, vidite valjda da ja...! (*Pokazuje na svoje spise.*)

Vera

A što, vi, vi...? Nema poslužitelja, pa tko će donijeti? (*Okrene se i ode.*)

Beno

(*Osjeća: sada ili nikada!*) Uzme čašu i odnese je na stalak očito naglašujući da joj neće donijeti vode. Nastavi da radi.)

Zora

Dakle, nećete joj donijeti vode?

Beno

Dovoljno je mlada da sebe posluži, a dovoljno sam star da mi ne zapovijeda.

Zora

Prostak!

Beno

Ali nisam reakcionar!

Zora

Doista niste? Onda izvolite to i dokazati, jer ja ću već znati reći, tko ste vi! (*Ljuta izlazi.*)

5.

Beno

(*najprije obriše znojavo čelo*): No, a tko si, Beno?

Mara

(*vraća se i već s vrata*): Hoćemo li nastaviti?

Beno

To vi meni bolje recite: a tko sam ja, a što sam ja!

Mara

Čovjek koji dozvoljava da mu svaka šuga sjedne na glavu.

Beno

Joj, da znate samo koliko sam hrabar! Već toliko da me prosto strah! Pomislite, svadjam se...!

Mara

Sam sa sobom...?

Beno

Vjerovali ili ne, još i sa Zorom!

Mara

Dakle, ne vjerujem! Ali da je i to čudo, znam da biste vi bili u pravu... Hoćemo li nastaviti?

Beno

Ono malo još ja sam završio... *(Ulazi Zora, pa se sav izgubio u spremanju spisa i svoga stola.)*

6.

Zora

Mi smo naš posao završili.

Mara

Gotovi smo i mi.

Zora

(nenametljivo, čovjek bi jedva primijetio da želi pridobiti simpatije Mare; ili, ako drugo ne, da je neutralizira): ... A baš ste imali više od sviju nas... A ono, Maro... ne zamjeri... nespোরазум. *(Prišla je Mari, potapšala joj ruku koja je bila na stolu i nastavi kao da ništa nije rekla, ništa uradila:)* Zadovoljna sam što smo toliko tog zaostatka svršili, ali ipak sve ovo čovjeka zamori... Što sam ti i htjela reći... da...! Drugovi su izrazili želju da sad po završenom poslu održimo kraću konferenciju.

Mara

Čemu pak to?

Zora

A bog ih zna! Zapravo, to ne bi bila konferencija, već da se o nekim pitanjima dogovorimo. Naime, radi se o tome, da su me predsjednik i tajnik odbora pitali za neke stvari koje se tiču cijeloga kolektiva, pa to hoće da čuju... *(Ulaze službenici.)* Hajde, hajde, drugovi, jer odmah će podne!

Neki

Ali brže to! Što kraće to! Dosta je bilo!

Zora

Jelena, javi i Stipinima... Maro, mnogo mi je stalo do tvoga savjeta. Ako budeš vidjela da u nečemu pretjerujem, ti umiješ stvar svesti u kolotečinu... No, hajde, drugovi!

Jelena

(već se vraća, ulaze i ostali): Hajdemo, hajdemo!

Pajo

Što prije, tim bolje!

Zora

Svi smo tu... Drugovi i drugarice, oprostite što samovlasno uzimam riječ...

Neki

Neka, neka! Kraće, što kraće!

Zora

Kratko ćemo i jasno! Eto, drugovi, nije tajna da će se i kod nas vršiti sistematizacija službenika. Referent za kadrove, drug Vlado, zatražio je podatke o svima nama... Ja mislim da bi on bio sporazuman s time da se mi posavjetujemo i da dodjemo do zajedničke platforme... i, naravno, ako bude trebalo, nju ćemo znati jednodušno braniti! Ja sam mu do sada dala mišljenje samo o nekolicini drugova.

Neki

Da čujemo, da čujemo! Govori, govori!

Zora

Stipo, ti bi mogao da vodiš i neke pribilješke, zapisnik zapravo... Dakle... ja sam uglavnom o svakome dala povoljno mišljenje... odnosno... eto, volim iskreno govoriti, jedino sam dvoumila u pogledu druga Bene... Razmišljala sam i razmišljala... a što onda ako previše uvijem svoje mišljenje o njemu, sve previše ublažim, pa ako me zbog toga jednog dana pozovu na odgovornost?! Savjest mi jedno nalaže, ali i žensko sam, tu je i srce...! Ili što onda ako ne bude vidnije granice medju vama, a broj službenika se mora te mora reducirati...?!

Mara

Oprosti...! Želiš li utjecati na drugove da u njima progovori sebičnost, pa ako već netko mora da bude otpušten, neka je žrtva ma tko...

Zora

Oprosti, i meni bi bilo najmilije da svi do jednoga ostanu u službi, ali redukcije mora biti! Zaboga, pa znate li vi tko postavlja taj zahtjev...! Reorganizacija je, balasta se odbor mora osloboditi, pa da li bi bilo pravičnije da bolji ustupe mjesto lošijima...?!

Mara

Nastavi, nastavi!

Zora

Trebalo je samo da vidite kako sam sve to zavijala u lijepe riječi! A jesam li ja kriva što drug Vlado više zna o nama negoli što mi i sami mislimo? Znam ja, u odboru ih je na stotine slabijih od čika Bene, ali što sam mogla kad on pita: a tko je kod vas najslabiji!

Beno

Žalosna mi majka.

Zora

Da znate samo, čika Beno, ja njemu svoje lične utiske uopće nisam iznosila, ništa ja drugo nisam rekla nego što su mi drugovi govorili o vama!

Pajo

A neupotrebljiv je?

Zora

Ja neću da govorim, neka drugovi kažu svoje! No, hajde, Jelena! Vera, da čujemo! Ili, eto, pitaj Stipu! A kako oni misle, tako i ostali! Ili, eto, Maro, ti kaži koga da otpuste umjesto čika Bene?

Mara

Divno si ovo spremila!

Zora

(kao da ništa nije čula): Zaboravila sam reći da svi ostali možemo biti mirni i bezbrižni... Ohoho...! vidi, molim te, odmah će dvanaest sati! Pa, eto, drugovi, onda bismo mogli i poći.

Pajo

Još samo malo molim! Kaži ti nama otvoreno što si mu govorila o čika Beni!

Zora

Zaboga, podne će odmah!

Pajo

Nikome se tu ne žuri, je li tako, drugovi?

Svi

Tako, tako! Ne žuri nam se!

Zora

Uostalom, zar ti imaš obraza da posumnjaš u mene?

Pajo

Pomisli, imam! Neću ja da ti ikome kažeš: kako ja mislim, tako i ostali! Neka to preda mnom kaže svaki tko se s tobom slaže!

Zora

Pajo, Pajo... zašto zaoštravati jedan prijateljski razgovor? Vidi, svi mi znamo da je on marljiv, čak poslušan... ali, eto, ja vjerujem da i sam čika Beno uvidja, da je već pomalo spor za našnji tempo rada.

Vera

Pa ni sistem rada ne može da shvati!

Stipo

A zapravo, to nas najviše i ometa!

Pajo

To je uvjerenje samo vas dvoje-troje!

Stipo

Možda sam o vas dvoje nije!

Mara

Točno! Ja svakako ne mislim kao vi, družo Stipo!

Stipo

Drugarice, nije potrebno da se vrijedjamo!

Vera

Ono što je Zora tu iznijela, to je od nas čula, od mene, od sviju nas!

Zora

Znaš, Pajo, svi mi znamo za tvoje simpatije prema čika Beni. Čak ti to i ne zamjeramo...! Ali zar smiju doći do izražaja sentimentalni momenti kad su državni interesi u pitanju! Pa, eto, progovorite vi, drugovi!

Jelena

Da, treba da progovorimo jer šutnjom povladjujemo ovoj grdnoj podvali!

Zora

Pokajat ćeš se za te riječi...! A sada već moram progovoriti i o tome o čemu možda ne bih ni smjela! Nadam se, to znate, da je čika Beno neprijateljski raspoložen prema današnjici. To su mi potvrdili takvi drugovi čijim riječima se mora vjerovati! Naime, ja se ne usudjujem posumnjati u njihove riječi, a tko smije, neka izvoli!

Beno

(otme mu se, škripi taj glas, kroz prste je govorio): Laže, laže...!
(To je sve što je umio reći. Zlo mu je, skuplja se sjedajući na stolicu.)

Zora

(sve mirnija i dostojanstvenija): Hvala vam... Da sam rekla, da ste nezamjenjivi, takva vam laž ne bi smetala.

Stipo

Znajte da ste meni rekli da lažem, zapamtili biste me!

Zora

Dosta, Stipo! Ne dozvoljavam da vrijedjaš čovjeka... Da zaključimo. Ti, Pajo, i ti, Jelena, ako želite da izdvojimo vaše mišljenje, molim, hoćemo! Ali onda sami snosite posljedice!

Mara

Znaš, Zoro, ... za svaki slučaj, izdvoj i moje mišljenje!

Vera

To je bar jasno! Jer tko tu već ne zna da ste zaljubljeni u ovoga nesretnika?

Stipo

Nismo mi slijepci, drugarice Maro!

Zora

Stipo, dosta! Ništa se tu nas lični odnosi i obračuni ne tiču!

Mara

Hajdemo, čika Beno! *(Trgne ga za ruku i povuče za sobom. Skoro ga je svukla sa stolice. Pred njima se otvaraju vrata. Ulazi Vlado.)*

8.

Vlado

(odmah vidi da je Mara neuobičajeno i neobično uzbudjena. Čak ga je htjela grubo pomaći s puta kad je stao pred nju i Benu.)
Čekaj, čekaj...!

Mara

Puštaj...!

Vlado

A kuda vas dvoje?

Mara

K vragu i ja i sve ovo!

Vlado

Što je, svadja...?

Mara

Svadja! Još i gore!

Zora

A zašto svadja, a kakva svadja? Bar se ona nije imala zašto uzbudjivati!

Vlado

Tu da si ostala, Maro... *(Zori):* Što je, ljepojko, ...što je to bilo...? Sjednica?

Zora

Tu se nešto porječkali, pa. eto, još da sam ja kriva. Završili smo posao, pošli kući, pa veselje, pa koja glasnija riječ... i izrodilo se što nije trebalo... No, drugovi, pošto smo gotovi, mogli bismo kućama.

Pajo

Još samo malo! Prvo i prvo, ovo nije bio nikakav razgovor, a pogotovo ne usputni, u razlazu...

Zora

(i kada upada, hoće i zna zadržati prisebnost i zajedljivu nadmoćnost:) Vidiš, kažu da sam lijepa, čak zavodljiva, a drugu se ne svidjam. Ili ima nakaradan ukus ili sam ja nakaradna.

Vlado

Oh, ne, ne, ti si lijepa, čak vrlo lijepa... sumnjam da ti to ovaj drug osporava... (*Vrlo je oprezan*): Već to ti meni reci, ljepotice moja...

Zora

(*puna osmjeha i ljupkosti, čak se malo i nakloni*): Da, razgovarali smo, savjetovali smo se i da mu učinim po volji, nazovimo taj razgovor sjednicom...! (*Sada se pak pojavi žena o kojoj bi svako rekao da je svijesna, odgovorna za svoje riječi, ozbiljna*): Nisam se ja s njime porječkala, ali ti sada moram ponoviti ono što sam ti u nekoliko mahova govorila: nije lako djelovati među ljudima gdje postoje i takvi koji ti se vješto prikrivaju i izazivaju nesuglasice!

Pajo

Do sada sam mislio: ako ima što da kažem, i treba da kažem.

Vlado

(*obraća se Paji*): Naravno, to ti niko ne osporava. Pitanje je samo, kako se što kaže i kada se kaže. A zapravo, u čemu je nesporazum?

Zora

(*upadne iako je Paju pitao*): Rekao si da ćeš uzeti podatke i za preostale drugove, pa smo razgovarali da bih te što točnije mogla informirati. Ipak, Vlado, nezgodno je da ja uzmem na dušu sudbinu tolikih ljudi!

Vlado

A ovo je onda bio jedan od razgovora: riječ u riječ, istina u brk!

Zora

Da, o svakome je bila po koja riječ.

Pajo

Ni o kome drugome samo o čika Beni!

Zora

Pa zar vam nisam rekla da sam o svima vama dala najljepše mišljenje? To vam može i drug Vlado potvrditi.

Stipo

(*osjeća da je vrijeme da priskoči u pomoć*): A o čika Beni smo mi sami iznosili svoja zapažanja...

Vera

...i mišljenja!

Stipo

Zapažanja samo! Uopće, koga interesira naše mišljenje!

Zora

No, vidiš! I mogu ti reći da im je stanovište skoro jedinstveno: ja nisam iznosila svoje mišljenje jer nisam htjela da utječem na formiranje njihovoga stanovišta!

Vlado

(još je oprezniji, sjeo je nasred sobe; na stolovima, po stolicama u polukrugu ostali): Dobro... a kakvo ste to mišljenje iznosili o ovom drugu... kad vidim da se baš on najviše uzbudio? *(Ovo je htjela biti pomoć Zori u nadi da je sukob ipak oko ovoga čovjeka koji mu se u prvi momenat nije svidio.)*

Zora

O njemu uopće nije bilo riječi... naprasit čovjek!

Vlado

(iznenadjen, Paji): Pa zapravo...

Mara

Zapravo se on jedino pošteno založio za čika Benu... još ni ja nisam!

Zora

Založio, založio...! Pa nećeš valjda reći da smo mu kožu drali ili pisali rješenje o otkazu na službu...? Svi su imali jedno mišljenje, a on uvijek mora imati svoje posebno izdvojeno mišljenje... jer tako je interesantnije i...

Vlado

(tek je sada osjetio situaciju. Nesumnjivo da i on ima životnih ambicija, mlad je; a ono što je ostvario punim zamahom i sopstvenim snagama nikada ne bi bio voljan da umanju kakvim ličnim zadovoljstvom; nepoštenim ugadjanjem još manje.) ...dobro, dobro...! Pa hajde, drugovi, koje je vaše konačno mišljenje o čika Beni, da ga i ja tako nazovem?

Zora

Reci, zar ti nisam dala najljepše mišljenje o njemu? No, vidite, drugovi! Činjenice su me prinudile da korigiram svoj stav! Konačno, ne, više očiju više vidi!

Vlado

Hajde baš, da se i ja upustim u diskusiju o njemu... Prvo si rekla da je nesposoban, neupotrebljiv i tako dalje i tako dalje...

Stipo

A ako vam je tako rekla, onda je ponovila naše mišljenje.

Vlado

...a potom je rekla da je čak i neprijatelj. Da li je i to vaše mišljenje?

Zora

(vidi da tu više ne može računati na pomoć svojih oblina, jer ovoga čovjeka i neke druge osobine umiju da zainteresiraju, pa upada):
Dozvoli, dozvoli! Priznajem, neobjektivna sam prema ovome čovjeku. I žao mi ga. Reci i sam, zar ti nisam prosto naprosto lagala da mu spasem kruh?

Beno

(jedva se digao, sve mu gore): Naime, oprostite, ako smijem tako reći... najbolje je da ja podjem...!

Vlado

Ne ne, kud biste, čovječe! Sjedite, sjedite...! Zapravo, ovo je sve jako interesantno!... Znači, da ponovimo, neupotrebljiv je, nesposoban, negativan...

Stipo

...po mome mišljenju čak reakcionaran!

Vera

Neprijatelj!

Zora

No, vidiš, družo Vlado!

Stipo

Žalosno je to, ali tako je.

Vlado

A da li bi ti to mogao i da dokažeš?

Stipo

Naime... ja ne bih htio da optužujem.

Vlado

A do sada što si drugo radio?

Stipo

Molim, ako bude trebalo... ja ću i dokazati!

Vlado

Dakle, izvoli...!

Stipo

Naime, mislim to ću na nadležnom mjestu!

Vlado

Ne, ne, ovo je to nadležno mjesto! Izvoli, dakle!

Stipo

Molim...! (Igra svoje kazalište: prilično vješto.) Tek jedna sitnica, družo: koliko je puta, na primjer, govorio da se interesi radnika i nas građana ne podudaraju... Ili pak, da nas službenike vlasti prosto progone, pa da nam je dužnost da pružamo otpor današnjem poretku... Nadam se da se slažeš, dragi družo, da se ovakove stvari govore samo u četiri oka... bez svjedoka!

Vlado

U redu... Izvoli dalje.

Stipo

Još...? Molim... Da treba što manje raditi da odbor bude prinudjen da zaposli što veći broj službenika.

Vera

(kad vidi da Stipe jedva primjetno traži pomoć): A znate li što je meni govorio? Da bi se još na sve mogao privići, ali ne i na nemoral omladine!

Zora

Zar on da ne zna što je to logika, a što dijalektika?

Pajo

Ne da on, ni ti ne znaš!

Zora

Ali...!

Stipo

Ti samo šuti, za tebe se bar zna tko si!

Vlado

Čekajte, čekajte...! A što ti veliš na sve ovo, Maro?

Mara

(demoralizirano): Ništa, baš ništa...! (S ispadom): I ništa me se ne tiče, ništa...!

Zora

Vidi je, molim te! Znači, nepošteno je govoriti istinu!

Vlado

To već zbilja nije lijepo od tebe, Maro!

Zora

(osjetila je ironiju): Oprosti, druže Vlado, ali nitko pametan neće pretpostaviti da je Mara reakcionarna ili nešto slično...

Stipo

...ali dragi moj druže, ona ne može biti objektivna prema ovome čovjeku!

Vera

Ma reci otvoreno, zaljubljena je u njega!

Vlado

...Blago čika Beni, kolike li ga žene vole!

Zora

(išamarala bi i Stipu i Veru): Ama neozbiljni ste i ti, Stipo, i ti, Vera! Vlado, sve je ovo glupo. Prosto me je stid. Vidi, predsjednik mi je naložio da izaberem drugove koji bi zavrijedili da budu pohvaljeni i nagrađeni...

Vlado

A da niste baš čika Benu izabrali?

Zora

(dobro iskorišćuje ovu neskrivenu ironiju Vladinu): Dozvoli, nisam voljna dalje govoriti ako budeš ironizirao!... Molim, najsiromašnji je, prijetila mu je opasnost da ostane bez kruha, pa sam htjela da dobije koji dinar za prve dane dok se ne snadje.

Vlado

Pa jest, i to je neko stanovište.

Zora

Ja sam zapravo Maru htjela predložiti kao najzaslužniju, ali mi žao čovjeka.

Beno

Ne ne, nemojte vi mene žaliti! *(Skočio je, ali ga muka povuče nazad u stolicu. Pozlilo mu od nevolje i sramote: sebi govori, gestikulira još i onda kad je već Zora započela svoju tiradu):* Ne ne... mene nikako ne... ne ne... neću...!

Zora

Vi mirno prepustite svoju sudbinu u naše ruke. Znaš, druže Vlado, što ću te zamoliti u ime sviju nas? Ostavite nam čika Benu u službi. Mi bismo mu pritekli u pomoć, pa vjerujem da bi vremenom ipak dorastao ostalima!

Beno

Ostavite me, ostavite me...! Bacajte, otpuštajte... ne brinite za mene...! *(Govorio je gušeći se, jedva čujno.)*

Stipo

Čika Beno, ne tjerajte svoju sudbinu u ćorsokak!

Vlado

Eh, čika Beno, zbilja ste nerazumni! Pa, zaboga, kako vam ovi neće govoriti da ste reakcionarni...

Zora

...kad jeste, zar ne?!

Stipo

Eto, drugovi!

Vlado

Molim vas! Druže Beno, tko nije reakcionar...

Stipo

...taj se ne ponaša kao on!

Zora

Čujete li, drugovi?

Vlado

Drugarice Zoro, ama, dozvolite mi već da završim svoje riječi!

Zora

Izvoli, izvoli samo! Pa mi se u potpunosti slažemo s tobom!

Vlado

(pomliovao bi po glavi Benu, ali ga samo dotakne): Čika Beno... poslušajte me... Sjećate li se da nas je ovih dana obišao onaj drug iz glavnog odbora zbog onog slučaja pomoći! Istina, rekao mi je da ste pravo čudovište...

Beno

(s mukom malo podigne glavu): Pa zar već i on...?!

Zora

A što ćeš, druže Vlado, kad nam je on nemili rekvizit iz buržoaskih vremena!

Vlado

Jest, čudno je ponašanje ovog čovjeka, čak bi se moglo reći da je i čudovišno...

Zora

...čak i servilno!

Stipo

I laktaško!

Vera

I mizerno!

Beno

Pa onda izgleda da sam zbilja reakcionar. Vjerujte, nisam to znao.

Vera

A da još drugovi znaju kako se on neprilično ponaša prema nama djevojčicama...

Vlado

Ama, čuj ti, djevojčice, molim te ušuti već! Zoro, molim vas da me vas troje više ne prekidate!... Jest, čika Beno, treba da znate da se čovjek ne smije ovako ponižavati... *(Njih troje, ako drugo već ne, a ono će bar povladjivati.)* Ne doliči to čovjeku! Beni je već previše. Opustio je glavu, rukom je pokušava vratiti na ruku kojom drži stolicu. Čuje glasove, ali ih više ne razumije.) Ali mi je i to rekao da pohvalim vašu urednost i točnost!

Zora

Ali, zaboga, mi mu to uredjujemo!

Vera

Ni na što on nije kadar!

Stipo

Ja mu sve posvršavam!

Vlado

Mir...! I zatim, da je naročito zadovoljan njegovim odnosom sa strankama...

Zora

Ali mi to!

Stipo

Ja to!

Vera

Zabluda je to!

Vlado

Može i to biti, ali što ću kad on tako misli!

Zora

To znači da je naše kolektivno mišljenje manje važno od...?! Nije valjda taj čovjek za jedan dan više vidio nego što sam ja za cijelo vrijeme! Ja sam vodila računa o djelovanju ovoga nesretnika, ja...! (*Stane pred Benu i njemu će*): Da ste im odmah rekli tko ste i što ste! Neznalica, reakcionar, neprijatelj! (*U svojoj razdraženosti odgurne mu ruku ispod glave. Još se Beno više savija u svoje krilo, i sručio bi se da ga Pajo nije zadržao. Vidi da nešto nije u redu, diže mu glavu i sve se više plaši najgorega, jer zna za njegovo srce.*)

Pajo

Beno! Beno... zažoga! (*Privuče ga k sebi, bezglasno zaplače, spusti svoju glavu na Beninu.*)

Mara

Pajo...! Pajo, što je...?! Da nije...? (*Kad je potvrdio*): Beno! Beno...! Ne ne, ne ne, ne...! (*Skrije lice medju ruke, nasloni se na zid plačući.*)

Zora

Ali... ali...! (*Povlači se prema vratima svijesna što se tu zbilo.*) Ne ne...! Ja nisam to htjela, nisam...! (*Doleti nazad do Bene i padne pred njim ničice*): Beno... čika Beno... nisam ja to htjela. nisam...! Ne ne, ne ne...!!

k r a j

HEROJIMA SLAVA – NAMA ONO VIŠE

SATIRA O JEDNOM PRIVIDJENJU U TRI ČINA

L I C A

VLADO-BIĆ

TOMO

PRVI

DRUGI

TREĆI

ČETVRTI

borac 1.

borac 2.

borac 3.

MIRO

BORO

CRVENI

KATA

PAVO

KOMESAR — nadležni — šef

žena BIČA

vojn timer

poluvojn timer

ustaša

gradjanin

konobar-konobar

4.

5.

JAVNO MNIJENJE, njih šest gradjana

SVIJET na pogrebu.

NAPOMENA: U slučaju izvodenja možda bi dobro bilo sve to dati u dva čina s prologom koji bi obuhvatio 10. 11. i 12. sliku prvog čina.

I čin.

Sjetimo li se događaja ili samo momenata ma i manje dramatičnih ili epskih, pa čak i s punim lirskim intoniranjem, siromašan treba da je duh koji čak ni zbivanja ne vidi vizuelno; i uzdah, raspoloženja i riječi se vide, bilo očima bilo kojim vragom u nama!

Prepričavamo li ih, ne smenjaju li se pred nama scene za scenama? Jesu li to pune slike, realistične? Ne uvijek. Pokatkad su naglašene samo kojim bitnijim detaljem.

A jesmo li slušaoci, stvaramo sa stvaraoce; možda s većom maštom možda ne; dodajemo i više od zbivanog, vidimo drukčije od dogodjenoga.

Popričat ćemo. A ovom prilikom uz tekst ćemo pružiti i ilustracije. I to, samo nedovoljne konture mjesta zbivanja, pa ih, eto, dogradite svojim mogućnostima predočavanja. Vama već poznati ljudi će vas podstaći. Među njima ćete naići i na takve bez kojih bismo mogli i željeli živjeti; koji će mučiti i namučiti još mnoge generacije. A te pak i mi potpomažemo i izdižemo. Zašto? Često ni sami ne znamo. A ipak dobro je da postoje, treba da postoje: da bismo se imali protiv koga boriti i da bismo na živim primjercima uočili kakvi ljudi ne bi smjeli biti. Ljudskije je proći kroz život neopaženo negoli mutnim tragovima ostati živ primjer ili čak oličenje.

Ovo je priča o jednom, o njima.

Sve, sve je u redu, neka je sve tako, ali zašto dozvoljavamo da tako često padnemo žrtvom njihovog visokog artizma?

Pošto je ova priča povelika, po mjestu zbivanja prvi joj dio nazovimo „LOGOR“.

UZGRED: da li je ovo priča o realnim zbivanjima ili prividjenje? Moglo se ovo dogoditi ma gdje i ma kada; vjerojatnije je da su se tek pojedine scene zbivale u raznorazno vrijeme. A sve to promatrajući unazad, dobijamo jedinstveni utisak, prividjenje je vjerojatno i moguće. I prividjenje je dio nas, zato smo ga i oformili u ovu priču.

Da započnemo. I da budete spokojni, već je prvi list ove knjige za-
listao jedan od učesnika, koji će nam na sebe skrenuti pažnju udarcem
o GONG.

Dakle, udarac o GONG i on je zalistao. Prva i druga stranica knjige su dvije ilustracije: dvije zatvorske ćelije, dva prozorčeta s rešetkama. I pred svakom stranicom je tronožac.

1.

Tomo

(borac 3. otvorio je vrata ćelije širom i s punim, šeretskim osmjehom mu nudi da udje. On zakorači, stane i preleti pogledom ćeliju. Dostojanstveno ulazi. Obazire se, oprezno opipava još i zidove): Dobro... lijepo... vrlo dobro... vrlo lijepo...! Nema šta, dobar sobičak, dobro i sigurno utočište.

borac 3.

Hvala bogu, gospodin fašista je zadovoljan utočištem!

Tomo

(odmjeri ga): Još jedna ovakova i pritužit ću se drugu komesaru.

borac 1.

I to s punim pravom!

borac 3.

Pa zar već ni učtiv ne smijem biti?

borac 1.

Znam te, htio bi ga udariti...!

Tomo

A to nećete...! dokle god ste svijesni da toga ne smije biti!

borac 1.

(borcu 2.): A da znaš, komesaru ćeš odgovarati što si časnika tako nemilo odalamio.

borac 3.

(tješi ga): Komesaru ćeš reći da nisi imao vremena da se s premudrim posavjetuješ.

borac 1.

Zar ti opet mene magarčiš!

borac 3.

Zbilja nije trebalo, znaš i sam sebe! A veliš, gospodine, i bravu da zabravimo.

Tomo

Zato je zatvor da se vrata brižno i pošteno zatvore.

borac 3.

Ali ne zato da ne biste u slobodu jurnuli...

borac 2.

...već da mu prijatelji ne bi nagnuli...

borac 3.

...ćeliju prevrnuli...

borac 2.

...jer kad bi nasrnuli...

borac 3.

...još bi postao žrtvom fašizma!

Tomo

Užas, kolikoga li cinizma!

borac 3.

Pa zar za vas ne bi bilo časno da postanete žrtvom fašizma?

borac 1.

Dosta! U ime komesarovo vas opominjem!

borac 3.

(Sjedajući na tronožac vadi cigarete. Nudi i druge, ali ne i Tomu. Strah ovamo, strah onamo, on se prvi maša.) Hej, ti...!

Tomo

Samo ću još ovu jednu popušiti!... Poslušajte, braćo, vi ste mi još djeca, zbilja borbi vašoj dajem sve priznanje...

borac 3.

E, baš ti hvala.

Tomo

...i valjanije se znate boriti od mene. Ali ne poznajete ni druge ni sebe! A kamoli još od čovjeka lučiti izroda...

borac 3.

...ili tebe!

Tomo

Na zamjeram vam što me neobaviješteni vrijedjate.

borac 3.

Ama ne želim ja tebe vrijedjati, već udarati!

Tomo

Ali da znate, to vam već ne bih mogao oprostiti!

borac 1.

Čuj, ti, goni svoje želje! Jer po čemu da znamo da li je fašista ili možda borac?

borac 3.

Ako nije, kako je dospio u logor za bandu?

Tomo

A kako Isus na križ, kako istina na lomaču, kako čovjek u kandže fašizma!

borac 1.

Čuste li...?

borac 2.

Čusmo...

borac 3.

...ali k srcu ne uzesmo!

komesar

Tko si?

Pavo

Znaš valjda.

komesar

Logoraš?

Pavo

Samicom počašćen.

komesar

Tko si? Kvislinški časnik?

Pavo

Rekli su, fašistički gad.

komesar

A jesi?

Pavo

A jesam?

komesar

(tri su borca u strogom redu domarširali): Zašto si dospio u samicu?

Pavo

Jer su ovi tvoji tako htjeli.

komesar

Ali zašto?

Pavo

Jer glupak je glupak pod svakim mundirom

borac 1.

(raportira): Golim rukama umalo ne zadavi onoga, a BIČU smo pisali za njega!

komesar

Obavještajca Korpusa?

borac 3.

Pridavi samo, ali nedovoljno.

borac 2.

Iako je majstor, vičan tome poslu!

Pavo

Kao i po ustima da udarim.

borac 2.

Pa da vidim!

Pavo

(ošamari ga): Dug svoj samo vratih:

borac 2.

Jesi li vidio, družo komesaru?

borac 3.

I svi mi, bolan.

komesar

Uzvratio ti samo?

borac 3.

Točno istom mjerom.

borac 2.

(hvali se u nevolji): Moj je ipak gromkiji bio!

komesar

To mi je milo, ali sad podjite. Doći ću do vas. (Odlaze u strogom vojničkom redu.) Ako ne bi znao, brz je na rukama.

3.

Pavo

Ustrijelio bi me?

komesar

Ali bi mu krivo bilo.

Pavo

I umjesto meni, izvinio bi se tebi.

komesar

Ja poštujem takve ljude.

Pavo

Poštovao bih ga i ja da se ne prijeti baš meni.

komesar

On se ne prijeti, on se sveti. A ima zašto, zato ga se kloni.

Pavo

A nije li svejedno prije ili poslije?

komesar

Nije.

Pavo

Pa da! Vi to volite onako kao neku pučku svečanost: na komandu, uz zvuke presude...

komesar

...i rafala!

Pavo

Zabavnije je to, nesumnjivo. Unaprijed vam hvala.

komesar

A zašto si onoga bez presude davio?

Pavo

U nadležnost sam vam se miješao?

komesar

Šteta što nisi započeto dovršio.

Pavo

I po mene i po vas; i za sada i za buduće!

komesar

Takvim ti se čini?

Pavo

Opominjem te, na vrijeme mu pridobi sklonosti.

komesar

Nadam se, neće mi trebati.

Pavo

— Ne nadaj se. Njih je nemoguće istrijebiti!

komesar

(Oklijevajući odlazi.)

4.

Tomo

(dok on sjedi na tronošcu, borci ga naslonjeni na svoje puške promatraju i slušaju): Za ono vam, djeco, sad još jednom praštam. Mladi ste, nagli ste, još snagom mislite... (Komesar se pojavio, pa skoči): Oprostite! Izvolite, sjedite...! Očajan sam, družo komesaru, i neobično uzbudjen!

komesar

Jer vi jedno kažete, a mi drugo mislimo.

borac 3.

Zar mu ni ti ne vjeruješ?

Tomo

Uvjerite ga, molim vas, da u ljude treba vjerovati!

komesar

Čuste li, u ljude treba vjerovati.

borac 3.

A je li on čovjek?

Tomo

Ponavlja kao „amen”, da sam i ja bandit!

borac 3.

A hoćeš li da te mrtvog proglasim herojem?

komesar

Skloni tu pušku, nemoj živ da umre.

borac 1.

Vjeruj, zbilja je zle sudbe...

borac 2.

...onaj ga gad zgrabi...

borac 3.

...udara i mlati... nesrećom ga sreća spasi!

komesar

A zašto?

borac 3.

Vele da je doušnik bio i ostao.

borac 1.

Druže komesaru, ovaj mnogo priča!

komesar

Ali je mnogo i pucao!

Tomo

Molim da mi oprostite.

komesar

A što to?

Tomo

To što se bojim.

komesar

Da, i mi ljudi smo tome podložni.

Tomo

I potrudio sam se, a opet me ništa ne cijenate.

komesar

Dojavljivanje nije hvale vrijedna osobina.

Tomo

A da nitko neće, kivni biste bili.

borac 3.

Zato i jesu nitkovi! (Pokaže na njega.)

komesar

Dobro, a s kakvim ste vi to računom učinili?

borac 3.

Da tuđe glave ne žalimo, a njemu ovu pokvarenu poklonimo.

Tomo

Čujete li vi, koliko ovaj mene mrzi! A ja bih volio da ga vrijeme razuvjeri.

komesar

A ja ne bih...! Hajdete na spavanje. (Borci, a zatim i komesar odlaze.)

5.

borac 3.

(s borcem 2. ulazi u Pavinu ćeliju, svjetlo ih prati): Na spavanje se spremaš?

Pavo

Nikada se ja ni na što ne spremam.

borac 3.

Jest, nikada ništa ne dolazi nenaručeno.

Pavo

Imaš pravo: zazvao sam vruga i evo ga dodje.

borac 2.

Ču li ti što taj reče?

borac 3.

Kad ga glupo pitaš, glupo ti odgovara! (*Pavi*): E sad reci, osim što si bandit, što bi rado bio?

Pavo

Osim što si glupak, što bi još htio?

borac 3.

(*borcu 2.*) Pametno pitaj, pametnom se nadaj! Hajde, reci baš, što si nekoć bio?

Pavo

Za pošten kruh sam pošteno i radio.

borac 2.

Ubijajući naše?

Pavo

Čuj, ti ćeš svojim nogama dalje dospjeti negoli svojom glavom, ako ovako nastaviš.

borac 2.

Gad si i pokvaren!

borac 3.

Ne ne, dobro ti reče!

borac 2.

Ništa ne reče, već popuje!

borac 3.

Ama, poduči te čovjek.

borac 2.

Poduči, poduči...! Naški ti to meni reci, kako poduči?

borac 3.

Reći ćemo... ne mere se s njim nogama razgovarati kao ni s onim glavom!

borac 2.

Kako kako...?

borac 3.

Reći ćemo... onoga udariš nogom, pa ti se zahvali.

borac 2.

Jest, ama baš!

borac 3.

A ovaj ti, bolan, još ni na riječima ne voli čvoruge!

borac 2.

(*odlaze*): Jest, majku mu staru, da ne znam da je bandit, mislio bih — baš čovjek!

borac 1.

(*svjetlo ga prati u Tominu ćeliju i već se usput razmahao*): Slušaj, da te pitam...!

Tomo

Prvo da ti kažem! Kad bude drug BIČ došao, reći ću mu: e, ovo-ga pohvali! I duvana mi dade kad god se zaželjeh!

borac 3.

Hoću, što ne bih... (*Ponudi ga.*) A sada ti meni kaži, vjeruješ li ti da onaj gad uživa da se bori?

Tomo

Bori? Ubija!

borac 1.

Ono jest, kad se bori i ubija... Ali... kako da ti i kažem... a je li on baš zbilja hrabar?

borac 2.

(*koji je ušao za njim*): Jer, reći ćemo, koji mu to vrag bi da se ne povlači...? I da puca dok mu glave traje?

Tomo

Jer misao djelo vodi, zloća zločin stvara!

borac 2.

Ama nisi ni ti puškom cvijeće sadio!

Tomo

Stoput ponovih, dopisnik sam na bojištu bio.

borac 2.

Zaludjivao nesretnike koji pucaju i u koje pucaju.

Tomo

Rekoh i to: jedno pisah, drugo zborih...! Znaš što im govorih? „Kad partizanska puška zapuca nad glavom, noge svoje slušajte, njihova je mudrost!”

borac 2.

Ma ono i jeste i nije...!

borac 1.

Bolan ne bio, čuješ da je naš bio!

borac 2.

Ja bijah tuđji sluga, svoj kruh bih da jedem. Eto, reći ćemo, moram biti našijenac. Ali kako da ti, otkud da ti?

Tomo

Srcem zavoljeh, umom prigrlih!

borac 2.

Pa de, bogati, kako bi ti nama kazao: „E, braćo moja, ovo je socijalizam, a ovo fašizam?”

borac 3.

(promoli glavu): Ne brini, rodjo, za sve bogove on molitve znade!

borac 1.

Ama, pusti, neka uputi, neka podučiti!

Tomo

Socijalizam, braćo...? Goleme li nauke...!

borac 1.

E, baš dobro veli! De, de!

Tomo

A kako bi ti napriliku?

borac 2.

„Eto — reći ću babi — fašizam je zlo golemo, a socijalizam kruha dijeli!”

Tomo

Odlično, odlično, ali pučki rečeno! A naučno podučeno: da je socijalizam kao u babe djece: jedan ovakav, drugi onakav; jedan dobar, drugi bolji, a treći da bog sačuva! Jer, reći ćemo, nije li nacional-socijalizam seoski djilkoš? Pa onda socijal-radikalizam, pa radikal-socijalizam, pa socijal-socijalizam, pa čudo od djece...! Ali upamtite, lažni su to bogovi, jadni! Jer socijalizam jeste samo onaj socijalizam i onaj...

borac 3.

...pravi bog...!

Tomo

Jest, jest, pravi bog! Zato ćeš ti babi: „Babo, nikome ništa nažao učinili nismo, a narodu svome dušu dali bismo!”

borac 3.

Eto ti, kao da smo arkandjeli, a ne ljudi pogani i dobri!

Tomo

Da da, i suze da brišemo i tugu da tješimo...!

borac 3.

I da slažemo: tudju ženu poželjeti nećemo, kruha se suvišnoga rado odričemo...? E, budale sveg svijeta, baš vraga uzeste za popa svoga!

Tomo

A hoćeš li da se svetiš kad pobjedu izvojuješ?

borac 3.

Vidi, molim te, nisam čovjek što se neću ljubiti s njime, koji mi glavu lovio!

Tomo

Pobijedio si, dosta je: silu si slomio!

borac 3.

Upamti, brajane moj: bit će kome ni glava neće biti dovoljna ot-
kupnina! (*Komesar se pojavio*): Eh, dodji da vidiš kako prorok
zbori!

Tomo

Protestiram! Vi moju dobronamjernost i spremnost da podučim iz-
vrgavate ruglu!

7.

komesar

(*prilazi*): Ako je o poduci riječ, rado ću i ja da poslušam. Zlo te
često boljem uči negoli dobro što podučiti.

Tomo

Sreća moja što nije daleko vrijeme kad ćete doznati tko sam i ka-
kav sam!

komesar

Nije daleko vrijeme.

Tomo

Možda uskoro!

komesar

Možda i prije negoli što mislite.

Tomo

Kako...? Kako, kako...?!

komesar

Komisija je skoro već na pragu.

Tomo

Komisija? Kakva komisija i zašto komisija?

komesar

Da kaže kako rekoste: krivcima krivi...!

Tomo

Ali oni mene ne poznaju!

komesar

Ni brige vas, predstaviti ćemo vas.

Tomo

Ja protestiram!

komesar

Protiv komisije ili što ćemo vas njoj predstaviti?

Tomo

Ali za mene isključivo samo drug BIČ zna!

komesar

Na vašu žalost i mnogi drugi.

Tomo

Za moju pozitivnu ulogu samo on zna! Što drugi vele, to je
objedjivanje, laž ili prividjenje!

komesar

Ne brinite, vi ćete reći svoje...

Tomo

Ali što ću i kako ću ako on slučajno nije preživio ovu kataklizmu?

komesar

Moram vas obradovati, preživio je!

Tomo

Preživio... preživio... preživio? (*Razočarano, ohladjeno*): Jako se radujem.

komesar

Zar i tome što će i on biti član komisije?

Tomo

(*Oblije ga znoj, u mucu sjeda na tronožac.*)

borac 3.

Kako vidimo, on se neobično raduje...!

8.

Nevrijeme, daleka grmljavina i kao da je smak svijeta takva se tama spušta. Tu i tamo sijevne. I grom zapuca. Nevrijeme unezvijeri sve živo. Stišava se i promoli svjetlo. Umirujuća muzika. Učesnik naše igre zalista: na trećoj stranici je ilustracija puta u svjetlost, a na četvrtoj puta u tamu. GONG. Na omanju uzvisinu izlazi BIČ. S desne i lijeve strane su članovi komisije Boro i Miro. Dva borca izvode neprijateljskog vojnika. Stane pred komisiju. Pozdravi onako domobranski, drugopozivski, seljački.

Vlado

Jesi li se ogriješio?

vojniki

Vele da jesam.

Vlado

A kako?

vojniki

A vrag ti ga znao!

Vlado

A kako si u vojsku dospio?

Miro

Silom?

Boro

Ili milom?

vojniki

Ako se dobro sjećam: nemilom!

Boro

Pucao si?

vojniki

Morao sam.

Miro

Gadjao si?

vojniki

Ako puška nije, ja nisam! Žena mi je rekla da glavu čuvam!

komesar

(čita s kartona): Seljak s mnogo djece, malo zemlje.

Miro

Neka ide!

Boro

S ovim zbilja dosta.

vojniki

I moram, braćo, u jeku su posla!

Vlado

Vidiš, dobre si sreće!

vojniki

A reći ću svima, tu se ne svete!

9.

Odvođe ga u slobodu. Radostan usklik kojega akorda. Predvođe drugoga.

komesar

A ovo mu je brat, s druge strane rova.

Vlado

Nesretniče, tko si?

komesar

U četnike zalutao.

poluvojnik

Sedamnaest mi je godina i nisam ni pucao!

Miro

Da jesi, mogao si ubiti čovjeka glupa kao ti...

Vlado

... ali s mnogo djece...

Miro

... ili on tebe s malo godina!

poluvojnik

Pokupili su me od ovaca.

Vlado

A što će ti babo reći?

poluvojnik

Teško meni što ostavih ovce!

Vlado

Ovce neka prežali kad mu se živ vratiš.

Miro

Imaš li djevojku?

poluvojnik

Imam. Čeka me, znam!

Vlado

Pa onda požuri, jer čekanje iznuri.

poluvojnik

Da idem?

Boro

Idi.

poluvojnik

A kojim ću putem do kuće da stignem?

Miro

Tko pita ne zaluta.

poluvojnik

Pa ostajte zdravo, po dobru vas se sjećao! (*Ode veseo.*)

Miro

Kako vojnik brzo postaje čovjek.

Boro

Još brže čovjek — nečovjek!

Vlado

Gorko sudiš, brzo!

Boro

Tako sam ljude upoznao! (*Komesaru*): De, bandu predvedi!

10.

Polutama, još tmurnije. I sijevne i zagrmi. Predvode ustašu.

Vlado

Komesaru, tko je taj čovjek?

komesar

Naoko čovjek.

Miro

Dobro gradjen...

Boro

...i lijep!

komesar

Stražar je bio u tužnom Jasenovcu.

Vlado

Imaš li što reći?

ustaša

To da nisam bio.

Miro

I još osim toga?

ustaša

Rekoh, nisam bio.

Boro

A zašto si ovdje?

ustaša

Jesam ja to htio?

Miro

Pošteno govori, pošteno reci!

ustaša

Nemam ništa reći!

Vlado

Da se vidi tko je...

Miro

... da okaje svoje...

Boro

...neka ide pred sud gdje krivci govore!

ustaša

Niti hoću, niti bih htio,

rekoh vam, nisam bio!

Ali vas mržnja obnevidi!

Vlado

To sudu ponovi!

Miro

Odstupi!

Boro

Vodi!

ustaša

(Odvedu ga kroz ulaz u mrak, u nepovrat.)

Boro

Da sam sud, sudio bih: neka svake noći bdije uz nedjela svoja!

Miro

Neljudske li kazne!

Vlado

Smrt bi bila bolja! *(Komesaru):* Koga još imamo?

komesar

Oficira jednog i tvog prijatelja.

Vlado

Dvije muke neka zaželi negoli mene prijatelja!

Boro

A tko je taj čovjek?

Vlado

Ljude upoznaš u bijesu i mržnji, nevolji i ljubavi.

Miro

Zar ga takvog upoznao nisi?

Vlado

Čuh ga kad zapita, vidjeh ga kad poslušā i uvijek druge nadjoh u njegovu djelu.

Boro

Kompromitirao se?

Vlado

Dodvarao i dodvorio.

Miro

I borio?

Vlado

Drugima se divio.

Boro

Nagovarao?

Vlado

Riječi svoje nije potpisivao.

Miro

Kome i kojima je služio?

Vlado

Za nepošten se kruh pošteno odužio.

Boro

Iz uvjerenja?

Vlado

Do drugog uvjerenja.

Miro

Je li bar svijestan svojih djela?

Vlado

Naći će stotinama izgovora! Predvedi ga, družē!

11.

*Isprekidani, usplahireni zvuci. Tomo prilazi smirujući sebe.
Dva ga borca vode, treći iza njega.*

Tomo

Vlado... dragi Vlado... kako da te pozdravim, kako da ti se zahvalim...! Neka prve moje riječi budu: ti znaš tko sam, ti znaš

kakav sam; nisam izdajica, običan sam čovjek, strašljivac, kukavica!

Boro

Govori, govori!

Tomo

Vjerujte mi, nisam se ogriješio, još ni za to nisam imao hrabrosti! Ja nitko ne želim biti jer ja živjeti moram: ženu imam, majku staru, brige tužne, žalost pravu!...

Miro

I mi sve to imamo.

Boro

I onih još kojih se s tugom sjećamo.

Tomo

Ali vi i povijest svoju imate...! A ja sitna kruha molim, bijedu mi moju poklonite.

Boro

Mogli biste živjeti pod prezrivo pogledima?

Tomo

I do sada sam.

Miro

I nikada niste zaželjeli da budete čovjek?

Tomo

Ja ne želim da me posmrtno proglasite čovjekom! A i ne biste mogli jer ja ne znam hrabro umrijeti. A u mojoj bijedi kakve vam radosti?

Boro

Pomagali ste urotnike protiv čovjeka.

Tomo

A da li sam se usudio reći da neću?

Miro

I progovarali ste i pisali ste!

Tomo

Kukavan sam tim darom nadaren.

Vlado

Mogao si prebjeći k nama.

Tomo

Da ženu izložim bijedi, nevjeri, sramoti?

Boro

Hiljadama njih su i smrti!

Tomo

Ali oni nisu bijednici!

Vlado

Zar se ne stidiš?

Tomu

A tko me takvog rodio?

Miro

Znate li tko ste i kakav ste?

Tomu

Vječiti sluga, nikad svoj gospodar — bio sam i ostati želim. Pa ako i jesam kome naudio, nisam to želio, nisam u tome uživao — osim kruha, bijede ništa zaradio...! Istinu čujte: ne znam što je ponos nit nagrađen biti!

Boro

Što očekujete?

Tomu

Goli život samo!

Vlado

Kao nagradu za što?

Tomu

Da ostanem primjerom kakav čovjek nije!

Boro

Ostat će ih bezbroj.

Tomu

Meni sličnih manje!

Miro

Odlučimo se za ili protiv čovjeka.

Vlado

Čovjekom ni on ne naziva sebe.

Boro

Moj glas je protiv!

Tomu

Smilujte se!

Boro

I gmizavci zagaze umjesto da gmižu, i pregaze, Vlado, i pregaženi glave dižu!

Miro

Vlado će se spoticati o njega, njemu će se, neopreznom gmizavac ovaj baciti pod noge!

Boro

I nikada ti, Vlado, neće oprostiti ovaj plač i sulude riječi! Na-platit će se htjeti za poniženja ova.

Tomu

Ne prljajte ruke i obraze sa mnom.

Vlado

Miro, glasaj nek mu živa glava!

Miro

Zalim te, Vlado... Puštajte tu bijedu!

Boro

Otrovnicu bolje!

Miro

Podji!

Vlado

I ne zaboravi se jer ću svijetu reći: da ti pastva bila — krvavi koljači!

Tomo

Zahvalan neću moći biti, nezahvalnim se neću usuditi! (*Bojažljivo se izvlači. Svjetlost preleti preko njega. Ustrašen stravično krikne. Izbezumljeno izleti. Strah ga svakog svjetla.*)

12.

Vlado

Da završimo, previše je bilo.

komesar

Još svega jednog oficira imam.

Vlado

Bolje da vrišti glasom koljača negoli kuknjavom ovakove bijede!

Pavo

(*dovode ga*): Zvali ste me.

Vlado

Kratko, što kraće!

Pavo

Pitaj, odgovaram.

Boro

Bio si oficir.

Pavo

Bio.

Boro

Pucao?

Pavo

Pucao.

Miro

U nas?

Pavo

I u vaše.

Boro

A zašto?

Pavo

I u mene su.

Miro

Uporno si se branio.

Pavo

Nisam kukavica.

Vlado

A zašto si se za njih borio?

Pavo

Jer sam vojnik.

Boro

Tih zlikovaca?

Pavo

Svoga zanata.

Miro

Trebao si prići narodu svome.

Pavo

Da zakletve ne bi!

Boro

Psima data zakletva ne veže čovjeka!

Pavo

Ja se sebi zaklinjem, a ne drugima.

Vlado

Držiš do svoje riječi?

Pavo

A što drugo imam?

Vlado

Da te pozovemo, položio bi zakletvu?

Pavo

I ne bih je pogazio.

Vlado

(Pauza, iščekivanje, neodlučnost. Obrati se borcima): Neuobičajeno je, ali recite, što biste vi s njime?

borac 1.

(lupi potpeticama): Pametniji ste od nas, vi odlučite.

borac 2.

(isto): Kako vas volja i kako zakon nalaže, ali ja poštujem dobre borce.

borac 3.

(isto): Polazim za Švabom i ostalom bandom, jer dosadno je ovdje, ljepše gdje se bore. Kako bi bilo, da on podje sa mnom?

Vlado

Ti misliš da bi se borio?

borac 3.

Zakletva mu u očima!

Boro

Ne ne, to ne može!

Miro

Kući neka podje!

borac 3.

Onoga otrova pustiste medju ljude, a čovjeka od zanata ne sinijete medju kuršume...?!

Vojnički marš, rafali, odjeci topova. Njih dvojica zauzmu stav „mirno”. Ostali otpozdrave.

z a v j e s a

II ČIN

Započnimo muzikom. Žalosnom, tmurnom, jednoličnom. Takvo je i vrijeme po kojem hoda naš poznanik. Vucara za sobom s rukom u ruci svoju ne manje neuglednu ženu. Naš će učesnik zalistati na petu i šestu stranicu pripovijesti koju nazovimo „U SLOBODI”. Nama trebaju odredjeni uredi u raznim zdanjima. Suigrač će na binu izgurati kiosk ili deformiranu kućicu, pa neka je to prvo stambeni ured. I natpis je STAMBENI URED. A pošto je sve ono nemili san, prividjenje, pogotovo u slijedećim činovima, igrajmo sve groteskno i sve potcrtajmo divljim bojama irealnih kostima. Podjimo i pratimo našega Tomu.

1.

Tomo

(Njima prozeblima i prokislina bi se već čovjek i sažalio. Stanu, uzdahnu, lakne im jer vide da su blizu cilja. Pred deformiranom kućom su, ali suigrač još nije namjestio natpis.) Samo strpljivo, Kato moja, samo strpljivo, tugo moja.

Kata

Eto, što doživljavaš od tih tvojih!

Tomo

Samo strpljivo, tugo moja, samo tiše, Kato moja.

Kata

Tiha nisam, strpljiva sam! A zašto sam ti tuga, to ne znam!

Tomo

Ništa ja nemam osim tebe i tuge svoje.

Kata

Kod koje li ćemo danas prvo tuge?

Tomo

Po stan.

Kata

Po ključeve?

Tomo

Lako za ključeve, ako stana dadu!

Kata

„Lijepo će oni sa mnom...! Znaju tko im bijah, nezahvalni neće biti..!”

Tomo

Jest, znaju oni tko im bijah! Lijepo oni sa mnom... kao sa svojima.

Kata

A zašto ne bi podviknuo tim tvojima!

Tomo

Da nas bog sačuva!

Kata

Kad si onda bio njihov...

Tomo

...jašta bio...

Kata

...neka si i sada!

Tomo

Više nego tada!

Kata

Makar da ti stana ne dadu?

Tomo

Tko čeka-dočeka!

Kata

Junak si bio, izbori i sada!

Tomo

Junak sam bio dok je borbe bilo!

Kata

Oh, čuda i čudesa...! Ratove im izvojevao, a sada bez stana! A nitkovi mnogi iz onih vremena...

Tomo

Ne spominji ološ, srce će mi pući!

Kata

Čuj, svijete, bio je najodgovorniji u logoru...!

Tomo

Komandant pa ja.

Kata

Skoro je cijeli logor bio njegov...!

Tomo

Soba smo do sobe jedno drugom bili! Ali ti ne brini! Kad se do-
sjete sramote i jada, pola će mi ponuditi grada.

Kata

Neću da čekam, dosta s mukama!

Tomo

Ne trguj mojim zaslugama! (*Eto, stigli su. Naš suigrač će iznijeti
natpis STAMBENI URED.*) Na cilju smo, tugo! Stambeni ured...!

Kata

Stambeni ured.

Tomo

Joj...! dok im sad podviknem...!

Kata

Joj...! ostat ću da čujem...!

Tomo

Nikako, draga...! Nikad vrag ne spava, svašta može biti! Prošetaj
se i uzdaj se. Znaš, ipak smislih, pretjerati neću...! (*Muškim ko-
racima zakorači u zgradu. Neka ona vidi tko je. Ali pošto je sada
već u uredu, dopuže do nadležnog i molećivo kucka.*) Ako opro-
stite, ako dozvolite...!

2.

nadležni

(*promoli glavu na šalteru*): Pa udjite ako se usudite!

Tomo

Rekošte, svakih se desetak dana smijem pojaviti.

nadležni

Možete se pojaviti.

Tomo

A smijem li se svakih desetak dana i zainteresirati?

nadležni

Smijete se zainteresirati.

Tomo

Onda, molit ću lijepo, ja se interesiram.

nadležni

Dakle, interesirali ste se.

Tomo

A smijem li pitati, ima li izgleda?

nadležni

Izgleda ima, ali stana ne. (*Nestane.*)

Tomo

(*što će jedan, uzvrtio se, pa opet zakuca*): Ako dozvolite...!

nadležni

Jedanput još da, ali dva puta je bezočno!

Tomo

Uostalom, znate li vi tko sam...!

nadležni

Gospodine Tomo, znam, znam, znam...! (*Povuče se.*)

Tomo

(*konstatirajući*): Prokleti bili, još uvijek znaju! Koje kakve sitnice znaju i pamte, a što treba da znaju, nikako da upamte...! Pa, eto, ogriješio sam se. Jesam? Jesam! Ali tko nije? I, konačno, više je takvih koji su se ogriješili, a baš ništa ispaštali nisu...! (*Ohrabrio je sebe.*) Ali ja i zasluga imam! Zasluga? Jašta, zasluga! (*Već i više*): Pa zar se moje zasluge smiju zaboraviti...?!

nadležni

(*promoli glavu*): Učinjene, ali kome...?

Tomo

Vrijedjate me!

nadležni

Zar me se ne sjećate...?

Tomo

Ne, jer ne želim...!

nadležni

Oh, to znam! I zato vam velim... gubite se smjesta!

Tomo

Za ovo će i drug BIČ da dozna!

nadležni

Još ću danas biti s njime! (*Povuče se.*)

Tomo

Denuncijant ste, ali me ne brine! No, recite mu i to, ako mi se omašaka sjeća, zasluge mi zaboraviti ne smije! Pa zar smije... smije... smije...? (*Pošao je. Stane.*) Da ovaj nadležni možda nije onaj komesar iz logora...? Bezobrazan je, proganja me, isti je kao i prije...! Ili možda ja u svakome one vidim koje ne bih htio...? (*Ugledao je Katu pa se isprsi kao po dobro obavljenu poslu.*) Možemo, Kato moja!

3.

Kata

A tugo moja?

Tomo

Tu ostavih njima!

Kata

Znači, stana konačno ima...!

Tomo

Ima, ima, ima... naravno, čovjek malo i strpljenja treba da ima!

- Kata**
Dakle, stana nema.
- Tomo**
A da li su mi mogli iz ladice dvosoban stan, još uzoran?
- Kata**
Pa što ne uze bilo što bilo!
- Tomo**
Joj! ala govoriš nemilo...! Pa sjeti se tko sam!
- Kata**
Oprosti, zbilja znam... (*Idu, idu, i opet idu. Još mnoga mjesta ima da obidju da bi smanjili svoje nevolje.*) A gdje ćemo sada?
- Tomo**
Po službicu, draga.
- Kata**
Ovdje ti je otkazano...
- Tomo**
Da je samo ovdje, već i tu i tamo...!
- Kata**
Jadna ja pokraj tebe. Dozvoli mi da ih mrzim.
- Tomo**
Rekao sam, ne i ne...! Shvati već, ja sam njihov, a oni moji! Nisu oni krivi što sam ja zlosretan čovjek koji zna i umije, koji poštenje ne zna da prikrije!
- Kata**
Na vrhu si bio, šef tek iznad tebe!
- Tomo**
Da sam i šef bio, malo je za mene! Moj domet je veći, želje pre-goleme.
- Kata**
(*razočarano odmahne rukom*): Uši su njihove za te želje gluhe.
- Tomo**
Ne trpim skaline, stepenice, ljestve — s dna samoga hoću pod oblake!
- Kata**
Golemiije mjesto tebi dati neće.
- Tomo**
Osrednje pak neću, bolje neko smeće!
- Kata**
Čitala sam, SMEĆE traži službenika.
- Tomo**
Kolosalno, draga, metlar ću da budem!
- Kata**
Zbilja si skroman.

Tomio

Skromnost je smetnja, sposobnost još više, a obje zajedno mnogo, previše! Nesreća!

Kata

Kako bi bilo da odeš do boga, do prvoga u gradu? Naredjaj sve zasluge.

Tomio

Zasluge su skromne pare! A osim toga, ne pričah li tebi ono po-
odavno da su moja djela sve zasluge tajne? Na izgled uz Švabu
bijah ja za rata...!

Kata

Oh, tugo moja, junače moj tajni!

Tomio

Ali kad dojadi i odem do BIČA...!

Kata

Hoćemo li odmah?

Tomio

Dok se bijes stiža... Upamti, za medenu uzicu ne prodajem sebe!
Ja ćup hoću gdje uzicu umaću! Njihov je dug golem...

Kata

... a naš preveliki!

Tomio

Dug, dug...? Naš dug! Pa ostaje li drugo do smjestiti se u
SMEĆU?

Kata

Metlar da budeš?

Tomio

Metlar, ako treba!

Kata

Strpjet ću se.

Tomio

Divno zboriš!

Kata

I bit ću skromna...

Tomio

... i pametno govoriš!

Kata

Ne bih bila da ne moramo biti.

Tomio

Ali kad jednog dana, jednog nepoznatog dana...!

Kata

Ostvari se nada...! Tu smo!

Tomc

Poduzeće SMEĆE!

Kata

Da te dočekam?

Tomo

Neću da te vrijedjam! Došla si s čovjekom, da se s metlarom vratiš?

Kata

Ipak si kavaljer, zbilja si divan... (Odlazi, maše mu rukama.)

4.

Tomo

(Puzavac ulazi u ured SMEĆA. U uredu je šef, opet njegov bivši komesar logora.): Hoćete li mi oprostiti?

šef

Ako su vam na sudu, a zašto ja ne bih?

Tomo

A još, opet komesar...! Ili me samo sjećanja progone...? Oprostite, sud me oslobodio krivnje.

šef

Kazne samo!

Tomo

Jest, točno! Oprostite, nisam baš načisto s tim pojmovima.

šef

Ali ja jesam s vama.

Tomo

On je, dašto je; kad ovako govori, komesar je...! Oprostite, kruha prosim.

šef

Prošnja je zabranjena.

Tomo

Ni korice nemam.

šef

Kupite.

Tomo

Novaca još manje.

šef

Zaradite.

Tomo

Ni službe nikakve.

šef

Potražite.

Tomo

Usudjujem se kod vas.

šef

Magazioner nam treba.

Tomo

I metlar bih bio!

šef

To ćete i biti, tako mi neba!

Tomo

Oprostite, a kako se predujam moli?

šef

Da se novac odbroji! (*Plaća i nestaje.*)

Tomo

(*ostao je sam*): Sad mi se pak čini, da komesar nije. A dok nije dao, rekao bih, on je...! I kakvo li je mjesto gdje predujma daju...! Odgovorno, teško, to ću reći Kati!... Zar ja metlar, skladištar smeća...? Vaš sam, djavo da vas nosi, vaš sam...! (*Sve sa većom mržnjom*.) Ubio nas bog, ali vaš sam...!

5.

Kata

(*dolazi mu u susret*): Vidini, lijepo su s tobom.

Tomo

Malo pa prekrasno! I šefa je htio, čak podšefa da smijeni, da mjesto dade meni. Nisam htio jer pošten ne bih bio, a to mi je iznad svega.

Kata

A zar nije služba?

Tomo

Oh, sitna dušice, spokojna budi, službicu mi dade...!

Kata

Oh, kako naš bog za brige naše znade...!

Tomo

Briga njemu za naše brige.

Kata

Ja sam ipak oduševljena.

Tomo

A za mene je metlar sviju metlara samo odskočna daska!

Kata

A kakvu ti platu nude?

Tomo

Oh, vidi lude...! Zar da se ponizim i da pitam? A rekoh mu, ni predujam ne odbijam.

Kata

Oh, onda ćemo svoje dugove...

Tomo

...za sada zaboraviti! Uzalud me gledaš, zaboraviti! Pa zar da utrošim i zadnje rezerve svoje savjesti na takve sitnice?

Kata

Poduzeće, a SMEĆE! Čistoća kao da nas neće.

Tomo

Ali sa smećem bezbroj ljudi dolazi u dodir! I, zapamti, ne smiju doznati što mislimo, kamo smjeramo! Znam ljude, sažalit će se budale i pustiti će Grka u Troju! Ujahat ću na drvenu konju... da se zlatnoga domognem...!

Kata

Ako i siti i presiti, glad nam neće moći utoliti!

Tomo

Metlar? Metlar! Ali ne bez metle! Strpljenja treba dok se svojim snagama dižemo. Ali dok se jednom prilijepim za neko uglednije runo kao stoprsti čičak, odoh ja nebu pod oblake, odoh...!

Kata

Ode...! A sad po stan odosmo.

Tomo

Ne želim više stana.

Kata

Ne želiš više da dobijemo stan...?

Tomo

Ne daj bože da dobijemo stan!

Kata

E, rekla bih, lud je, da nije srama...!

Tomo

Hja, što ćemo, žena si, tvoji se pogledi ne kreću dalje od stola i postelje.

Kata

Oh, da znaš samo kolike su želje moje!

Tomo

Ti uopće nisi svijesna kakve neiscrpne mogućnosti kriju moje ideje.

Kata

Dakle, ne daj bože da dobijemo stana. Ali, pobogu, zašto...?!

Tomo

Jer mi je najnovija ideja bezobrazno neskromna: bolje djevojačka soba kod druga BIČA, poluboga grada, negoli trosoban stan u NOVOGRADNJI!

Kata

Djevojačka soba u njegovu stanu?

Tomo

I nigdje drugdje!

Kata

E, da znaš samo, ovo ti već ni ja ne vjerujem!

Tomo

Utješi se. Biti ženom i to je lijep dar prirode. A sada podji kući i čekaj. Spremaj stvari i selidbu pripremaj! Idi, idi, sad treba da sam smiren...! *(Ostavlja je, a ona sva podložna njegovoj volji klanja se i potom pojuri kući da izvrši njegove naloge. On se zadovoljno proteže.)* Majstorski, čak velemajestorski potez...! Rekli bi: pokvarena, beskrupulozna čovjeka, a ja se samo od njih branim! Od njih, od ovih, ovih...! Od svojih...! Prokleti bili...! Pa...? Pa...? Moji su, njihov sam, svoje smijem da psujem!

6.

Naš će saučesnik igre u međuvremenu skloniti nepotrebne elemente, a Tomo će naočigled nas svižu da preobrazi svoj lik, da bi bio što više dostojan sažaljenja. Zalistat će se na sedmu i osmu stranu: na lijevoj strani je djevojačka sobica, na desnoj bife. Ulazi konobar, a odmah za njim i borac 3., koji je sada šofer kod BIČA.

borac 3.

Pohladno je, brže ljutu.

konobar

Malu?

borac 3.

U čaju.

konobar

I kavu. *(Okrene se oko sebe, te će):* Već se i vraćam. Ja brz, čaj topao, a ljuta baš ljuta.

borac 3.

Je li bio moj gazda, BIČ, tu kod tebe?

konobar

Ne ne...! Predobar čovjek, a BIČEM ga prozvali.

borac 3.

Kad ga je banda vidjela, boga su zazvali!

komesar

Ah tako...!

borac 3.

Jatekako...! *(Pogleda kroz izlog bifea, a u to prolazi Tomo.)* Hej, proroče lažni, da li me se sjećaš...?

Tomo

Oh, moj borče dragi, vrli prijatelju...!

borac 3.

To još uvijek nismo, ali, eto, pitaj...!

Tomo

Vidim, dobro si i zdravlje te služi.

borac 3.

A tebi se zlo piše.

Tomo

Još i od tog gore.

borac 3.

Piješ pa popiješ?

Tomo

Nikad nisam pio, pa, eto, ni sada; al' sam nekad jeo, ali ne i sada...!

borac 3.

A zašto, pobogu...?

Tomo

Bogovima je dato pravo da ti nikada ne praštaju, a ono i ljudi se ugledali na njih.

borac 3.

Praštaju, praštaju, ali ne zaboravljaju...! Konobaru, da nešto pojedemo; pozamašno da prkosimo gladi!... A reci, čime se sad baviš, da li još uvijek od riječi novce praviš?

Tomo

Tu i tamo radim, više nij' mi dato.

borac 3.

A ja sam prijatelj BIČA i kola mu vozim.

Tomo

Dok ti njega vozaš, ja gladi prkosim! I pletem snove sitne, da žedji zasladim...!

borac 3.

Od ovoga smiješ, trebaš mnogo bolje; kloni se, ne ostvaruj proklete snove!

Tomo

Znam, znam, ni mirne zavrijedio nisam.

borac 3.

BIČ te grdno psuje, možda što te žali. Ali što ćeš dotle?

Tomo

Crknuti od gladi.

borac 3.

Ne slaži laži na laži...

Tomo

Žena mi bolesna, raditi ne može. A ja za dvoje gdje da steknem kruha?

borac 3.

Iz parice dvije, pa ipak živ osta?

Tomo

Jedan dan kraj kruha, drugi pokraj posta.

borac 3.

A imaš li stana?

Tomo

Da kažem šupa, lagao bih; da kažem soba, kako da vjerujem?

borac 3.

Sjeti se dobro, lagao si mnogo, ja vjerovao nisam!

Tomo

Ako lažu riječi, ne laže moj stan...!

borac 3.

(skoči i baci konobaru novac i već u polasku): Moram da podjem jer evo BIČA. Sutra me potraži u ovo vrijeme.

Tomo

A kusura što vraća?

borac 3.

Uzmi ga za duvan.

Tomo

(pridje konobaru i kad bi ovaj da vrati novce): Kusura ne vraćaj, po dobru me se sjećaj...! *(Povuče se, jer se vraća borac 3. s BIČEM.)*

7.

borac 3.

Konobaru, brže dvije crne, gorče! *(Biču):* A s kolima što ću?

Bič

Rekao si da ćeš poći svojima u posjetu, podji kolima.

borac 3.

Ako me ne trebaš, mnogo ti hvala... Čuj, Biču, znaš tko je tu s nama? Onaj fašista što mu glavu spase.

Bič

Smrkne mi se kad god ga se sjetim.

borac 3.

Znaš, ne manje meni... da nije ovako.

Bič

A kako?

borac 3.

Žalosno i jadno.

Bič

Još uvijek nekako!

borac 3.

Sad je već nikako!

Bič

Što bi htio, živ je!

borac 3.

Ma jeste i nije... jer i ženu ima! A samo on radi, bolesna je jadna.

Bič

A njemu baš ništa?

borac 3.

Već nje radi ne bi smjelo.

Bič

Tomo...! Ovamo dodji...

Tomo

Pozdraviti te mogu i iz ovoga kuta.

Bič

Goni lažnu smjernost!

Tomo

Rekao sam glupost... bio sam zbunjen.

Bič

Kako žena?

Tomo

Hvala. Dobro. Bolje.

Bič

Ali ne najbolje.

Tomo

Oh, već mnogo bolje! Znaš, još koji mjesec pa će i raditi moći. A kako si ti i kako tvoji?

Bič

Zdrav sam. Volio bih da si i ti.

Tomo

Oh, zdrav sam i ja! Samo malo noge. Pa i ledja nekad. Ali brzo prodje.

Bič

Radiš?

Tomo

Radio sam i opet ću skoro. Živi se, vjeruj. Ima tko i bolje, ali tužbe nema.

Bič

A kakav ti je stan?

Tomo

Kako da i kažem... krov je nad glavom, to je meni glavno... kad ne prokišnjava...!

Bič

Znači, stana nemaš.

Tomo

Bit će jednom, bit će. Obećanja imam već godinu koju.

Bič

Pa gdje sklanjaš ženu, bolesnu, jadnu?

borac 3.

Vidiš da je jasniji od jada!

Bič

Ne žalim ja njega sada! Onu žalim što svog kutka nema... Jedra žena je radost; bolesna, to veća tuga... Ja moram poći. Ti idi do moje... Treće sobe nismo nužni, rekla mi je da je ponudim nekome. Poseban je ulaz, daj taj kutak njima. Kad njoj daješ, moram i ovome, što mi se baš neće! (*Podje i ljut Tomi*): Ne dao ti bog da mi se zahvališ! Niti da me pozdravljaš, niti da se hvališ...!
(*Izleti.*)

Tomo

(*Otpusti glavu, zašmrče, šakom oči skriva.*)

borac 3.

(*Sažalio se. Potapše mu rame, bit će bolje hoće da mu kaže. I poleti za Bičem.*)

8.

Akordi. A kakvi da budu? Neka se bar oni čude. I što sada preostaje? U tu suvišnu sobu uselit će se Tomo. Iako promućuran, on je i oprezan; osjećanje pobjede će skriti da ga ne provide. Stane se prikradati s Katom kao i muzika s njima. I koji pobjednički akord se zaleti, ali ustukne kao i Tomo. Pretovareni su koferima. U vratima se prekriže, no oprezno, da to ne bi drugi primijetili, da ih ne bi uhvatili na nedjelu! Kad već Kata pretjeruje u križanju, lupi je po ruci. I konačno, hrabro udju.

Tomo

(*šapuće*): Pobjeda, pobjeda...!

Kata

(*usklikne*): Pobjeda...!

Tomo

(*začepi joj usta*): Oh, ta pusta usta...! Tiho, od tišine tiše...! I tugu ne skidaj s nabuloga lica! Pst i pst...!

Kata

Pst onda i tebi...! Jer ode što još došlo nije...!

- Tomo**
Jer tu još nismo svi...
- Kata**
...ni čežnje ni želje...
- Tomo**
...ni žudnje nisu otjelotvorene...! Pst...!
- Kata**
Pst...! (*Ogleda se.*) U njih su tri sobe, a nama sobičak...
- Tomo**
Još jednu zlonamjernu i odnijet će te vrag...!
- Kata**
U pravu si, s ljudima su ljudi... Čuj, osjećam, sunce će da grane!
- Tomo**
Sunce? Samo jedno? Najmanje dva će! A sad spremaj i spremi!
- Kata**
Jesu li kreveti dobro namješteni?
- Tomo**
Odlično. Možda i predobro. Bijeda tu nek vlada!
- Kata**
Zar još i sada...?
- Tomo**
Trebalo da nas žale i da dadnu više... Sad ukrasi sobu.
- Kata**
Daj svetoga Antuna.
- Tomo**
Gdje misliš s tom slikom?
- Kata**
Na najvidnije mjesto sa zagovornikom!
- Tomo**
To je borac treći bio!
- Kata**
Jer mu je milost Antun u srce ulio!
- Tomo**
Bič je sobu dao, bezumna ženo! Žena, a još maloumna! (*Ipak se za svaku sigurnost prekrsti i izvinjava svetom Antunu.*) Ne poričem, sveti Antune, udjela i ti imaš. I ostat ću ti vjeran, kad god mi što treba, tako mi neba...!
- Kata**
Za preporuku zahvalnost našu primi. (*Tomu sad već*): I neka se na glavnom zidu smiri.
- Tomo**
Jok, to ne smije, ne može biti! Zaludi ti mene i kraj sve pameti.

Kata

Hajd', sidji sveti Antune! Ali zašto to opet?

Tomo

Da nam tko slučajno u kuću navrne i da sretne svece koje on ne slavi?

Kata

Da poreknemo boga i vjernog mu slugu?

Tomo

Pa i tebe ću i sebe, ako ustreba!

Kata

Ali bog i sveci...

Tomo

Kakav bog i kakvi sveci...! Dolje s njima, u ormar s njima!

Kata

Na dno najniže!

Tomo

Rubljem ga zaguši, glasa mu priguši!

Kata

Da se ne zgraža nad poganim svijetom.

Tomo

Stoj...!

Kata

Stala sam.

Tomo

Pošteno nije i ne bismo ovo smjeli.

Kata

Odluči se što želimo, što bismo htjeli.

Tomo

Evo...! Kapelicu mu spremi makar u ormanu!

Kata

S obje strane cvijeće i po dvije svijeće.

Tomo

To neka mu dosta! (*Svetom Antunu*): Treba da smo skromni, takva su vremena!

Kata

Svijeće da zapalim?

Tomo

I kandilo od srebra!

Kata

Ako požar bukne?

Tomo

Il' zasmrdi rublje...? Dakle, sveti Antune, nema kandila!

Kata

Makar ti naša srca u mraku svijetlila!

Tomo

E, tako, to ne marim...!

Kata

(dok gleda namještenu sobu zadržana): Sve je naše lijepo, sve je naše krasno...!

Tomo

I svoje je možda nekoć tudje bilo!

Kata

Još da smo skromniji?

Tomo

Ne smijeh, već osmjeh!

Kata

Zar ni na oči cijele ne smijem gledati?

Tomo

I na usta cijela da jela nisi!

Kata

Ali, pobogu, zašto?

Tomo

Bolesna si, a bubriš sva! Propaganda najlošija!

Kata

Počet ću pušiti i kavu da pijem!

Tomo

Manje jedi, to ti preporučujem!

Kata

I da kašljucam?

Tomo

Jakako!

Kata

Khm...! Kako bješe, kako...?

Tomo

Slog je dobar, naglasak ne valja.

Kata

Khm...! a sada?

Tomo

Valja, valja...!

Kata

Poljubi me, mudri.

Tomo

Hoću, ali već umukni. Ja sad poći moram.

Kata

Znam, znam, ne pitam!

Tomo

Hoću da udišem isti zrak s njima i da ih priviknem na nemilu njušku; da im dosadim, da me ne gledaju, da se nagledaju, da mi pregledaju — ono što je bilo...! (*Podje dostojanstveno.*) Da herojima sada slavu odam, za nju neću da se otimam... a za ono drugo, za ono više ima da se kidiše...! A sreća se mudrima pridružiti mora...!

9.

Snop svjetla ga prati do bifea. Usput pozdravlja poznanike. Naravno, svakoga prema njegovom značaju.

4. (*Prolazi i kad je primijetio Tomu kao da ga ne vidi. Tomo će mu ipak privući pažnju.*)

Tomo

Izvinite, izvinite, dobro vam veče...!

4.

Rekao sam vam već da se nimalo ne osjećam počašćenim našim poznanstvom. (*Produži.*)

5.

(*a on je čovjek kome je čak i Tomo dragi poznanik*): O, o, o, kako mi je drago što vam mogu dobro veče zaželjeti...!

Tomo

Zaželjeli ste i sada zbogom...! (*Požuri, jer se s njime još ni on ne osjeća počašćenim.*) Ovome sam ja morao reći da se ne osjećam počašćen našim poznanstvom. Ali što ću, kad je on jedini koji me unaprijed pozdravlja.

10.

Svjetlo ga mami u bife. Priviruje, prikrada se. Proviri, vidi vrijedno je ući. Ima smisla da se pojavi. Ulazi skromno, čak, ustukne kad primijeti prisutne. Na žalost, prisutni nisu uočili tu njegovu igru, pa mu je dobar adut propao. Prolazi pokraj njih, klanja se svakome posebno i dodje do skrivenog ugla, ali mjesta otkuda bi mogao biti primijećen.

Tomo

Oprostite... oprostite... oprostite...

11.

Dozvolite jednu uzgrednu primjedbu. Tu sjede prijatelji, jedno-mišljenici: na sličnom su poslu, istovjetnoj brizi. A ljudi pod sličnom temperaturom i okolnostima, iako različitih značaja, vr-

lina i često se stapaju i gube u šablonu koji oni sami stvaraju. Skladno intonirano prilaze svim pitanjima: i sve je to monotono u svojoj jednoglasnosti; orkestar bez skladnosti višeglasja. Naravno, ovo će se zbiti i zbivati samo onda, ako nisu jači i ne odupru se uskladjivanju. Uniformiranju neće podleći BIC, kao ni njemu slični, koji su bili prinudjeni da rješavaju pitanja koja su prevazilazila njihove mlade snage. Ali su i nehوتيčno korovodje unisonog kora. A ovdje je o bezgraničnoj Vojvodini riječ, gdje se više patilo negoli se željama moglo davati oduška. I „jedan” do „četvrtog” su iz istog podneblja, uskočili su u gotovo, na istovjetnoj klimi su živjeli, iste primjere slijedili, pa kako jedan, i drugi tako zbori; često su im i misli kao na beskrajnoj traci izrečene, dopunjene kao jedinstven proizvod.

Vlado

...Već treći mjesec kako nema direktora!

prvi

Dom taj je bez glave...

drugi

...ruke već...

treći

...i noge...!

četvrti

Srećom bez zastoja...

prvi

...i štete...

drugi

...mnoge...!

Vlado

Ama, dosta je vaše priče, direktora dajte predložite!

treći

Koga ćemo?

četvrti

Tko će?

prvi

I kad će?

drugi

I kako će?

treći

Da vidimo, tko bi!

četvrti

Pero je umješšan...

prvi

...ali ganja žene...!

drugi

Veli da ih voli...

treći

... ne može, ne ne...!

četvrti

Stevo je umjetnik...

prvi

... al' poslušat neće...

drugi

... nit' na savjet daje...

treći

... nit' bi da se trudi...!

četvrti

A svi vrli ljudi!

svi

A kakav nama treba...?

prvi

Umješan...

drugi

... i smjšan...

treći

... poslušan...

četvrti

... i vjšan...!

prvi

Ni kivan...

drugi

... ni objestan...

treći

... divan...

četvrti

... i prekrasan...!

Vlado

Zar vas nije sram...? Skladan vam je glas kao u blizanaca, iste riječi kao s jednih usana. Pa zar niste čuli, da u DOM KULTURE umjetnika hoću, a ne pravovjernog ili knjigovodju...!

prvi

Kulturnog želi...

drugi

... tko ljepoti služi...

treći

... i koji nas sluša...

četvrti

... sluša i posluša...!

Vlado

Ne i ne! Treba da vas ču'e, treba da vas sluša, a kad ste u pravu, neka vas i posluša!

prvi

Kako...? Čuje...

drugi

...sluša...

treći

...a da nas ne posluša...?

četvrti

A zašto...?

Vlado

Jer ja neću krotkog, mirnog ni razložnog, ni sluganski poslušnog...!

prvi

Jer umjetnika mirnog...

drugi

...sluganski vjernog...

treći

...med' ženama smjernog...

četvrti

...pravovjerno vjernog...

svi

...nema, nema, nema...!

prvi

A sad kad to znamo...

drugi

...takvog da mu damo...

treći

...o kome sve znamo...

četvrti

...koga već imamo...!

Vlado

No, hvala bogu! Ime da čujem.

prvi

Ako naš i nije...

drugi

...pa neka i nije...

treći

...ako što umije...!

četvrti

Da razmislimo prije...!

svi

(Razmišljaju. Naravno, istovremeno i na isti način podupru svoje teške glave jer problem je ogroman: čovjeka treba naći među ljudima.) Našli smo ga...! Jesmo, jesmo, jesmo...!

Vlado

Pa da čujem. Pošten?

prvi

Nije.

drugi

Al' ni nepošten nije!

Vlado

Nitkov?

treći

Bio je i prije.

četvrti

A možda i nije!

Vlado

Ili jeste ili nije...!

svi

U nuždi i takav smije biti, koji i jeste i nije!

prvi

Jer sigurni smo...

drugi

...za savjet će da pita!

treći

Savjet će da damo...

četvrti

...jer to hoćemo, volimo i znamo...!

Vlado

Ime, ime, ime...!

prvi

Ondje sjedi.

drugi

Živi s tobom...

treći

...pod jednim krovom...

četvrti

...dokaz je da valja...!

Vlado

Vrijedjate me!

svi

Ne, ne, ne, ne, ne, ne...!

prvi

Ali pristat moraš...

drugi

...dok ne dodje koji...

treći

...koji bi ga smijenio...

četvrti

...i bio bolji...!

12.

Muzika. Fanfare! Igra svjetla i tame, skoro vatromet. I gong. Tomo im se pokloni i polaže zakletvu.

Tomo

Ja čašću se kunem, služiti ću vam vjerno;
umjeti što znadem, pružiti ću još više!
Grieh i nepoštenje ma koliko teže,
rad će moj i volja težiti još više...!

Muzika. Fanfare! Igra svjetla i tame. Svi nestanu. Tomo se vraća svojoj kući. Taj je čovjek narastao: kao div hoda ulicama.

13.

4.

(Vremena se mijenjaju, koga je moliti nije ljutiti. On će sada dočekati Tomu da bi ga mogao pozdraviti.) Dragi družo Tomo, pozdravljam vas mnogo...

Tomo

Rekao sam vam već... ne osjećam se počašćenim našim poznanstvom.

4.

Onda bar oprostite...! *(Nasmiješen se klanja i nestaje, a 5. se već pojavljuje.)*

5.

Oprostite što ću se usuditi...!

Tomo

Tko ste, tko ste...?

5.

Peti se zovem, poznanik vaš stari.

Tomo

Molbu ili službu ili drugu milost...?

5.

Vi za BIČA znate, heroja i sada...

Tomo

Čini mi se, čuh već za to ime.

5.

On prijatelj vaš je!

Tomo

Ja njemu prije...! treba da ste rekli. Sad već moju sklonost teško ćete steći... (*Ponosno odlazi, izaziva naše poštovanje. Stane, pravda se.*) Nisam tako treb'o, nisam tako smio, jer što bih ako bi ON čuo...? Trebalo je reći ono što i jeste: niti sam sad netko niti sam ikad bio...! A možda ne bih ni zavrijedio... Tomo, poslušaj pametnijega u sebi, praštaj da bi i tebi...! Eto, sada sam se pokajao, sada mi je lakše. Čak ću zavjet da položim... što mi ne ponude, zatražiti neću, što ne zavredjujem, primiti neću... tako mi, tako mi, tako mi...!

z a v j e s a

III čin

Na devetoj smo stranici, a deseta je u polumraku. Ako sve stranice budu u različitim pastelastim bojama u osnovi, razbit ćemo monotonost, već i bojama ćemo postići osjećanje promjene mjesta zbivanja. Prohujalo je dosta događaja u nemirnom vremenu. Na staroj plinskoj svjetiljci natpis: Frankopanska ulica. A zašto baš ona? Tako smo se sjetili. I jer su uopće sve bolje ulice svugdje nazvane imenima ljudi čiji ugled treba da uveća i naš, premda bismo možda zavrijedili da stanujemo i u manje uglednoj ulici, pa makar za to baš nismo skloni. Dan, puno svjetlo, ljetna zapara. A vremena se mijenjaju. Osudjujete Tomu? Ja ga do sada ne bih; mnogi bismo do sada pošli njegovim putovima, možda ne ovako naglašenim, ali, zaboga, sve je ovo u scenskoj uslovnosti i potcrtano jarkim i žarkim bojama snovidjenja i pri-vidjenja. Tomi su podmetnuli konja, on mora da jaše. A sada već i hoće, želi i voli, a zna da jaše, da zajaše. Mi smo ga izdignuli, možda ga je i trebalo, sposobnosti mu zavredjuju i potreban je, ali zar ga izdizati baš toliko pod oblake? To je nepametno. Oprostite, raspričao sam se. Treći dio pripovijesti ćemo opet nazvati LOGOROM. Ali sada onim, koji Tomin soj, uz našu pripomoć, sprema nama samima. Uostalom, uobražavam sebi, kao i svi mi, da volim ljude. Ne bih smio da Tomu ne volim. A ne volim ga, mrzak mi je, mrzim ga. Uostalom, ovo nije ni trebalo reći, mislim, vidi se to.

1.

5.
Dragi druže Tomo, pozdravljam vas mnogo.

Tomo
Vi ste, vi ste... čini mi se, vi ste...?

5.
Peti se zovem, poznanik vaš stari.

Tomo
Ne mari, ne mari...! Oh, sjetih vas se zbilja...!

5.
Tolike li časti... Ako vas zamolim skromno...

Tomo
Uporni ste uporno.

5.
Vi pak dobri beskrajno.

Tomo
Poznat mi vaš način: uz molbu uljudnost, poniznost kao začini...!

5.
Zar nije najbolji način...?

Tomo
No, hajde, slušam...!

5.
Sjetite se, onda ostaste kod BIČA — prijatelj ste njemu.

Tomo
Takvo nešto rekoh, a ne dobar znanac?

5.
Onda kao znanac molite za mene.

Tomo
Ja da nekog molim? Oh, ne ne, ne ne...!

5.
Htjedoh reći, samo koje slovo...

Tomo
Dok vam na um padne nešto bolje, novo...!

2.

Svaki se udalji na svoju stranu. Naš će suigrač na uličnoj lampi zamijeniti natpis: PIVNICA. I potom GONG.

Vlado
Ostavite brige..

prvi
Dosta priče...!

drugi

Dosta mudrovanja...!

treći

Što biste rekli...!

četvrti

...pivnica u sjeni...

prvi

...ako se vama...

drugi

...sjedi se i meni...!

Vlado

Hoću i ja ako ste vi žedni.

treći

Konobaru, pivo.

četvrti

Po kriglu svima...

prvi

...stolicu za svakoga.

drugi

Čujte... mi smo savjest grada...

treći

...um što brige brine...

četvrti

...od nas očekuju...

prvi

...sve više i više...

drugi

...na polju kulture!

Vlado

Pa zar ćete opet...?

treći

Još samo toliko...

četvrti

...da mišljenje čuješ...

prvi

...naše zajedničko...

drugi

...zajedničko, općenito...!

Vlado

Ja hladno pivo volim i bezbrižne riječi ovdje u sjeni...!

treći

Poslušaj što mislim!

četvrti

Ne bih da se svetim...

prvi

...ali ni da gladim...!

drugi

I gorega smo mogli...

treći

...birat' mjesto njega...!

četvrti

Sve on dobro vodi...

prvi

...tu zamjerke nema...

drugi

...ali nešto sprema!

svi

Sprema, sprema, sprema...!

Vlado

A što sprema? I neće valjda baš svaka priprema dovesti do djela! I nije on svoju volju sprovodio, već smo mu mi njegove želje ostvarili, mi, mi...! No, što šutite? I što biste htjeli?

prvi

(s puno temperamenta, dojadilo im je nešto): Da mu kažeš... brate...

drugi

...vrag da te već nosi...!

treći

Sumnjiv si kad radiš...

četvrti

...sumnjiv kad ne radiš...

prvi

...sumnjiv i kad hodaš...

drugi

...sumnjiv i kad sjediš...!

Vlado

Čudni smo mi ljudi. Kad nekoga ne volimo, još mu i dlake u brku brojimo.

treći

Kad sumnjaš, poslušaj...!

četvrti

Sebe hvali...

prvi

...druge ogovara!

Vlado

Tko drukčije radi, taj još više vara!

drugi

Znaš što svijet zbori?

treći

„Kakvi su vam ljudi...

četvrti

...ni vi niste bolji!”

prvi

„I da mnogi poštenei...

drugi

...i naši i vjerni...

treći

...sada njemu služe”!

četvrti

Reci, Vlado...

prvi

...zbilja bješe nitkov...?

Vlado

Pa zar više nije..?

drugi

A zašto ga onda iz logora pusti?

Vlado

Razgovori jadni, razgovori pusti! Pa zašto ste ga vi za direktora predložili?

treći

Jer znati znade...

četvrti

...umjeti umije...

prvi

...i svoje mane...

drugi

...nama ne krije!

treći

I sumnjali smo, eto...

četvrti

...možda ga zlo ganjaš!

Vlado

Posumnjamo u razbješnjelog boga kad vidimo progonjena vraga!

prvi

Pogriješili smo, izvini.

drugi

Ali znaj...

treći

... nezasluženo se izdiže!

četvrti

A kako i neće...

prvi

... kad već svakom liže..

drugi

... i prste...

treći

... i pete!

četvrti

Zlo i naopako!

prvi

Gore može biti!

drugi

Započe već i ujedati!

Vlado

A koga?

treći

A koga ne?

četvrti

I mene...

prvi

... i tebe...!

drugi

I sve nas...

treći

... i sve druge...!

Vlado

Pa gonite ga bestraga!

četvrti

Sad ili kad poklekne?

prvi

Ili prozbori ludo?

drugi

Neka se u bezmjerne visine vine...

svi

... i veći bude pad...!

Vlado

Ne tako, ne tako... Ipak je čovjek! Zar mi nismo ljudi? Podučiti ga treba, to sigurno niste. Ako bude skroman, grijehe svoje sudi, ne bude se busao da zasluga ima... nek ga voda nosi, neka mu je kruha, nek stupa k'o čovjek!

treći

Dakle?

svi

Jednoglasno primamo.

Vlado

Platimo i podjimo!

3.

Plate konobaru i prošli bi pored Tome da ih on nije zaustavio. Nametljiv je već, za ruke će, za kapute ako treba.

Tomo

Ali, drugovi, ali, braćo draga...! Ovakova se sparina sa dva piva hladi...!

Vlado

Ti ćeš s toliko, koliko ti treba.

Tomo

Ne žuri se, pitati te hoću!

Vlado

Možda drugom zgodom.

svi

Zbogom.

Tomo

A da li biste htjeli počastiti i mene?

prvi

Ako je do toga...

drugi

...platit ćemo rado.

Tomo

(uhvatio ih je obojicu pod ruke i vuče ih nazad): Dobro sam ja plaćen, te mi časti dosta.

Vlado

A koje ti nije, koje si još željan?

Tomo

Da se sa vama za pivom nadjem!

Vlado

Po čemu da smo više nego što su drugi?

Tomo

Znam ja za svoj dug i vašu dobrotu; toliku pažnju nisam zaslužio. Ali se i raditi mora! Znam da znam i umijem, ali pouzdanja ne mogu da štekнем! A takav rad je jalova rabota.

treći

Potporu imaš.

četvrti

U zlu smo s tobom.

prvi

Tegobe dijelimo.

drugi

Odgovornost snosimo.

Tomo

Ali u radu samo...! A u životu? I ja sam čovjek, drugovi dragi.

Vlado

I drugi su ljudi, družo moj dragi!

treći

Njih zašto ne biraš, njih zovi na pivo!

četvrti

Nije l' dosta: živiš!

prvi

Nije l' dosta: radiš!

drugi

I prilike ti dasmo da se očovječiš...

treći

...zavrijedio pak nisi!

Vlado

O tome prozbori!

Tomo

...Zašto me na omaške podsjećate, zašto me na odanost ne podstičete...?

Vlado

Medju nama si...

Tomo

...tri koraka od vas!

četvrti

Govorimo s tobom...

Tomo

... ali kakvim glasom!

prvi

U rad ti vjerujemo...

Tomo

...u mene pak ništa!

Vlado

Dosta!

drugi

Odzdravimo...

treći

...pozdravimo...

četvrti

... poslušamo ...

prvi

... ohrabrimo!

Vlado

A što bi još više!

Tomo

Da bar jednom kažete... makar i u sebi... siromašak čovjek, a ne proklet dovjek.

Vlado

Koje je vrijeme?

drugi

Čekaju i mene.

treći

Rekoh s tobom poći...

četvrti

... ali ne bez mene!

prvi

(Tomí će): Misli imaju pravo da ostanu neizrečene! (Uzme pod ruku Vladu i podju svi.)

drugi

Koliko smo razložni...

četvrti

... umjesni...

prvi

... čak i mudri...

drugi

... natumbe sve sudi!

treći

Bandit je...

četvrti

... i štetan...

prvi

... i naopak!

drugi

A još ni to ne rekosmo...

treći

... da nam nije drag!

Vlado

Potcijenili smo ga, ali ga ni precijeniti ne treba! (Odu.)

Tomo

Pa i ja sam čovjek, među ljude želim! Što se njima nudim, slučajno je bilo. Neskroman sam i nametljiv, vele...! Ja sam gažen i pregažen, zaborava tražim... u njihovim očima nasrtljivcem važim...! Točno, prehranjen sam izobilno! Ali je sit gladniji od jada...! (Odlučno zakorakne u svoje već neskrivane želje). A oni u sitom bude još i djavla...! Hahahaha...!

5.

MORAMO POSPJEŠITI VRIJEME! Samo ćemo se na trenutke zadržavati na bitnijim i sudbonosnijim zbivanjima da bismo vidjeli za koga radi vrijeme. Leluja svjetlo. Naš suigrač će zamijeniti natpis: 1949! Jedanaesta i dvanaesta stranica su dvije uredske prostorije. Vlado sjedi u uredu.

Vlado

Halo... halo... halo...! Ne čuje se dobro...! Zle se vijesti, veliš, uvijek dobro čuju? A koje i kakve? (Poslušao je, indignirano baci slušalicu.) „Spletke stvara, ogovara“...! Znaju tko je bio i kakav je, pa sad sve baš njemu pripisuju. Nije to pošteno makar da je nitkov! (Govori svojim iz predsoblja:) Puštajte stranke.

gradjanin

Ja... ja... ja... ja... već treći dan spremam vam se doći!

Vlado

Dobro došli.

gradjanin

Jer... jer... jer... jer ni sam već ne znam što vam imam reći!

Vlado

Strpljiv sam.

gradjanin

Aha, aha, sad već znam! Znam, znam, znam! Ugursuzi, svinje!

Vlado

Kome vi to, kome?

gradjanin

Ako ću i tebi!

Vlado

Ne bih rekao, ne bi!

gradjanin

Tebi, tebi!

Vlado

Nije lijepo, niste smjeli. Rekli ste. Podjite.

gradjanin

Veliš da sam pijan...?

Vlado

Ovako ne govori trijezan...!

gradjanin

Gradjanin sam grada, moraš poslušati!

Vlado

Gradjanine, moram te izbaciti! (*Uzme ga za šiju i izbaci. Podje na svoje mjesto.*)

javno

mnijenje

(*po tri gradjanina i gradjanke sa svake strane korak ukoraknu i u koru će*): Izbaci ga, otjera čovjeka,

gradjanina! Što čovjek dočeka!

Tiranija, zlo i naopako!

Siledžija, dokle će ovako! (*Otkoraknu. Kao jeka uličnih zbivanja će dolaziti, reći svoje primjedbe i zaključke i odlaziti. Gomilat će se primjedbe na Vladino djelovanje.*)

6.

Vlado sjedi na svome mjestu. Natpis se mijenja: 1950! Ulazi mu žena.

Vlado

A što je tebe donijelo?

žena

Kupovati podjoh, novaca daj malo.

Vlado

Kupovina čega?

žena

Sitnice, svega

Vlado

Kao na primjer?

žena

Sag jedan da kupim kakav Olga ima.

Vlado

Ne pitaš ima li ili nema.

žena

Nazovi tvornicu, tvoja riječ novce vrijedi.

Vlado

Predsjednikova možda.

žena

Uglednim, kao nama, sag bez mane kao s manom prodaju!

Vlado

Oni bi, ženo, to rado dali da bi mene olajali!

žena

Predsjednika neće i ne bi smjeli!

Vlado

Vjeruj, šaputat će, a vikati bi htjeli!

žena

Jednom riječju, ne daš... Ni sitne radosti mi već ne pružaš.

Vlado

Molim te, kod kuće ćemo nastaviti priču.

žena

A kad si kod kuće?

Vlado

Uvijek kad god mogu.

žena

Sve radije si ovdje.

Vlado

Jer raditi moram.

žena

I ljepše ti je ovdje.

Vlado

Jer raditi volim.

žena

Voliš, voliš...! a ja se dosadjujem...!

Vlado

Pametna čovjek za dosadu ne zna.

žena

Znači, glupa ti je žena...?!

Vlado

Čuj... podji brže doma!

žena

Vidi, molim te, još malo pa će da me izbaci!

Vlado

Poleti brže, da ne vidiš boga...!

žena

Aaaaa...! (Izleti kad je poletio za njom.)

javno

mriženje

(ukorakne, u koru svoje otčita):

Udari ženu, za bijela dana!

Pijan je bio, grdna nova mana!

Zar gradom da upravlja,

kad ni doma ne valja...?! (I odu puni negodovanja.)

Natpis se mijenja: 1952. godina! Ulazi prvi.

Vlado

(Raspoložen gleda sunčani dan. Prvome čim udje): Propjevao bi čovjek! Divan je ovaj sunčani dan...!

prvi

Lijepo zboriš, ali ne i onda kad o meni govoriš.

Vlado

Ne bi smio sa mnom ovako govoriti.

prvi

A ovako smiješ ti sa mnom govoriti?

Vlado

Onda izvoli ti primjerom služiti.

prvi

Nikad ne rekoh: „Mnogo griješiš, Vlado”!

Vlado

A ja ću ti uvijek kadgod pogriješiš.

prvi

Po gradu govorkaš, a meni se rugaš...? (Uvrijedjen ode. Vlado sleže ramenima, jer ništa ne razumije. Odmahne rukom, nasmije se glasno, jer misli da je prvi samo zle volje.)

javno

mnijenje

Prijatelje vrijedja, još se podsmijava!

Kroz prozore gleda za vrijeme rada...! (Povuku se.)

Mijenja se godina: 1953. Sve to bez zastoja. Ulazi drugi.

drugi

Prvi put sam molio, a ti nisi dao!

Vlado

Nisam mogao, a to si znao.

drugi

Imaš kola, nećeš da mi daš!

Vlado

Imam kola, ne mogu da dam.

drugi

Tko hoće, taj može.

Vlado

A tko bi htio, a ipak ne može?

drugi

Taj se izgovara ili pak laže!

Vlado

Odmah da si pošao!

drugi

Nisam se vrijedjati došao! (*Izleti.*)

javno

mnijenje

Ni prijateljske želje nisu više svete!

I umjesto usluge, uvredu sreće! (*Odu.*)

9.

Slijedeća godina: 1954. Ulazi treći, sav zadihan, bijes ga dognao.

treći

Veliš, nepošteno tražim...?!

Vlado

Da ti stana dam pokraj lijepa stana, nepošten bih bio kad ga drugi nema.

treći

Nepošten sam, reče — tu dvojbe nema!

Vlado

Krivo shvaćaš, jer baš tako hoćeš.

treći

Ne poriči, bacaš me van! Ali sada već sve, ali baš sve znam!
(*Izleti.*)

javno

mnijenje

(*mora da i ovo prokomentira*): Sram, sram, sram ga bilo,
izbaci ga grubo, nemilo...! (*Odu.*)

10.

Evo i: 1955 godine. Četvrti ulazi spreman da se i pobije s Vladom.

četvrti

Pitaš zašto dodjoh...?!

Vlado

Ništa ne pitam, čekam da kažeš.

četvrti

Reče da sam nitkov!

Vlado

A koji ti to reče nitkov?!

četvrti

Rekao si, a nisi smio!

Vlado

Meni ne vjeruješ?

četvrti

Ja vjerujem njima!

Vlado

Lažu, to kaži svima!

javno

mnijenje

(dok je četvrti izlazio, oni udju):

Čujete li što reče?

Da nam narod laže!

Uvreda bolna,...

uvreda duboka...! (Odu.)

11.

Vlado ne shvaća što se zbiva, počinje da razmišlja o sebi. Šeta se, hoće da prokontrolira svoja djela. Tek slučajno primjećuje da je 5. ušao. Stane i čeka.

5.

Došao sam, molim!

Vlado

Vidim, ali zašto?

5.

Račune donesoh.

Vlado

Ništa ja ne kupih.

5.

(čita s računa): Kući vašoj slasmo pregršt prave kave, oko petnaest kila...

Vlado

Ovaj zle sne sniva...!

5.

...vina i pršute...

Vlado

Vidi lude!

5.

...i štofa i sada...

Vlado

Kada, kada...?!

5.

Oh, lako je sporiti, ali tko će platiti...?

Vlado

Bezbolno, čuj, ne znam mlatiti...! (Poleti za njim kad se 5. dao u bijeg.)

javno

mnijenje

(Ukorakne. Ovom prilikom podižu ruke kao da note imaju u rukama i samo čekaju na znak dirigenta. No prvo će se pojaviti 5. i leti od jednog do drugoga, svakome nešto saopći od svoje dogodovštine.)

5.

Vidjeste li...! Čujete li...! Vrijedjao me...! Mlatio me...! Državnu sam robu tražio da plati...! (Sneživajući se odlazi.)

Tomo

(Zauzme dirigentsko mjesto; sada se javno mnijenje namjesti u polukrugu kao pjevački zbor, da otpjevaju svoju pjesmu. A sad Tomo daje znak i pjesma započne pod vještom dirigentovom rukom.)

javno

mnijenje

Strašno što se zbiva...!
Teških li godina...!
Gradjanina prebi...!
Ženu ispremlati...!
Zar drugove lopovima zvati...?
Priateljima se ne odazvati...?
A sada već i pljačka...!
Račune šakom plaća...!
I što o tebi veli, narode...!
Oh, teško tebi, moj jadni narode...!

Tomo

(Po uspješno završenoj pjesmi, negodujući se ogradjuje od javnog mnijenja. Čak hoće da razuvjeri javno mnijenje i nas): Ama ne, ne, narode...! Laž je to, ljudi, ogavno ogovaranje...! Poznajem ga kao i sebe, ne ne...! Zbilja nije lijepo što ženu prebi i što jadnika ovog ispremlati, što drugove vrijedja, što gluposti mlati... ali uzeti neće, ako ne mož' dati...!

javno

mnijenje

Ne ne ne, nema tu isprike...! (Povuku se.)

Tomo

(dok je Vlado ostao na svome mjestu za pisaćim stolom, on mu se prikrada pošto se kor udaljio.)

12.

Vlado

(digne slušalicu): Halo, halo, halo...! Jesi li ti to, ženo...? Ču li ti za priču što kola po gradu, da je moja kuća puna skupih stvari...? Ču, dakle! A ču li i to, ženo, da za robu mnogu nitko baš ne plati...? I još veliš, istinu vele! Oh, lude li žene! A zašto ne plati kad novaca dadoh...? Jer nisu tražili...? A rekoše li da tražiti neće, oh lude li žene...! *(Lupi slušalicu, sam sa sobom govori.)* Čine joj usluge koje dobiti neće. Oklevetat će me kojekakvo smeće... Ne ne, nemilo zborim, nepošteno o ljudima govorim...! Ali ako i liježem sa ženom, svoje misli slijeđim! *(Pogleda svoj sat.)* Idem kući ženu opametiti, opametiti ili zamijeniti! Kako bude htjela...!

Tomo

(kad se već Vlado pokrenuo, oživi kip našega sveca i progovara): Uz tebe sam bio i ostat ću, i poslužit ću te rado... Raspolazi, zapovijedaj, slušam...! I baš zato ti reći moram... podji na odmor, skupi nove snage, sposobnosti drage...! Znaj, ja ono ponovih što narod poručuje...! *(Nakloni se i ode skrušeni svetac.)*

Vlado

Savjest progovara il' intrige stvara? Ili se onoga ogradjuje čemu se on najviše raduje...! Ne ne, toliko nepošten nije...! Možda mi se čovjek približiti hoće. *(Opet bi pošao, ali se 5. pojavi.)*

5.

Ući ću, ako me ne takneš.

Vlado

Kakvu opet pakost donosiš... i zašto?

5.

Mogu otvoreno...?

Vlado

Ako ćeš progovoriti pošteno!

5.

Da zatvorim vrata... Znaš, svjedoci su samo glupacima nužni!

Vlado

Sebe ne smatraš?

5.

Glup nisam, pokvaren sam...!

Vlado

U pravu si bio, račun onaj nije bio plaćen.

5.

A i ja sam zato došao što nisam isplaćen!

Vlado

Isplaćen? Od koga i zašto?

5.

Direktora znate, prekulturnog Tomu! Skandal onaj s vama napravih zbog njega... da ugled vaš i poštenje izvrgnem ruglu!

Vlado

Ali pobogu, zašto?

5.

Ja zbog obećanja koje nije iskupio, nije zaradjeno platio... a zašto me uputio da vam ugled rušim, ja ni ne slutim... ali ćete vi sigurno znati... Što rekoh, morate mi vjerovati...! (Ode. Ostavi Vladu sa slutnjama. Više ga to boli negoli muči.)

13.

borac 2.

(udje): Smijem li do tebe?

Vlado

Zar ti tko drugo što reče?... A je li, gdje smo se to sreli...?

borac 2.

U logoru za bandu. Ja sam jedan od tri borca.

Vlado

Brzo reci kakvom brigom dodje!

borac 2.

Kratko ću, pošteno: lajao sam mnogo, krivce krivim zvao.

Vlado

I što te je snašlo, što te je to stalo?

borac 2.

Smije mi se onaj, kog sam vješat' valj'o!

Vlado

Da ne vrijedjaš možda ni krive ni dužne, ili se busaš, previše hvališ...?

borac 2.

Poslušaj, pa sudi... Tome sam čovjeku, sjećajući se tebe, prvi kruha dao. A on se sit nadme!

Vlado

Pričaj, pričaj, naslućujem kraj.

borac 2.

Nadmen zakorači. Pa opet, još više. Smrklo se u meni. Misliš da je stao? Šeo nam za šiju, a selo me pita dokle će ovako!

Vlado

No i kako?

borac 2.

Rekoh, ne može ovako!

Vlado

Tako, tako!

borac 2.

Jest, ali drugovi rekoše: ne mož' baš ni tako!

Vlado

Pa kako?

borac 2.

Da ga molim, da ga uvjeravam...! Seljani odmahnu, mršte se pod brkom, pa ja onog za vrat, kroz zatvorena vrata!

Vlado

Dobro uradi!

borac 2.

Tako rekoh i ja kad me sud upita!

Vlado

A što im ti reče?

borac 2.

Mnogo, previše... a oni još više! Danas mi tek zatvor isteče.

Vlado

Mora da me lažeš.

borac 2.

Ne zamjeri što dodjoh... A zapravo svratih da pitam za onog, za tvoga djavla. Zabrinuh se za te!

Vlado

Ali zašto, brate?

borac 2.

Ja kruha samo dadoh, pa odoh u zatvor; a ti mu, bolan i život pokloni! Pobjah se za te...! Odoh, pozdravi... i upamti, s djavlom se ne zdravi...! (Ode.)

14.

Uz jedva čujne akorde nestaje svjetla. Kad se u punom sjaju vrati, natpis je nov na plinskoj lampi: KULTURA I LJEPOTA. A u uredu: TOMO.

Tomo

(*dodje do natpisa i kao da s njime vodi razgovor*): Da li sam za Vladu, za BIČA? Ne ne, više nisam... zapravo, ne znam ni sam! Glavu mi je želio, uzeti je nije se usudio. A sigurno je govorio da me ponovno rodio...! No da, stana mi dađe i kruh mi ne uze. Ali na to svaki ima pravo...! Pa što mi je onda dao...? Jeste, lažju ga oblažu, zasjenjuju mu slavu... čak se toga ni ja sam ne libim... ali tko sam ja da ga štitim...? Ne znam da li ga mrzim

ili možda volim, ili ga se neprikosnovenoga bojim...! Ali to ne priznajem da sam lešinar... Uh, i ta moja škrtost...! Zašto onom ne platih barem sitnom parom usluge vrijedne! Ne dao mi bog da s Vladom za isti stol sjedne...! Ode moja slava, s njome i glava...! (*Kad je vidio da je Vlado u vrata stao.*) Joj, ja zazvah djavla...!

Vlado

Nikada te nisam nazivao bratom, nikada te nisam niti poštovao...

Tomo

Dozvoli...!

Vlado

Ne prekidaj i ne govori! ...ali sam te žalio kao što bih svakoga tko nema hrabrosti da živi kao čovjek!

Tomo

(*Ipak, on je već netko. Iskreno se uvrijedio; novim glasom*): Sve znam o sebi, još više o tebi! Što si došao dok te bijes ne bi prošao...?!

Vlado

Vidi nova glasa, vidi nova lika...!

Tomo

Izvini... uzbudjen sam... slušam te i dalje.

Vlado

Čovjek si, imaš prava da dobiješ; ali ti kad ne primiš previše, ti sve otimaš!

Tomo

Oprosti, nesporazum.

Vlado

Nije! I slobodno pričaj, potpiruj laži! Mogu da pokleknem, zgriješim i klonem... ali te i mrtav mogu da satarem...! Ono što jesi, ostaj! Više biti nećeš! Uzalud se pokraj kruha i za silom mašaš!

Tomo

Za silom samo silni žude.

Vlado

Upamti, sila je za poštene i mudre!

Tomo

Da li samo bijes zbori to iz tebe?

Vlado

Ostat će ti prazne ralje, možda razbijene...! (*Odleti pun prijetnje.*)

15.

Tomo

Mrsko mi je sve ovo... Ili se možda plašim...? Još ovo malo straha da podnesem pa ću sve rugobe stovariti s ledja!... Ali što onda ako on ostane, što ulica sprema propadne...? Brema će da

pritisne! Ali ako mu uspijem pretovariti na ledja...? Hahahaha! Možda ga i žalim... možda i ne; čuo sam, ni on ne bi mene...! Da, strah me je, zbilja se bojim Ali, ali, sve je ovo mimo moje volje...! Jer tko sam ja, jer što sam ja...? Lišće jesenje, vjetar se sa mnom poigrava...! Ipak, ipak, bio bih mirniji, da u kojem vjetru ili bar vjetriću nadjem zaštitnika...! (Ulazi četvrti.) Evo zaštite! Istina lahor je samo, no vjetar mu rodbina...! (Pun saučesća i brige za njega odano mu prilazi.) Vi i BIĆ brata ste mi dva, ali mi je istina najrodjenija!

četvrti

U prolazu svratih.

Tomo

Da posjetite gorega od sebe?

četvrti

Tko ti takvo što o meni reče?

Tomo

Pesnicom se prijete, nepošten ste vele.

četvrti

Nije tako bilo, ali blizu zbilje.

Tomo

Vlado nije nepošten, ne bi postao BIĆEM. Ali bješe li čovjeka na ovome svijetu, koji se rodio bez greške, a unro na vrlinama?

četvrti

Ti misliš da ne oskudijeva ni u ljagama?

Tomo

Sami rekoste, jer otkud bih ja znao? Kako li je ono i pisano... „Svoje omaške zaboraviše, na tuđe rado podsjećaaše... svoje vrlin ne iskitiše, tuđe porekoše...”!

četvrti

I tvoje je vrlin porekao?

Tomo

Recimo, prešutio.

četvrti

Tvojim je omaškama svoje prikriavao?

Tomo

Nije tako bilo, al' je moglo biti; ako se je meni, moglo se i drugome zbiti...!

četvrti

Želiš li reći da mu nešto smetam?

Tomo

Kad kolovodja posustane, ne prepušta kolo. Već? Svirku umukne!

četvrti

Ne razumijem te.

- Tomo**
Eto... recite, jesam li nitkov?
- četvrti**
Svi to dobro znaju.
- Tomo**
Bijah li suradnik?
- četvrti**
Nitko to ne spori.
- Tomo**
A jesam li priglup, il' pametan možda?
- četvrti**
Mudar si, vele.
- Tomo**
A što bi bilo sa mnom da sam pametan kao što jesam, a da nisam suradnik bio? Pa zar ja pametan nisam mogao znati da je fašizam kratka daha?
- četvrti**
Veliš, nisi bio suradnik
- Tomo**
Velim, bio sam suradnik!
- četvrti**
Znači, da te pitam: ali zašto, druže?
- Tomo**
Od sada još više poštujem bistrinu vašu! Da da! Pametniji i mudriji od mene su mi savjetovali: da podjem u samo svetište fašizma, da im tamo grob pripremim, grobar da im budem!
- četvrti**
Imaš ljude koristi dokaze! Umjesto ljage, ponos će ti krasiti obraze!
- Tomo**
A kako ću, kad poginuše mudri?
- četvrti**
Baš nitko ne preživi?
- Tomo**
Samo najpametniji.
- četvrti**
A on poreče Krista! Sada sve znam... Misliš li ti da bih mogao doživjeti sličnu sudbinu?
- Tomo**
Mudrost vaša kob u sebi nosi.
- četvrti**
Ali se vara! Ja nisam meta, metak sam ubojiti! A i kolo znam i hoću voditi!

Tomo

Na mene pak možete uvijek računati! (*Četvrti mu pruži savezničku ruku i bez riječi odlazi.*) ... Tražih zaštitnika, nadjoh saveznika ... Odlučan je i nije bez želja ... Ali se onaj još i mrtav prijeti ...! Neće valjda lišću da se sveti ...? On i ovaj iz roda su vjetrova, među njima će doći do sukoba ...! A mene neka uskovitlaju, mudri će s dna na površinu da isplivaju ... i evo mene među njima ...

16.

NEVRIJEME. Vraćamo se na treću i četvrtu stranicu. Sudnica. Na uzvišici crveni, a prvi i drugi s desne, treći i četvrti su mu s lijeve strane. Svjetlo crveno intonirano. Vlado izlazi pred komisiju.

Vlado

A koji li je ovo djavo, ako ni je sudjenje ...?

crveni

Razgovor, družo!

prvi

I kritika ...

drugi

... djela i stavova!

treći

I tvojih ispada ...

četvrti

... u bezbroj mahova!

Vlado

Pa neka je i sudjenje, ja smireno čekam.

crveni

Strpljiv budi, družo ...

četvrti

... i manje nadmen ...!

Vlado

Htio si reći, ponosan ...!

crveni

Pitat ćemo te ...

četvrti

... istinu bismo željeli čuti!

prvi

Ono što ćeš kazati ...

drugi

... pošteno ćemo ocijeniti.

četvrti

Ako si hrabar, istinu zbori, nemoj se pravdati!

crveni

Sudit ćemo...

prvi

...tebi...

drugi

...kako bismo...

treći

...sebi.

četvrti

Ako u to sumnjaš, sudi samom sebi!

crveni

Oštre su ti riječi i nemile!

četvrti

Opomenuh samo.

prvi

To pravo bolje...

drugi

...crvenom da damo!

treći

Predjimo na djela...

četvrti

...i što narod priča!

crveni

Prvo na riječi, da upoznam njega.

Vlado

Zar za sat-dva, družo...?

crveni

Zorno ću da slušam, savjest će bit budna! Započni ti, prvi!

prvi

(izlazi pred njih kao svjedok, korak otkorakne kao što će i drugi dok svjedoče, a poslije se vraćaju na svoja mjesta): Po njemu on nikad, uvijek drugi griješi.

drugi

Mislim sklon je priči, uveličat riječi.

treći

Sumnja u ljude, riječi su mu hude, pokatkad čak lude!

četvrti

Zašto prazne riječi? Govorite smjelo, naredjajte svako nemilo mu djelo! Evo... ob'edjuje, ogovara, spletke sluša, sam ih stvara...! Tako se ovdje progovara!

Vlado

Vidio si, čuo i previše doznao...! Sad sudi pošteno, zla je tušta i tma...! *(Pokaže na četvrtog.)* On bar zna...!

crveni

Poričeš sve možda?

Vlado

Vjeruješ sve možda?

crveni

Tu ja pitam, a ti odgovaraj!

četvrti

I ne ogovaraj...! Vidite, nadmen je, silovit...!

prvi

Ali i hrabar...

drugi

...i pošten...

treći

...oštrouman...!

četvrti

Jest, oštrouman je na djelu... sebi dvaput daje, jednom samo selu...!

crveni

Uvredi ni hvali zasad nema m'esta! Dalje da čujem, zašto riječ presta? (*Obraća se prvom.*) Ponovi ono što si meni rek'o!

prvi

Jednom pogriješih, stoput soli pamet.

drugi

Oboli mi žena, ne dade mi kola.

četvrti

Od kave do čaja žena mu se voza...!

treći

Ja zatražih stana...

četvrti

...tri sobička ima...

treći

...veli da je dosta i toliko nama.

četvrti

I ja ću sada... Eto, bit ću skroman, ali reći moram: vele da sam mudar, vjeran i odan... a priča o meni što ne bi o sebi!

crveni

Veli da si...?

četvrti

...nitkov!

crveni

I još?

četvrti

Neznalica!

crveni

Ništa više?

četvrti

Da sam kukavica!

crveni

Je li moguće...?

Vlado

Sušta istina! I to da sam rek'o, i da je istina!

crveni

Istina? A kako?

četvrti

Ja ću da kažem jer on bi lag'o!... Slučajem nekim, na stroju kod mene lijepa žena piše. A muž joj ljubomorani sve više i više... Nesramno je otjerao! A ovaj meni reče da sam nitkov.

crveni

Kako, kako...?

četvrti

Još gore, svakako...! I zatim, dobili smo kola, nova iz Praga ili kojeg vruga. Bilo je klizavo, a jurih na posao; razlupah kola, jedva sam živ ostao...! I umjesto da me žali, veli — neznalica!

crveni

A zašto kukavica?

četvrti

Jer doušnika jednog udarih sred lica! Jesam li ja kriv što je bio sitan rastom...?

crveni

Je li to istina?

Vlado

U cijelosti, potpuna...!

crveni

No, hajdemo dalje... Priča se o robi nikad ne plaćenju.

prvi

Čuj, crveni... uvreda je potezati tu glupost!

drugi

Zena to ne plati, on ni znao nije!

četvrti

Pa zar muž da ne zna što mu žena smije...?!

treći

(okomi se na četvrtog): To tvrditi je očita podmuklost!

crveni

Dosta razmirica!

četvrti

Med'u ljudima mora biti nesuglasica! To neka te ne buni! Mi govorimo, a ti sudi...!

crveni

Ti si rekao da imaš svjedoke.

četvrti

Dovedoh ih amo. Ništa se ne čudi, i njih mrzi sramno! (*Vikne.*) Pridji bliže, Tomo!

prvi

(*uzbuna medju njima, s protestom*): Da mu nitkov takav crni obraze!

drugi

Gonite ga van!

treći

(*već i nasrne na četvrtog*): Zar te nije sram...!

crveni

Mira želim, dosta! Tuča je sramota!

četvrti

Slazem se s tobom, tako mi neba! (*Ali se za svaku slučajnost povuče podalje od ostalih.*)

17.

Tomo

(*privlači se i prvo se nakloni Vladi*): Ne dodjoh ovamo po nekoj svojoj želji.

crveni

Nama, a ne njemu govori!

Tomo

Ništa ja ne znam, draga moja braćo... osim što svijet priča, a to su vam laži!

crveni

Ipak, ipak, sve nam redom kaži.

Tomo

Ako baš moram, silite me na to...! Spominju balone vina i ljute... a ja dobro znam, sve popio nije...! Sireve, salame, ribe i zelja... ali, jest, drugovi, i jesti se mora...! Štofove i svile, za ljeto i zimu, uzeo svu silu...!

crveni

A da li znaš tko to sve plati?

četvrti

Nemaj brige, dobru paru mlati!

Tomo

Ali i to moram, braćo moja, reći: volim ga k'o sunce, cijenim još i više...

Vlado

(hito bi da nasrne na Tomu, ali se uzdrži): Dosta ove laži, dosta, previše...!

Tomo

(kad je vidio da je opasnost prošla): Čuli ste, vrijedjao me Vlado, a osim istine ništa nisam kazo...! Priznajte, svoju čast imam prava da branim!... Ovdje su trojica, koje znamo obojica, pred njima bi bilo lagati štetno...! (U vojničkom maršu kao u prvoj slici prvog čina ulaze tri borca.) Pitajte ih... ovima je ovdje pričao da sam bandit bio...

borac 1.

...s bandom se družio...

borac 2.

...poduku im pružio...

borac 3.

...pastva ti je bila ogavni koljači!

Tomo

Recite, vjerujete njemu?

trojica

U svemu, svemu, svemu...!

Tomo

Čuli ste što vele...! (Pokaže na Vladu.) A skide me s križa, da me ne razapnu...! A zašto...? A zašto...?

crveni

Pričaj, govori!

Tomo

Zatim .. cijelom je gradu o meni davao sliku i priliku podmukla nitkova...!

trojica

Najgoreg si kova... Vidjeli smo hulju, hulju i huljicu...

Tomo

Zaustavite bujicu...! Sam ću nastaviti! Hulja sam i huljica, koljač i ubica... a stana mi dade u svome stanu...! A zašto? A zašto...?

crveni

Na to ćemo mi odgovoriti, a ti samo pričaj...!

Tomo

Ološ se gradski stidi mene... tako on veli, tako već svi vele.

trojica

Da potvrdimo i to?

Tomo

Ne ne!... A zašto me onda zamoli da direktor budem...?

crveni

Ti si svoje rekao... sada bih još volio znati zašto si sve to rekao...?

Tomo

Zar me niste zvali, zar me niste pitali...? Zato vam rekoh. I istine radi!... Ali ipak znajte, povjerenje svoje, do zadnjega daha, poklanjam baš njemu...!

Vlado

Zbilja ti hvala, i tebi i svima!

crveni

S punim si se pravom uvri'edio, druže... ali samo onda ako porekneš njegove riječi!

Vlado

Jer ako je bandit, a jeste... a ja sam mu ipak pomagao, što li sam drugo i sam! Gle, to vidiš, druže...! A ako sam ga kleo, a nije trebalo... obmanjujem svijet! Tako misliš, druže...? Prekratimo, braćo, ne gubite vrijeme...! I lopov sam, eto... nezna-lica, muktaš... vrijed'am, ganjam ljude, mrzim iznad svega! Kupujem i pljačkam, a sve narod plaća... pa što biste više?! To da ti ja kažem...? Znaj... gadim se sebe, i tebe, i tebe...! Mrzim sve mudre, naduvene njuške...! Do vruga sve fraze i vi sa njima pljujem na sve vas i psujem sve svima...!

borac 3.

Nemoj, druže Vlado, nemoj, prijatelju! Ne slušajte bijes premo-rena druga, zar nitkove ove pretpostaviti njemu...!

18.

četvrti

On je kriv i samo on: zlu, pakosti, svemu...! Sudimo, sudite, svi neka mu sude, ovome, njemu...!

prvi

Zašto ga ovaj toliko mrzi...?

drugi

Obijedismo i mi...

treći

...ne manje smo krivi...!

četvrti

Ludosti zborite! Na njega treba, a na sve smo kivni!

crveni

Pa onda predlaži...

četvrti

Da smijenjen bude, gonite ga djavlu i kaznu još dodajte...! Tra-žim kaznu strogu, nemilosrdnu; opomenu nama, primjer svima nama...! I kaznu i kaznu, što strožu kaznu...!!!

Tomo

Čuste riječ jasnu...!

19.

ČUJE SE TUP PUCANJ. VLADO SE USTRIJELIO. PADA.

prvi

Kazne neće biti.

drugi

Sudio je sebi...

treći

...i meni i tebi...!

BOLNI I TIHI AKORDI. Borac 2. i 3. laganim koracima prilaze Biču i prekriju ga crvenom zastavom. Borac 1. mu stane iza glave, borac 2. i 3. sa strane, kao počasna straža. Sud se povlači, a s druge strane ulaze pratioci pogreba. I dvije su žene u crnom. Svjetlost kao da se samo BIČA sjeća. I sada kao da je povorka stigla do groba. TOMO dolazi do groba.

Tomo

(Skrušen, pun bola, s rukom na ruci koja mu je na grudima prilazi odru. Ni svećenik ne bi dostojanstvenije izveo ove skoro ritualne korake i pokrete. Progovara nad odrom): ... Tužni zborre...! Počuj nas, Vlado... I pogledaj žrtve koji ostadosmo...! Zar nam se nećeš sažaliti, zar se za djelo nećeš pokajati...? Zašto napusti svijetlo tvoje lice trude svekolike što će cvjetati tvojim marom...? Zašto se bar na trenutak ne sjeti mira, života i pravde za kojima smo žudjeli tokom naše borbe...? Kao da još uvijek gledam metke, rafale i tanad topovsku, koje smo svladali golim grudima! Pobjedi smo krčili putove, za nju smo strahovali. Ja još i za tebe! Jer tko bi bez tebe gradio svijetle kule naših čestih snova...? I najbolji borac, još veći graditelj, nestade s tobom. Obećavamo ti, a posebno ja tebi, tvojim putovima ćemo kročiti, tvoje ćemo djelo voditi do punog ostvarenja, tebi za mir, uspomenu i slavu, a nama na sjećanje. Svu našu ljubav ponese sa sobom, svu svoju tugu ostavi za sobom! Teško nama, teško nama... ali ipak, neka ti je slava, slava...!

KOJI AKORD, PA MIR. TOMO, A ZA NJIME POGREBNA POVORKA, KRENE S GROBA.

Tomo

(tri su borca izašla pred njega, isprepriječili mu se): Tuga je naša neizmjerna, ali ga sada ostavimo u njegovu zasluženom miru. (Zakorakne, ali stane, jer se ne sklanjaju.) Podjimo kućama svojim,

braćo moja tužna, da nastavimo tegobne putove našega života...!
A zašto se, borče, meni ispričati...?

borac 3.

Želje to čine umjesto mene.

Tomo

Želje naše moraju biti jedinstvene.

borac 3.

Tvoje i naše...?

Tomo

Krvavo obojene...!

borac 3.

Žrtve postaju heroji kad su osvećeni...

borac 1.

...zato smo takav zavjet...

borac 2.

...položili BIČU!

Tomo

Znam ja što vas mori... Zna li što je lišće što posadi jesen ispod gole krošnje...? U tome lišću listići smo s dna...! A vjetru je dato pravo da nas uskovitla... Mene izbacij gore, a vi trunete na dnu...! Vidite li na što vas moram podsjećati u svome bolu...? Sklanjajte se s puta!

borac 1.

Do idućeg vjetra...!

borac 2.

Vihor zazivaj...!

borac 3.

Vihor i buru...!

K R A J

LUDOGRAD

KOMEDIJA U DVA ČINA

L I C A

TOMO i

TIMO, nisu baš zadnji modeli službenika, ali ih je ured solidno izgradio
BUBA, službenički škart i budući gradonačelnik

LIJEPA, sekretarica koju je isto ured formirao

DAMA, ostala je i u uredu s tim zahtjevima

NAČELNIK, dovoljno pametan i umješan, napredovat će

ŠEF, morao je biti rabi'atan i preglasan da bi napredovao

BIBLIOTEKAR grada, suh kao list knjige

1.

2.

3., članovi su vijeća trojice koalicije partija

PREDSJEDNIK koalicije partija u gradu, to se i vidi

UČITELJ

GLUMAC

MUZIČAR, članovi su kulturne delegacije i umirovljenici

VJERENICA

PANDURI, njih dvojica

KONOBARI, njih dvojica

NOVINARI I NOVINARKE

PJEVAČKI KOR, tri muška i tri ženska pjevača.

*O KONCEPCIJI: Netko će htjeti da se ovo
zbiло, pisac je uvjeren da nije; svatko će asoci-
rati prema svojoj opredijeljenosti, pisac bi htio
da asocičaju na one ljudske slabosti i propuste
koji su nesumnjivo glupi, vječni i počašćeni
paspartuom; sve je ovo prenaplašeno, ali ne
zato da bi zmija noge skrila: s priličnim udje-
lom učestvuje i pisac u ovoj igri. Nada se, mo-
gli bi i drugi priznati. Kroz smijeh lakše pri-
znajemo i praštamo. Baš zato: sve igrati pre-
naplašeno, razdražano i raspjevano.*

I ČIN

Uredske prostorije: dva jedva naglašena pisaaća stola, bijelo-crne boje; dvije stolice i fotelja izmedju stolova, bijelo-crno naglašene; s dvije strane, u pozadini, vješači s dva crna kaputa, kišobrandm i halbecom; s desne strane šalter, bijelo-crni, a linije barokne kao i zid u pozadini, koji je opet odraz boja odjeće Timine i Tomine: crno-bijele. I šest korpí za papire. A sve točno simetrično postavljeno. U dalekoj pozadini, primitivistički kroki, na tilu: kola puna trutova s halbecima, koja vuku dvije pčele; ili slična zamisao koja oličava neradnika na grbači stvaralaca.

1.

Tomó

(Mrgodan mrmlja, nervozno uzima molbe na šalteru, potom ih zgužva i baca u koševe pored sebe. Naravno, uz žamor svijeta pred šalterom.)

Timo

(Sjedi s nogama na stolu i promatra. Ustane da smijeni Tomu. Kucne ga po ramenu, skloni ga sa šaltera.) Nervozan si. Da te smijenim... (Preljubazan prima molbe, bez žurbe, i pristojno ih savije, a potom ipak sve baca u koš. Žamor se pojačava, ali to nije protest zbog njihovog postupka s molbama.) Tiho, samo tiše...! Tiho, samo tiše...! Tiho, samo tiše...! Ama, ljudi, ako ste ljudi, stpíte se...! I, eto, da znate, časti mi, koliko vas jeste da jeste, sutra su vam svima uvjerenja gotova...! Do zadnjega...! Eto, časti m...! I kome ne zgotovimo, taj neka slobodno grdi bilo mene bilo gospodina Tomu...! Časti mi...! (Hoće da zatvori šalter.)

glas

Ama čekaj...! Meni treba uvjerenje da sahranim čovjeka!

Timo

Eto, vidi nerazumnu...! Da sahrani čovjeka...! Još da je živ, razumijem! Mrtav je, pa gdje mu se to žuri...! (Zalupi šalter i po-dje do svoga mjesta.) Ču li ti to? Mrtvom mu se žuri!

Tomo

(*nervozan se šetao gore-dolje*): Osim mrtvoga nikoga više na šal-
teru?

Timo

A što bi dangubili? (*Sjeda i noge mu same traže pisaci stol.*) Lijepo
sam im rastumačio, l'udi su, pa zašto ne bi razumjeli? (*Zijevne.*)
Ah...!

2.

Tomo

Ah...! Zbilja sam danas pomalo nervozan

Timo

A baš nizašto.

Tomo

Dobro je što si ih ti poslužio umjesto mene. Bar si bio ućtiv.

Timo

Kažem ja tebi, divan je ovaj naš narod...! Obećam mu, pa ga ot-
premim, pa mu opet obećam i opet otpremim... a on ništa...! Di-
van narod...!

Tomo

No no, no no...!

Timo

No sad, istinabog, namrgodi se, a i izgrdi, opsuje, pa i zaviče, ali
ti opet dodje kao brat bratu.

Tomo

Pa i jest kao što veliš...! Ali sutra nema, bato! Obećao si!

Timo

Obećao, obećao...! Otkad im već obećavam!

Tomo

Jest, ali do sada si svakome osobno, a sada si kao pop s propovje-
daonice! Udario svoje obećanje na bubanj!

Timo

Uh, jest, majku mu staru... I sad nema šta, ili napraviti ili bo-
lovati...! Hja, ja... nije lako biti službenik...!

Tomo

Nije.

Timo

Još ovako prosjački plaćan...!

Tomo

Još ovako prosjački plaćan...!

Timo

Sad što jeste jeste, ne prekidamo se na poslu...!

Tomo

... ne prekidamo se ...

Timo

... ali u tome baš i jeste bezizlaznost našega položaja!

Tomo

Da zaplačeš!

Timo

Da zaplačeš! ... Jest, ali zašto da zaplačeš?

Tomo

Ha...? Hja...! Da zaplačeš, jer nas ubija dosada!

Timo

Ubija!

Tomo

I tu pomoći nema... A pogledaj samo one druge, one dobro plaćene!

Timo

Gledam ih... Jest, a koje to da gledam, Tomo brate?

Tomo

Ama one dobro plaćene, one po tvornicama!

Timo

Ama ne uzrujavaj se! Eto ti, gledam ih...! Pa...?

Tomo

I što vidiš? Ne dosadjuju se.

Timo

Zbilja, ne dosadjuju se.

Tomo

Još ni ne svane, a oni na radu...

Timo

... još se ni ne rasane ...

Tomo

... a već prionu poslu!

Timo

Još se ni ne dosjete ...

Tomo

... a ono fajerunt! I radili bi od jutra do sutra da nije tvorničke sirene!

Timo

A mi oči ne skidamo sa sata, pa opet nikad poslu kraja!

Tomo

(samo što ne zaplače od jada): I novine pročitaš ...

Timo

... i popričaš

Tomo

...i pogledaš...

Timo

...i stranke se otreseš ili je otjeraš...

Tomo

...pa se odlučuješ da li da radiš ili da ne radiš, kako da radiš i što da radiš...

Timo

...i opet nikako vrijeme da odmakne!

Tomo

U iščekivanju se premoriš, u premoru zadrijemaš, dremovan zaspiš...

Timo

...a oni: hop...! i okončan je radni dan!

Tomo

Dakle, ne samo da rade, već ih još i bolje plaćaju!

Timo

A nas neradom zamaraju! I još k tome, bez rakije dvije, od te crne kave, ni najbolje jelo... ne otvara mi žvale...! Hajajaj!

Tomo

Hajajaj...!

Timo

Baš pametno veliš... Je li, a što bismo sada?

Tomo

Ako drugo nema, hajde da prionemo poslu.

Timo

Čuj, ne volim neozbiljne ljude!

Tomo

Ali, zaboga, pretrpan sam poslom, to ne vodi dobru!

Timo

A ti misliš da ja znam što bih prije i što mi je važnije?

Tomo

Pa onda da riješimo... da o svemu razmislimo!

Timo

Ne ne, samo ne misliti! Mozak kao da mi je zaledjen! Čuješ, zaledjen!

Tomo

A ti onda sunce iščekaj, a dotle se odmaraj! Da ti ne smetam, neka je poslu kraj...!

Timo

Tram-taramta-tram-taramta... neka je poslu kraj...!

Tomo

Ali kad ne radimo, što onda da radimo?

Timo
Eto, da se vinemo u visine... Da sanjarimo.! Eto, na primjer, što misliš, kako bi bilo da ti ja postanem šef?

Tomo
(uznemireno čak ustrašeno): Ako si mi prijatelj, nećeš se zanositi takvim željama!

Timo
Ludo, pomisli što bih sve uradio za tebe!

Tomo
A što bi tek za sebe! Pa da ti zavidim, da te ogovaram?

Timo
Ono, jest!

Tomo
I da zašefuješ, gonio bi mene jadnika da radim!

Timo
Ono, jest! Ne radeći ne bih mogao gledati neradnika. Ali kako onda da utučemo vrijeme?

Tomo
Eto, goni brigu na veselje...! (Zazvižde. Kad završe pjesmu): Uh, i ovo mi je već dosadilo!

Timo
Pa da zapjevamo! (Uz pratnju pjevaju svoju pjesmu.)

Tomo
Uh, i ovo mi je već dosadilo!

Timo
Zbilja si danas nesnosan! No, hajd, imaš li još kakav program do našega fajerunta?

Tomo
Vidi, vidi... evo lijenog Bube, bog ga šalje...

Timo
... nama radi zabave...!

3.

Buba
Dobro jutro, vrli ljudi.

Timo
Tako nas pozdravljaju...

Tomo
... i mudri i ljudi!

Timo
Buba mu je ime...

Tomo
... lijeni mu prezime...!

Buba

Tko je bolji, neka me prezire...!

Timo

I bolje ostani lijen negoli vrijedan...

Tomo

...ovako si još uvijek manje štetan!

Timo

I čuj, Buba, jutros vidjeh ružnijeg od tebe.

Tomo

Ali elegantnijeg, to ne, ne...!

Buba

Hajde, usrećite se. Recite još i to: da sam u gluposti nenadmašen.

Timo

U potpunosti se s tobom slažem!

Tomo

Htjedoh baš ja da kažem!

Buba

(nije to smijeh, već slogovi): Ha! Haha! Brbljivci i pakosni starci! Kad mladost nadire, prolaze vas žmarci. Budućnost je moja, čujte, vi grobovi! Kad vrijeme stigne, bit ćete mi robovi! I to ponizni, pokorni i vjerni, klanjat ćete se još i mojoj sjeni... Velite, ne znam raditi? Sitnicama se ne volim baviti. Budućnosti je čovjek čovjek mašte, čovjek koji će vam upute davati, nadzirati vas, planove stvarati da se ugušite u poslu, kad ste rada željni! Je li dosta! Zbilja je vrijeme da dodje do smjene. U napredak ću ubrizgati krvi i žara sa što više riječi! Jer, gospodo, riječi su ideje-ideja buja, djela stvara! A u vas staraca ni riječi ni ideja više; vaše je prošlo, vaše se briše...!

Timo

Divno, čak prekrasno zbori!

Tomo

Mudro, čak premudro govori!

Timo

Pomisli sreće, da mu i posao tako ide od ruke!

Tomo

Čuj, nado naša, Kolumbo si fraza!

Timo

Ako si voljan, odaj nam životne želje.

Tomo

Da s punim stomakom gluposti melje.

Timo

Il' još možda više?

Buba

Oh, varate se, ne ne! Ja još manje želim... da vas pacove u mirovinu otpremim!

Timo

Sine slatki, i ja baš to želim.

Tomo

Reci, Bubice, što bi želio biti?

Buba

Ono što niste, što nećete biti!

Timo

Čuj, raspon je velik...

Tomo

...od kralja do prosjaka...!

Buba

Nešto dobrim niže, nešto dobrim više. Pogadjate li mi želje? Ne? Onda razbijajte te svoje dokone glave! (*Ode.*)

4.

Tomo

Tako prolaze mudri...

Timo

...kad ludog prave ludim...

Tomo

Ti misliš da je on budala baš kakav jeste?

Timo

A ipak se ne bih iznenadio da i o tome sanjari da se u šefovsku stolicu zavalu!

Tomo

Zaboga, ne zavidi mu: pa i za njemu slične mora biti mjesta pod ovim nebom!

Timo

Pa kad znamo da nam može postati šefom...

Tomo

...zašto da uopće prianjamo poslu? Vidi, vidi, tko nam to dolazi!

Timo

Gle, gle, naša Dama, luckastom zvana!

Tomo

Draga naša Damo, kad vas vidim, uvijek se svoje nekulturnosti zastidim...!

Dama

Budite bez brige, o tome ja nikome ne govorim. To moja kultura ne bi dozvolila... Oprostite, čika Timo, i vi, čika Tomo, nešto bih vas htjela upitati, mogli biste možda znati! Mes amis, dites moi...

Timo

Quoi, quoi...?

Dama

Ha...! Ha...! Oprostite, zaboravila sam da ne znate francuski.

Timo

Jer kad bismo znali...

Tomo

...na francuskom bismo se gluhonijemoga poigrali.

Dama

Mein Gott, zbilja su duhoviti!

Timo

Dakle, hoćemo li francuski ili njemački govoriti?

Dama

Vi ironizirate, a ja se s oba jezika podjednako služim.

Timo

(imitira njen starofrajlajnski naglasak): Kad i naši progovorite, od muke se mučim.

Dama

Mon Dieux, kakva li duha! Haha! A znate li, htjela sam vas upitati... jer se slučajno ne mogu sjetiti... da li su neto i bruto njemački ili francuski citati?

Timo

Italijanski prije...

Tomo

...ako vas se podučiti smije.

Dama

Oh, bravo, bravo...! Pa zato ja to nisam znala! Hvala, hvala! Merci bien, auf Wiedersehen...! *(Ode.)*

Timo

Lijepa baš nije bila, ali se kreposti stidjela.

Tomo

Sad je već poštena i prezire krevete.

Timo

Oh, grube li klevete!

Tomo

A ja sam starac, lud, ružan, budala...

Timo

... a ona stara poštovana dama...! Hja, ja...!

Tomo

Pažnja...! Opasnost na vidiku. Dolazi načelnik!

Timo

Dobro jutro...

Tomo

...želimo vam obojica.

7.

načelnik

Dobro jutro ne znam zašto bi mi bilo!

oboje

Žao nam je ako nije, nije nam milo!

načelnik

Svaki dan mi zbog odjeljenja glavu miju.

oboje

To pak ne bi smjeli ovakovu čovjeku!

načelnik

Ali ste i vi tome krivi...! Vi, vi...!

oboje

Da pitamo zašto i kako...!

načelnik

Svakako...! Kad bi oni koji umiju raditi radili, a preostali ne bi rad ruglu izvrgavali, ne bi mi nadležni u čast zadirali!

Timo

Neću da oponiram, ali od jutros ne digosmo glave s posla.

Tomo

I nikada glasno ne rekosmo da nam je posla dosta.

načelnik

Ne tvrdim da priznajete da ne volite raditi...

oboje

No, vidite!

načelnik

...ali od posla riječi više volite saditi!

Timo

(pokušava teatralno odbraniti ono u što ni oni ne vjeruju): Upamtite, načelniče, samo se riječima mogu misli graditi!

načelnik

Bolje da su mnoge vaše misli ostale nerodjene.

Timo

Kad je tako...

Tomo

...tako je!

načelnik

Jasno?

Timo

Jasno je.

načelnik

Zbilja je?

Tomo

Rek'o je!

načelnik

Hm...! dajete mi za pravo, a u sebi mislite, tko bi se lud s načelnikom sporio.

Timo

Tomo, načelnik je pogodio!

Tomo

Nema šta: pogodio!

Timo

Priznajte nam bar to da je Buba gori.

Tomo

Gori!

načelnik

To nitko ne spori!

Timo

I da u Dami znanje samo tinja.

Tomo

A u nas gori!

Timo

Iako smo spori!

načelnik

Gori vaše znanje, gori, gori... ali ne grije...!

Timo

Ne kao prije...

Tomo

...ali gori, iako ne grije...!

načelnik

Znate raditi, a nećete da radite.

Timo

A Buba?

Tomo

A Dama?

načelnik

Konj koji vuče, tog treba goniti!

Timo

Čujes, dorate moj?

Tomo

Možda nekoć bismo!

načelnik

Dangubi i nezalici vrijedan kruha sprema!

Timo

Mi smo vrijedne pčele...

Tomo

...s dva truta na hrani!

načelnik

Nadjite mogućnosti kako da se Bube i Dame oslobodimo pa nećete i za njih morati raditi.

Timo

Dosta je što za šefove moramo zaraditi.

Tomo

Trutove treba prodati ili trampiti!

načelnik

I bogu se već tužih, šefu, predsjedniku — već svatko znade da ništa ne vrijede, pa tko da ih uzme...?

Timo

Što to uradiste...!

Tomo

Koga se osloboditi želite, ne kudite...!

Timo

Već morate neznanje u mudrost...

Tomo

...lijenost k'o vrline...

Timo

...rugobe u čari...

Tomo

...nemar u mari...

Timo

...prodavati...!

načelnik

Rog u svijeće...?

Timo

Smeće u cvijeće...

Tomo

...onda ih je prodati lako!

Timo

Jatekako!

načelnik

Pogriješio sam, sad je već dockan...! Ostat će nam nesreće na vratu.

Timo

Čujte, ako vas oslobodimo Bube i Dame, da li biste nas nagradili i pokraj sve mane?

načelnik

Oslobodite me nezalica, past će nagradica!

Timo

Da li bismo mogli po grupicu avanzirati?

Tomo

Zašto jednu samo? Dvije! Zar ne?

načelnik

Pa dabome!

Timo

Časti vam i sreće?

načelnik

Sreću u pogodbu ne stavljam.

Timo

Jemstvo nije preveliko...

Tomo

...ipak da se oprobamo!

8.

Timo

Dobro, prihvaćamo! Prvo da se Dame oslobodimo!

načelnik

Da čujem kako?

Timo

Samo polako! Recite, umije li Dama francuski da zbori?

načelnik

Pa i naški jedva govori.

Tomo

A njemačkim kako vlada?

načelnik

Kakva je to šala sada?

Timo

Odmah ćete čuti... Jeste li vi čitali da naša biblioteka traži službenika sa znanjem ta dva jezika?

načelnik

Zaboga, čim bi je ponudili, u laži bi nas uhvatili!

Timo

A tko je hoće ponuditi?

Tomo

Za n' u će se otimati!

Timo

Dakle... (*Prilazi telefonu.*) ... ja dobro imitiram vaš glas, načelniče. Dozvolite mi da telefoniram u vaše ime.

načelnik

Hajde, hajde, da vidim što prije!

9.

Timo

Halo, halo, i opet halo...!

bibliotekar

(*ustrашen zvonjavom telefona, diže slušalicu*): Ama tiše malo...!
Ne viči tamo...!

Timo

Hoćeš li se pokajati kad se dosjetiš s kime imaš to čast govoriti!

bibliotekar

Oh, oh, oh...! izvini, čak ću se izviniti! Dakle, načelniče, izvoli slobodno viči.

Timo

Pažljivo slušaj što zborim, dvaput ne volim da govorim!

bibliotekar

Pokorno s oba uha slušam.

Timo

Tako i valja, dok ti mala plata...! Dakle, priča se po gradu da vrbuješ Damu, jer francuski znade, a njemački govori!

bibliotekar

Ni'e tačno, molim!

Timo

Ti šuti dok ja govorim!

bibliotekar

Oprosti, molim.

Timo

Dakle, da više nisam čuo za to nesramno vrbovanje! Ništa se tebe ne tiče njeno francusko-njemačko znanje. Razumiješ li?

bibliotekar

U potpunosti!

Timo

I da te bog sačuva ako ikome budeš odao tajnu o njenom znanju!

bibliotekar

Oprosti, a zbilja njemački i francuski znade?

Timo

A što se to tebe tiče!

bibliotekar

Oprosti, molim.

Timo

Ja ne dozvoljavam da mi se kadrovi vrbuju! Jasno?

bibliotekar

Jasno.

Timo

Zdravo.

bibliotekar

Zdravo.

10.

načelnik

(uzbudjivao se što Timo ne da ne nudi, već je i zadržava): Ali, pobogu, gospodine Timo, pa vi mu još i prijetite, a ne da mu Damu nudite!

Tomo

Zapamtite, još će danas netko, viši od vas činom, tražiti da Damu ustupite biblioteci!

načelnik

Naivni ste.

Timo

Nestrpljivi ste.

Tomo

Sjedite malo. Sad će telefonom da vas zovu.

Timo

A dotle da se zapali... ako nas ponudite.

11.

bibliotekar

(nemirno se vrti, odlučuje se: diže slušalicu): Auh .. auh... zauzeto...! *(Opet će.)* Auh... auh... zauzeto...! *(Konačno):* Jedva jednom! Halo, halo... halo, no konačno...!

šef

(dostojanstveno, s punim značajem svoje osobe diže slušalicu): Ovdje šef osobno!

bibliotekar

Halo, šefe...!

šef

Tko je, tko je...? Tko to mene šefa uznemirava...?

bibliotekar

Sreća i nevolja!

šef

A kako se zoveš, nevoljo jedna!

bibliotekar

Bibliotekar grada!... Usudjujem se javiti da se sreća nasmiješila!

šef

I kako izgleda?

bibliotekar

Pokorno javljam, francuski govori, naši zbori, njemački piše, engleski diše...!

šef

Je li moguće...?

bibliotekar

Ali tiho, tiše...!

šef

A da li hoće k tebi u biblioteku?

bibliotekar

Ako joj podviknete ili je uvjerite.

šef

Ipak je ne mogu silom.

bibliotekar

Možda bi i milom, ali je načelnik ne da!

šef

Šta šta...? Načelnik neće da je ustupi...?

bibliotekar

Još se i prijeti! Na pasje ime me izgrdio, govoriti zabranio, prijetiti se latio...!

šef

A tebi Dama bezuslovno treba!

bibliotekar

Tako mi neba! Bez nje bih mogao zatvoriti odjeljenje stranih knjiga, a kakve li kulturne sramote po naš grad! Ali, molim vas da upamtite, načelnik će poricati da Dama te jezike znade!

šef

E, kad se već prijeti, neka mu se baš to sveti!

bibliotekar

Ali molim, ne spominjite mene jer ja djecu imam, i što ako me ubije!

šef

Ni brige te, osvetio bih te! Spusti tu slušalicu! (Traži telefonski spoj.) E, majčin sine, ne zaboravi na rang-listu: prvo šef, a onda tek načelnik. To neka se zna, to neka se ne zaboravi! (Dobio je vezu s Tomom.) Halo, halo, halo...! Čujte i počujte, ovdje šef govori...!

Tomo

(diže slušalicu): A ovdje službenička raja pokorno sluša.

šef

Bježi, rajo, načelnika zovi...!

Tomo

Odmah ću ga zvati, strpите se malo.

šef

Kad ne bih šef bio, i to bih znao!

Tomo

Onda ću brzo, i od toga brže...! (Načelniku nudeći slušalicu): Načelniče, načelniče...! Šef! Ali pripazite kako govorite!

Timo

Jer inače ostade nam Dama!

Tomo

A ako pita, recite ni naški ne zna, a kamoli vraški

načelnik

(u telefon): Izvoji, predragi šefe...!

šef

Čuj, načelniče, na ramenima mi je ogromno breme.

načelnik

Hoćeš da ga prebaciš na mene?

šef

Ne ne! Ali mi pomozite nositi. Čuj, dakle... Biblioteci treba službenika.

načelnik

Da vidiš tko sam i tko si ti meni, svakoga ti prepuštam!

šef

E. to je lijepo od tebe! Ali meni svega jedan službenik treba. Takav, koji francuski znade, a njemački govori, naški pak radi!

načelnik

Na žalost, moji svi naški rade — pomalo i polagano! A takvog koji francuski i njemački znade, na žalost nemam.

šef

Nije lijepo kad se šefu laže.

načelnik

Tebi se ne bih usudio.

šef

Još me i zavaravaš...? A što ti, bolan, Dama radi?

načelnik

Uvjeravam te, njemački tek natuca, a u Parizu je tek u prolazu bila.

šef

Gle, gle gle...! Vidim, mnogo ti je mila...! Veliš, ne zna ni naški, a kamoli inostranski...!

načelnik

Tako mi časti...!

šef

E, biblioteci baš takva treba!

načelnik

Ali mene ne krivi!

šef

Sad ću akt da proslijedim, a ti je kao prilog vrati

načelnik

Mora, iako ne zna?

šef

Mora, tako mi neba! (*Nestane ga.*)

13.

Timo

Načelniče...

Tomo

...bravo...

Timo

...bravo...!

Tomo

Čujte, načelniče, što se pameti tiče, još biste i službenik mogli biti!

Timo

A ne samo gonič nemili!

načelnik

Hvala vam na priznanju...! Jest, jest, uspjeli smo, jedne brige manje. Zbil'za vam čestitam!

Timo

To je lijepo od vas...

Tomo

...ali se od čestitke ne živi!

oboje

Pored nje ste još nešto obećali!

načelnik

A jesam...? No da, jesam! Ali, zar ne, ima vremena.

Timo

Ima, ima... dokle god je Buba s nama.

načelnik

Da li je ovo opomena ili prijetnja?

Timo

Prije naša čežnja...

Tomo

...za grupicom dvije...!

načelnik

Oprostite. Zbilja sam dobro zlim plaćao.

Timo

Mi vam praštamo...

Tomo

...i čemu da se nadamo...?

načelnik

Za Damicu grupicu.

Timo

A za Bubu?

načelnik

Ubit ćete poveliku muhu!

Timo

Referenti smo...

načelnik

...viši ćete biti...!

Tomo

Želimo vam se što prije zahvaliti...!

načelnik

Jest, ali tko će vam Bubu kupiti, tog nedoradjenog čovjeka?

Timo

Nemajte brige, taj čovjek tako vješto brblja da se nitko neće dosjetiti da li su mu riječi odraz uma ili ruglo razuma!

načelnik

Na posao i sretno! Postupajte spretno! I čim bude nešto... nestrpljiv sam, čekam...!

14.

Tomo

Da bismo ga prodali, ima da se hvali i pohvali.

Timo

Ali prije negoli ga pustimo u promet i utvrdimo cijenu...

Tomo

...da čujemo šta svijet misli o njemu! Tačno, tačno!

Timo

(zagrle se od radosti zbog dobre ideje): U razgovoru se ideje rađaju...

Tomo

...i pojmovi bistre...!

Timo

Daj sad pozovi Lijepu!

Tomo

Lijepa, lijepa...! Oj, slatka, prelijepa...!

15.

Lijepa

Sto je, stari, što ste me zvali?

Tomo

Oči bismo na tebi napajali...!

Timo

Čuj, Lijepa, zbilja si prelijepa...!

Lijepa

Vidi starce, i oni za to mare...! Na žalost, kompliment vam ne mogu uzvratiti.

Timo

Ja ružan, on baš nije lijep, obojica stari... a za koga bi glasala kao najgluplijea?

Lijepa

To je bar jasno, Bubi nema premca!

Timo

Jest, glup je, ali je bar mlad...

Tomo

...i nije ni ružan...!

Lijepa

Ih... djavlu je za svoj izgled dužan...!

Timo

Ne tvrdiš, valjda, da nije elegantan i zgodan!

Tomo

I da nije uredu čovjek neophodan!

Lijepa

Da nije dostojanstven koliko jeste i da nije na jeziku brzoplet, golem...! uostalom, čemu gubiti vrijeme o toj budali...! Uopće, zašto sva ova pitanja o Bubi...?

Timo

Hoćemo da čujemo kako danas misliš o njemu, a kako ćeš sutra... već od svitanja!

Lijepa

Čujte... tajanstveni ste...! Vijest kakva, tajna...? No, ha!de, odajte je meni!

Tomo

Rekli bismo ti, ali ćeš prije vremena izbrbljati.

Lijepa

Zašto me mučite? Znaete da se na spletki duša tovi!

Timo

Zar nisi čula o čemu se šapuće, po gradu govori?

Lijepa

Začudo, nisam! A baš sve znam i doznam!

Tomo

Pst...! gradonačelnik se povlači!

Lijepa

Oh, čudnog li čuda, na novu dužnost odlazi!

Timo

I prema tome...?

Tomo

I prema tome...?

Timo

Novi će gradonačelnik biti biran.

Lijepa

To je bar jasno!

Timo

A tko će biti biran, dijete moje krasno?

Lijepa

Jest...! A tko, a koji...? O kome se sve govori!

Timo

Ne usudujem se tajnu izustiti.

Lijepa

Nemojte me mučiti, bar mi djelić tajne odajte!

Timo

Ni za živu glavu!

Tomo

U pravu si, u pravu!

Lijepa

Ako ne doznam i budem umrla?

Timo

Joj, reci joj, neka nam je živa!

Tomo

Ali što rekoh ne rekoh!

Lijepa

Usta će biti nijema!

Tomo

Dakle, molba joj je uvažena... Buba!

Timo

Buba!

Lijepa

Buba? A što je s Bubom?

Timo

Rekosmo, Buba! To neka je dosta.

Lijepa

On će da bude gradonačelnik...?

Timo

Glavom!

Tomo

To se priča gradom!

Lijepa

Hahahaha...! Nasamarili su vas!

Timo

I mi smo prvo mislili.

Lijepa

Buba...?

Timo

Buba!

Lijepa

Pa zar Buba...?!

Tomo

Vladat će gradskom vladom!

Lijepa

Ne ne, ne može biti!

Timo

Moramo se strpjeti...

Tomo

...pa ćemo se uvjeriti...! A dotle, djevojko, ništa o njem loše!

Lijepa

Sačuvaj, bože...! Pa dobro, tko vam reče?

Timo

Tajna nad tajnama...

Tomo

...prokrijumčarena vijest!

Lijepa

Pa... pa... pa... možda smo ga zbilja pogrešno ocijenili!

Timo

Pa... možda nije ni tako glup.

Tomo

Pa... možda je baš pametan.

Timo

Ne...?

Tomo

Zar ne...?

Lijepa

Je, je, je...! Sigurno da je...!

Timo

A što je...?

Tomo

I kakav je...?

Lijepa

Nesumnjivo, pametan je!

Timo

Tako je!

Tomo

Pravo je!

Lijepa

Jer možda ni ne brblja, već zbilja mudro zbori.

Timo

I kad gluposti kaže...

Tomo

...pametno govori.

Lijepa

Baš dobro velite, mudro zaključujete!

Timo

A možda nije ni ružan.

Tomo

Možda je čak lijep!

Lijepa

Iz profila je čak vrlo lijep!

Timo

I anfas će biti ko načelnik grada.

Tomo

I manje lijep kad gradom zavlada.

Lijepa

Lijen nije bio, možda manje vrijedan!

Timo

I dobar...

Tomo

...i mio i čedan!

Lijepa

Zbilja su ga pakosni samo ludim zvali, ružnim gledali.

Timo

Da se s nama slažeš...

Tomo

...to smo odmah znali!

Lijepa

Oh, oh, oh, idem...! Idem da nikome ništa ne kažem...

Timo

...o tvom dragom Bubi!

Lijepa

Oh, bože, zar Buba...?

Timo

Buba!

Tomo

Buba!

Lijepa

Oh oh, ima još čuda...! (Izleti.)

16.

Timo

Uh...!

Tomo

Uh...!

Timo

E, ako nikad nismo, sad smo pretjerali.

Tomo

Pretjerali, krupno slagali!

Timo

Krupno slagali, previše brbljali!... Da se sjetim samo, a zašto smo ga to i uzdizali...?

Tomo

Da bismo mu pristojnu cijenu dali!

Timo

Nismo pogriješili!

Tomo

Velim ti, bolje da smo ga samo odavde premjestili!

Timo

Ne brini, miruj s mirom.

Tomo

Jo'oj, što će biti sa mnom!

Timo

Ti si sav od jasnoga straha! Shvati, Lijepa će se raspričati, mit o Bubi naduhati...

Tomo

Ne ne, i nju će ismijati!

Timo

Tačno! Prvo će je ismijati, a poslije će se dosjetiti da se nije dobro nikome zamjeriti...

Tomo

(došao je k sebi, zahvalno poljubi ruku Timi): Ili bar ne onome kome su porasla krila! Istina živa!

Timo

I svi će ispravljati krivu Drinu, prelijepo zboriti o našem ludom sinu...! *(Sad pak čestitaju uzajamno.)*

Tomo

Genijalni smo! Ali ipak još jednom da provjerimo!

Timo

Da pozovemo u pomoć vidovitost...! Ako i ne bude izabran za gradonačelnika, govorit će o njemu kao potenci'alom kandidatu... Pa će se kakav lukavko dosjetiti da se potencijalnom gradonačelniku...

Tomo

...odnosno, kandidatu...

Timo

...dobro dodvoriti! I prema tome, predložiti će mu neko pristojnije mjesto!

Tomo

Tačno! A nama je samo to važno da ga odavde ponesu!

Timo

Pa makar medju bogove! *(Zagrlje se.)*

Tomo

Znaš li ti što me još zanima? Za koje li će vrijeme ova naša alarmantna vijest obletjeti sve urede...

Timo

...i k nama se vratiti! A sada da se sjedne i da se čeka!

17.

Tomo

(Zazvoni telefon. Skoči da ga uzme, ali se ne usudi i vrati se na svoje mjesto.) Uh...!

Timo

Samo hrabro, samo se jednom mre...!

Tomo

Neka uzme onaj koji smiće...!

Timo

Kukavica brbljiva jezika! *(Uzme slušalicu.)* Halo, halo, ha!o...! Što što, što to?...? Ne širi alarmantne vijesti, jer guja će te uje-

sti...) (*Ostavlja slušalicu i hrabro čeka daljnje vijesti.*) Halo, halo, halo...! Što što, tko tko...? Buba će biti biran za načelnika grada? Oh, vidi jada! Čuj, ne interesiraju me alarmantne vijesti! (*Lupi slušalicu, nasmješten čeka novi poziv. Kad zazvoni, hvata slušalicu kao plijen što bi.*) Halo, halo, halo...! Ako mi to hoćeš reći da će Buba biti biran za gradonačelnika, znaj, ta me vijest ne interesira jer tu pjesmu već cijela općina svira...! (*Ostavi slušalicu.*) A joj nama, ako budu doznali da smo tu vijest mi proturili.

18.

Tomo

Jojojo, jojojoj...! A čuj, kako to biraju gradonačelnika?

Timo

Prvo kandidiraju, onda biraju.

Tomo

A kad će biti kandidiranje?

Timo

Kad začuješ zvonjavu, muziku, sviranje, govore i beskrajno brbljanje... onda će zasjesti vijeće trojice da pretresu kandidate i kandidatice!

Tomo

Ta trojica mora da su strašni ljudi! I mudri!

Timo

Ili strašni ili mudri! Strašnima ne treba razuma, mudrom je um batina!

Tomo

A tko te mudre bira?

Timo

Koalicija partija!

Tomo

(*ustrашen bi bježao i skrio se*): Čuješ, puca, zvoni, svira...

Timo

Znači, već se kandidira...!

Svjetlo u korpama za otpatke zasvijetli karnevalskim šarenilom. Rotacija nam donosi salu gdje se vrši kandidiranje. Vijeće trojice u bojama svojih partija, s kopljima na kojima je njihova zastava, a sala pojačava strašno šarenilo boja. Dva pandura pred dva gonga. Ogroman sat je centralni predmet i centar njihovog interesiranja. VIJEĆE TROJICE JE U PUNOM JEKU POSLA.

1.

Ne i ne, to ne može! Sramota bi bilo za vijeće naše!

2.

Zašto ne?

3.

I zašto ne može?

1.

Vrijedjao me je!

2.

Onda zbilja ne može!

3.

O, bože...! U ime vijeća trojice oglašavam da je i ovaj kandidat za gradonačelnika otpao! *(Daje znak pandurima koji sa tri udarca o gong oglašavaju pravovaljanost zaključka.)*

1.

A baš je bistar.

2.

I ne manje pošten!

3.

Ali što možemo kad nas je vrijedjao, njega čak klevetao!

1.

Mnogo mi je žao.

2.

Zaista žao!

3.

Slijedećeg kandidata molim.

2.

Ja predlažem Marka.

3.

Ja se pak protivim!

1.

Hoćemo i mi, ali reci zašto!

3.

U čast mi dirao!

1.

Jao...!

2.

Jao...!

1.

Prihvaćamo!

2.

Prihvaćamo!

3. Oglašavam da je i Marko kao kandidat za gradonačelnika otpao!
(Znak pandurima, gong svoje odsvira.) Slijedećeg kandidata molim.
1. Moj kandidat je Petar.
2. Jest, mogao bi biti, nije uobražen...
3. ...ali nije nesklon laži!
1. Važi! Povlačim kandidaturu!
2. A što velite za Pavla?
1. Divno! Vješt je i umjestan...
3. ...pošten i pametan!
1. A ipak svog glasa ne dam!
2. Juj, prolazi vrijeme!
3. Brzo reci zašto ga otklanjaš?
1. Sjetite se, nezgodno bi bilo: on je prije mene letio oko moje žene!
2. Onda nikako!
3. Ne ne! Oglašavam u ime vijeća trojice da Petar i Pavle za gradonačelnike nemaju izgleda! (Gong.)
1. Brže, brže, prolazi vrijeme!
2. A i ja moram kod rođene žene!
3. Uh, nemila dužnost, koliko li breme! Od kandidata nemamo ni sjeme!
1. A što li ćemo jadni kad su nam ovakova tri vrlo kandidata otpala!
2. Odluka je bila poštena!
3. I ispravna!

svi

Jasno, jasno, jasno! Dužnost vršimo časno, časno, časno!

1.

Jest, a Josip?

2.

Ograničen.

3.

Slavko?

1.

Nepošten.

2.

A možda Bato?

3.

Sve gori i gori!

1.

Juj, što li ćemo jadni...

2.

...od sto kandidata...

3.

...dostojnog ni jednog!

20.

Lijepa

(ulazi): Oprostite što slavnom skupu smetam. Svježe piće sam donijela.

1.

Baš hvala.

2.

Ne mala.

3.

Čuj, mala...!

Lijepa

Zapovijedajte.

3.

Da li ljudi po gradu već misle, naslućuju, možda čak i znaju, tko će biti kandidat vijeća trojice za gradonačelnika?

Lijepa

Oh, velika je priča...

1.

Pričaju?

2.

Nagadjaju?

3.

Već znaju?

1. Pa jest, o svakom radinom, poštenom i pametnom mogu da pretpostave da će biti kandidiran.

Lijepa

Ne ne, vani se već zna tko će biti biran!

1.

Svi već znaju, samo mi ne? Čujete li, čujete!

2.

Reci, mala, koga bi ti birala?

Lijepa

Meni je svejedno hoćete li boga ili djavla.

3.

Čuj, mala, s vijećem trojice se ne poigrava!

Lijepa

Oprostite, bila je šala.

1.

Ovako de! Nabroj o kome sve kao kandidatu govore!

Lijepa

Prvo su nabrojali sve šefove.

2.

Potom?

Lijepa

Načelnike, direktore.

3.

Dal'je, dalje, dalje!

Lijepa

Zatim su o Petru i Pavlu, Žarku i Marku ...

1.

Vidi, vidi, znaju svaku bolju marku!

2.

O kome još jesu?

Lijepa

O kome sve nisu!

3.

Koga smatraju najdostojnijim medju najboljima?

Lijepa

Medju svima njima?

1.

Koga su na'više spominjali?

Lijepa

Bubu!

1.

Jesu?

2.
Tko su?

3.
Kad su?

1.
I kako su?

2.
I tko je on?

3.
I što je on?

1.
I kakav je on?

Lijepa
Službenik je ove kuće.

2.
Sposoban?

3.
Pošten?

1.
Pametan?

Lijepa
Vele da je...

2.
Da je?

3.
Da je?

1.
Da je?

Lijepa
...od svačega pomalo.

1.
Znači, mudar!

2.
I ne manje pošten!

3.
Riješen je problem! Udri, udri, udri...! (*Gong odzvanja!*)

svi
Imamo, imamo, imamo... za novog gradonačelnika znamo...!

1.
Ti sada podji!

2.
Nikome ni riječi!

Lijepa

Onda idem kad smo ga već i tako izabrali! (Sebi odlazeći): Da znaju samo koliko je Buba miran i siguran da će biti izabran!

21.

1. Čujte, ipak prije negoli se odlučimo, da sve provjerimo.
2. Da pitamo šefa...
3. ...pa i načelnika!
1. (*uzima slušalicu*): Evo, sad ću! Čujte!... Načelniče, reci kakav ti je Buba?... Veli da je divan, pošten i miran, ali će ga svakome dati i neće za njim zaplakati! Svijestan čovjek!... Šefe, kakav ti je Buba?... Veli da je pošten, nije čuo da je bio zatvoren.
2. Dosta!
3. Pošten!
1. Uman!
2. I razuman!
3. Službenik je, bit će i poslušan!

svi

(*gong svečano odzvanja, a potom*): Neka zvonjava zvona objavi radost, našli smo čovjeka dostojna povjerenja! Kandidata za gradonačelnika imamo, sad još samo treba da ga biramo...!

MUZIKA. ZVONA. IGRA SVJETLA. KARNEVAL. Bibliotekar ulazi s kandilom, maše njime, tamjan bogato dimi, a za njim dolaze Timo i Tomo noseći Bubinu veliku sliku. Za njima u povorku ulaze panduri s isukanim sabljama. Dama i Lijepa nose po ogromnu svijeću, 1., 2., i 3. uzimaju svoja koplja sa zastavicama na njima i stanu u povorku. Za njima tek šef i načelnik i ostala službenička raja. Povorka prodje salom, uz muziku i mumljanje po taktu, koracima njemačke sile: Timo i Tomo su se izvukli i ostali na rampi okamenjeni, začudjeni. Rotacija nas vrati u uredske prostorije.)

Timo

Čuješ ti to?

Tomo

Čujem zvono!

Timo

Zvona zvone...

Tomo

...o gradonačelniku govore!

Timo

Bolje da zvona zaplaču!

Tomo

...Glup, površan, neznalica...

Timo

...bar da je pošten, budalasta sanjalica...! Bože, zar Buba gradonačelnik...?

Tomo

Koji ga je to samo pokvarenjak predložio!

Timo

Ti, Tomo! Ti!

Tomo

Ti, Timo, Ti!

Timo

Već mi se ni viši referent ne mili biti.

Tomo

Ni bijes svoj neću umjeti skriti!

Timo

Evo šefa!

Tomo

Izbor i njega vrijedja!

Timo

Dragi šefe, čuste li za skandaloznu novost! Pa to je podlost!

šef

O čemu i kome govorite?

Timo

Sigurno se s nama slažete!

Tomo

Koji je to glupak...

Timo

...il' pokvarenjak možda...

Tomo

...načelnika predlagao...!

Timo

Zar ta buba lijena...

Tomo

...na prijestolje da sjeda...?

šef

O Bubi zborite...? Što to govorite! Bezočnih li riječi...! Upamtite: tko ga predlagao i tko ga je birao, znao je zašto je to i tako uradio!

Timo

Da šutimo...?

Tomo

Usta začepimo...?

šef

Ne, nikako ne...!

Timo

Posavjetujte me.

Tomo

I mene.

šef

S punim ustima ga hvalite!

Timo

Užas!

Tomo

Užas!

Timo

Da li baš moramo?

Tomo

Da li baš trebamo?

šef

Ne moramo... ne trebamo... ako jesti imamo...!

Timo

(Tomi): Jasno?

Tomo

Jasno!

šef

A što se mora, to je i časno! (Ode.)

Timo

Ode!

Tomo

I reče nam kako se šefom ostaje!

Timo

Načelniče, načelniče...!

načelnik

Tiše, tiše, zašto da se više?

Tomo

Očaj to u nama zbori!

Timo

Čujete li što svijet govori?

načelnik

Radosno kliče gradonačelniku.

Timo

Zar tom bezumniku...?

načelnik

Čujte vi viši referenti... preda mnom se o gradonačelniku tako ne govori!

Timo

Već kako ćemo?

načelnik

S punim poštovanjem!

Timo

Ali...!

Tomo

Ali...!

načelnik

Čestitam vam što ste ga prodali! I sad jezik za zube... to je moj savjet za pametne ljude! (*Ode.*)

Timo

Kad ovako govori, bolje da ne dodje!

Tomo

Kad tako misli, bolje da se prodje!

Timo

Neću, neću, ludaka neću...! Čuj, zovi nam Lijepu!

Tomo

Lijepa, brže dodji k nama!

Lijepa

Što je to, matorko, s vama?

Timo

Ču li ti za čudo?

Lijepa

Kad je čudo, nek je čudo!

Timo

Čim je čudo...

Tomo

...nije mudro!

Lijepa

Ako o Bubi tako govorite, treba da se stidom stidite!

Timo

A što si ti do danas o njemu govorila?

Tomo

Svaka ti je druga riječ bila... da je glup i pust, ružan čak očajan...!

Lijepa

Zar ja...? Auh...! zar vas nije sram...!

Timo

A hoćeš li još ustvrditi, da mu je njuška lijepa...?

Lijepa

I anfas i s profila!

Timo

Možda je i uman...?

Lijepa

Čak mudar i razuman! A ako se ne slažete sa mnom, ja odoh!

Timo

Idi...!

Tomo

Idi...!

Timo

Stidi se...!

Tomo

Stidi...! (*Lijepa ode uzdignute glave, uvrijedjena u ime svoga Bube.*)

26.

Timo

Ču li ti to?

Tomo

Zbilja smo kukavni!

Timo

Poludio svijet!

Tomo

Il' mi u njemu!

oboje

(*upere prste jedno u drugoga*): Ti si kriv svemu!

Timo

Zar Buba gradonačelnik...?

Tomo

Čega se pametan stidi...

Timo

...s tim se naš grad diči...!

oboje

Neka nam se grad Ludograd nazove!

Timo

Zbog gluposti moje i tvoje...! (*Već histerično*): Ne, ne, ja neću da mirujem! Proći ću ulicama, sulud ću da vičem... da nam je gradonačelnik lud i malouman, brbljivac pusti, medenih usti, lije- ni neradnik...! (*Tek sad pogleda Tomu. Ovaj ga u čudu gleda sav umiren, jezuitski začuđen.*) A... a... a što je to sada...? Što i ti ne govoriš, što ne psuješ, ne vičeš, sa mnom zajedno ričeš...?!!!

Tomo

Ja razmišljam.

Timo

Razmišljaš...?

Tomo

Razmišljam.

Timo

O čemu na primjer?

Tomo

O tome, moj dragi... što srcu godi, može da naškodi...! Oh... da znaš samo kako i ja urlam, vičem...! Ali ja to tiho, i od toga tiše...! Savjetujem te, de ti još i tiše...!

Timo

Pa zar se već ni ti ne slažeš sa mnom...?!

Tomo

U cijelosti i potpuno... ali tiho i nijemo...!

Timo

Pa...? Pa...? Govori!

Tomo

Čak ni nijemo neću...! ali ni misliti prestati neću...!

Timo

Makar šapući, ali psuj...! Jojoj, ja ću se naduti, pući...!

Tomo

Nemoj ako boga znaš...! Smiri se, smiri... Rekao sam ti već, u cijelosti se s tobom slažem. Ali misli i razmisli! Stare smo bube, crvljive. Pa mislim, kako da se usudim o gradonačelniku da sudim...?! Dakle, čuj... ne može se reći da nije majmunu sličan, ko žabac oduran... ali ipak nije ružan...! Nije ni nesebičan... ali je pravičan...! Nije ni drag, nije ni mio... ali ja to naglas

reći ne bih smio...! Razmisli, razmisli! I što dalje mislim, sve mi je umniji, sve mi je ljepši, dražesniji...!

Timo

Razuman, razumniji...?

Tomo

Pametniji, pametniji...! Možda nije mudar, možda je i lud... ali nije glup...! Genijalan nije, miran je i maran... kao sunce bistar, ludo genijalan...!

Timo

Dakle, prihvaćam...! Nije samo on lud, lud si i ti! Dosto'ni ste parovi...!

Tomo

Ja protestiram...! Ja još mogu i smijem biti lud, ali da je gradonačelnik lud, to tvrdi samo lud! Kako se usudjuješ gradonačelnika vrijedjati! I to preda mnom! Kako se usudjuješ, ničiji sine!

Timo

Zar ja vrijedjam gradonačelnika?

Tomo

Ti lično! Kako to govoriš o dragom Bubi, o dragom gradonačelniku!

Timo

Kako govorim...? S punim poštovanjem.

Tomo

Zar nisi s punim ustima urlao da je lud i malouman, ružan, nerazuman...?!

Timo

Uh, neka te je sram...! Ja da sam tako govorio? Zar ja?! Sigurno si u sebi o njemu tako mislio pa ti se pričinilo da ja naglas tvoje misli i riječi ponavljam! Neka te je sram!

Tomo

Ja da sam o njemu naglas mislio?

Timo

Kleo, psovao, grdio i nagrdio! Dobro sam čuo makar si u sebi govorio!

Tomo

Ja da sam se usudio...?! E, ovo je već svinjarija! Ja da sam o njemu govorio koješta...?! Ja...?

Timo

Da, da...! Tako mi tvoje sreće da jesi! A ako bude trebalo, ja ću se i zakleti! No, to ipak neću, dosada smo bili prijatelji. Ali ako mi je birati između gradonačelnika i tebe, onda znaj da si zle sreće...!

Tomo

Ali, ali ali ...!

Timo

Stani...!!! Opameti se, onda ću o tvojim glupostima šutjeti! U tvom interesu ću čak istinu poreći! Ludo stara, tko je to čuo tako govoriti o jednom ugledniku! Kako si se samo usudio...!

Tomo

Djavo te nosio...!

Timo

Čuj, ne prkosi...! I, eto, pružam ti šansu... izjasni se, da li se kaješ za svoje nemudre riječi...?!

Tomo

Ali...!

Timo

Ne deri se, izjasni se...!!! Da čujem, da li se kaješ? Jer, znaj, ako se ne kaješ i ne pokaješ, odnijet će te djavo...! Kaj se...!

Tomo

Kajem se.

Timo

Priznaješ li da je Buba krasan?

Tomo

Priznajem.

Timo

I da je častan?

Tomo

Priznajem.

Timo

Skoro genijalan?

Tomo

Priznajem.

Timo

Onda usklikni...!

Tomo

Živio, živio, živio...!

Timo

Ali tko, tko...?!

Tomo

Gradonačelnik nam živio...! (*Dirigira mu, a on po taktu više.*)
Živio... živio... živio...! (*I ponavlja sve dok se zavjesa ne spusti.*)

zavjesa

II CIN

Gradonačelnička sala za primanje, koja je ujedno i njegova radna prostorija. Vrata s lijeve strane, a u pozadini alkov i izlaz na balkon. Namještaj, linije, sve barok; srebrno i zlatno. Nad ulazom u alkov kruna. S lijeve strane ogledalo do zemlje, s desne, na dužem dijelu zida, slika: same glave, masa. U sali uzvanici, uglednici. Panduri s obje strane alkova. Na ulici koračnica, pjesma, uzvici. Uzvikje masa predstavljaju svega dva škripeća glasa: „Živio Buba, živio gradonačelnik"! Kroz staklena vrata izlaza na balkon vidi se mimohod i bakljada. Buba s rukama na bokovima poigrava u taktu i gleda na ulicu kroz zatvorena vrata.

1.

Timo

(s desne strane, u prikrajku već): I kad bih želio i htio, gradonačelnik biti ne bih se usudio!

Tomo

(s lijeve strane, odmah do rampe): Zato i nisu tebe birali, već onoga koji i ono zna što ne zna! Pst...!

Timo

Pst...! Promatraju nas.

Tomo

Mi njih, oni nas!

2.

Začuo se trokrati „Živio", fanfare i mir. On im zamaše i okrene se prema prisutnima vojnički naglašeno. I stane mirno kao i svi prisutni. Pjevački kor, tri pjevačice i tri pjevača, prenaplašenim izivljavanjem zanatlijskih pjevačkih društava otpjeva svoju pjesmicu uz puni zamah notama, a na takt dirigenta. Završili su, Buba im pljeska, a oni se u gušćijem redu povuku. Tu je i šef, i načelnik, Lijepa i Dama, i druga svita. Dostojanstven kakav i jeste, Buba kao da obilazi počasnu četu, obidje sve prisutne. Dodje do svog ogromnog pisaćeg stola. I govorit će „narodu", nama i slici na zidu, koja predstavlja bezbroj glava, masu. Diže ruku, ušutka zadovoljne prisutne.

Buba

... Dakle, moj ljubljani narode, sada neka je dosta! Od muzike i manifestacija se ne živi, a ja nisam došao da figuriram i reprezentiram, sviram i igram, već da radu budem odan...! Dakle, moj ljubljani narode, da radim, da radite, iako ne volite...! A

sad s mirom odstupite! Odstupi ljubljeni narode! Klikni mi još jednom i onda da vas više ne vidim...! (Još zadnji urnebesni „Živio, živio, živio...!“). Naravno, glas dvojice s ulice.) Tako...! Razlaz...! (Sada pak pridje pandurima, pozdravi se, rukuje se s njima.) Zdravo i tebi... zdravo i tebi...! A sada odstupi...!

panduri

(Pozdrave i povuku se.)

3.

Buba

A što je sad dalje predvidjeno po ceremonijalu...? (Važno, drukčije on ni ne zna, sjedne u fotelju koju su mu namjestili ispod krunice, na ulazu u alkov.)

šef

Dragi naš gradonačelnice, ako mi je dozvoljeno reći, ceremonijal je povrijedjen...! Ova dvojica su panduri, koji vama služe za ukras, a da štite nas... a vi ste se s njima rukovali...!

Buba

(načelniku): A što vi mislite?

načelnik

Ja se u cijelosti slažem sa svojim predgovornikom.

šef

Prema protokolarnoj ceremoniji niste se smjeli s njima rukovati, niste...!

načelnik

Niste...!

svi

Niste...!

Buba

Hahahahaha...! Ne samo da ću s njima, već ću sa svima! Gospodo, pa ja sam demokrata! I zar da ne pružim ruku onima koji su me birali? Gospodo, gospodo...! Pa da nije njih, kako bih ja bio izabran...!

šef

Potpuno ste u pravu, potpuno! Pa stoga povlačim svoju primjedbu.

načelnik

A ja s njime i za njime! Podredjen sam činom.

šef

Načelnice, s mirom! I sad da se u ime sviju nas demokrata rukujem sa gradonačelnikom, našdemokratskijim predstavnikom! (Rukuju se i odstupi.)

Buba

Dakle, dragi moji građani...! Vaša ujednačena jednoglasnost ukazuje na vašu spremnost i načelnost...! Ali, gospodo i prija-

telji, ali, gospodje i suradnice, kako ste vidjeli, a ne manje čuli, pošto sam usrećio naš ljubljani narod, on se zadovoljan povukao...! A vi, vi moji najbliži suradnici i saputnici... Vi mi tu stojite kao ukrasne statue! A čemu to meni, zašto ta rasipnost...? Kao od prve upamtite, nismo mi tu zato da narod varamo i zavaramo, da se tu natežemo i pretežemo, da zanemažemo i da se prenemažemo, dogovaramo i ogovaramo... već da radimo, radimo!! Makar šta da radimo, ali da radimo...!! Jasno?

svi

Prekrasno!

Buba

Ja ne trpim slova i riječi, frazu koja dreči, govor što se dulji, dreku koja bruji! Ja sam čovjek djela, djelovanja, a ne zboru, zborovanja! I da vidite kako radim, kako djelujem, pred vama se na prve svoje odluke odlučujem! I te će biti brze, promišljene, dobro smišljene! Čujte moju prvu odluku: Damu vraćam u susjednu odaju! Zašto? Tko bi mi bio tumač kad razvezem svoje razgovore, dogovore, pregovore sa inozemstvom...? Jasno?

svi

Prekrasno!

Buba

To je od vas lijepo i časno...! Zatim, čujte moju drugu djelotvornu odluku. Ja, na žalost, pored rada treba da i reprezentiram. Niti znam da pjevam, niti znam da sviram! Lijepu ću zadržati pored sebe da inostrane goste njom animiram! Animirati, to znači... dakle, znate što to znači?

svi

Pretpostavljamo.

Buba

I dosta je da ja znam! E, sad kad ste me shvatili, sad odstupi i svi tražite nekog posla. Jasno?

svi

Jasno!

Dama

Govorio je šarmantno, gemitlih i krasno...!

Lijepa

I gledati ga je slasno...! Animirati ga mora da je prekrasno...!
(Vojnička truba zatrubi. Izmarširaju.)

4.

Buba

(Ostao je sam za ogromnim pisaćim stolom. Stoji s položenim rukama na njemu. Osmotri nas, osmotri sobu, pa će): Neka i ova

soba zna, neka i ovaj moj pisaći stol zna da ja svoju ličnost upečatljivo hoću da ubilježim u povjesnicu našega grada! (*Važno sje-da.*) Neka i ova stolica zna da meni neće služiti za odmor, da bih na njoj odričemao, već mi ima služiti samo kao mehaničko sredstvo za posrednu potporu mojoj radnoj glavi...! Hm... ovo sam baš lijepo rekao...! Ali što sada, Buba? Sve bi bilo lako da još i to znam što jedan gradonačelnik treba da radi! Uh, uh, uh...! Ne mogu se sjetiti što bi mi bila dužnost...! Pun sam misli, a ni jednu ne mogu odvojiti od druge, sve jedna drugu guše...! Vidi sad, hoću li još posumnjati u sebe što se momentano ne mogu sjetiti što bih tu zapravo radio? Ne ne, samo to ne, samo malodušnost neka me ne spopadne! (*U očajanju prileti prvom zvoncetu koje visi kod ulaza u alkov. Lupi ga rukom.*)

pandur

(*Uleti s čašom limunade, postavi mu na stol i izleti.*)

Buba

(*zadivljen gleda u limunadu i za pandurom*): Kako narod zna što mi treba...! (*Ispije.*) Kad se popije, misli su krepkije! I gle, gle, gle...! Misli su mi mislene...! Imam ga, imam ga...! Divno...! Kako li su to veliki duhovi našega naroda i ulazili u povijest...? Svojim velikim djelima...! Ratovima...! (*Podje i stane pod krunu i koketira s njom.*) Ratovima...! Ratovima...! (*Vraća se za pisaći stol.*) Jest, ali ja sam za sada samo gradonačelnik, još nisam ono...! (*Baci pogled na krunu.*) Dakle, za sada moje geslo ne može biti: rat, rat, rat...! ali će moja parola biti: rad, rad, rad...! Veličanstvena ideja! Nitko još do nje nije došao! Sutra će kao plahte velike plakate osvanuti na gradskim zidinama s tom mojom do sada nečuvenom parolom... Znaj, Buba, nećeš umrijeti nezapažen...!

5.

Lijepa

Oprostite...!

Buba

(*ustraseno se trgao jer zanijet svojim velikim mislima nije vidio kad je ušla*): A joj...! Stoj...!

Lijepa

Žalim što sam vašu hrabrost uznemirila.

Buba

Lijepa moja ljubimice, tu je komunikativno sredstvo naše ere: telefon, njime mi se najavite.

Lijepa

Od zvonjave ćete se još više ustrašiti.

Buba

E, neka, ali ja baš tako hoću...! Jasno?

Lijepa

Jasno.

Buba

I sad, dakle...? Da li ste me samo vidjeti htjeli ili mi hoćete javiti neku novost?

Lijepa

Radosnu radost! Vaša vjerenica želi do vas.

Buba

Kako...? Vjerenica? Moja vjerenica? Kakva vjerenica! Ja nemam vjerenice! Uostalom, pustite u sobu moju vjerenicu!

Lijepa

Po njenoj želji i vašoj dozvoli. (Odlazi.)

6.

vjerenica

Buba dragi... čestitam ti...! (Stane pred njim, htjela bi ga zagrliti i poljubiti, pa izazovno): A kako da ti, dragi, čestitam?

Buba

U prvom redu, iskreno!

vjerenica

Iz srca, iz duše, oduševljeno ti čestitam!

Buba

I ne zaboravi čestitati i narodu na izboru!

vjerenica

No, ali što je...? Nećeš me ni pogledati? Ništa te ne raduje što sam ti prva čestitala?

Buba

To je dužnost svih naših građana! Uostalom, zašto se tu predstavljáš kao moja vjerenica?

vjerenica

Ama, što ti je, Buba...?

Buba

Jest, vjerenica si mi, jesi, ali...

vjerenica

Ostavi sad riječi! Poljubi me, zagri me, izljubi me!

Buba

A jok, to pak ne!

vjerenica

Ne...? A zašto ne?

Buba

Zaboga, i sama bi se mogla dos'etiti! Kako bi to izgledalo da ti tu naočigled cijeloga svijeta ljubiš gradonačelnika!

vjerenica

Ali ti si u prvom redu moj vjerenik!

Buba

I to sam, ali ja sam u prvom redu gradonačelnik! No, teško meni, da svaka stranka koja udje prvo izljubi gradonačelnika!

vjerenica

Ali ti si ujedno i moj Buba, a ne samo gradonačelnik!

Buba

A pošto se u ovom momentu i na ovom mjestu Buba ne može odvojiti od gradonačelnika, to ne možeš ni svoga Bubu da poljubiš. Jasno?

vjerenica

Nejasno!

Buba vjerenicom

A treba da ti je jasno! Dakle, gradjanko, zašto si došla, što želiš i što mogu uraditi za tebe?

vjerenica

I to je sve?

Buba

Treba da si sretna što ćeš ti biti prva gradjanka ovoga grada kojoj sam izašao u susret.

vjerenica

Pa dobro, reci tvojoj gradjanki kad se misliš vjenčati sa svojom vjerenicom.

Buba

U radno vrijeme ne provodim vrijeme u razgovoru o privatnim poslovima.

vjerenica

Znači, raskidaš vjeridbu?

Buba

Gradjanko, čuj, odlična ideja! Raskidam, jest, raskidam! Jer smiješno bi bilo, čak protuprotokolarno, da gradonačelnik ima svoju vjerenicu! Rekli bi da sam neozbiljan, balavac šmrkavi, kad još uvijek samo vjerenicu imam!

vjerenica

Ja mislim da će oni prije reći da si lud!

Buba

Gradjanko... gradjanko... gradjanko, ne zaboravi da vrijedjaš predstavnika naroda! Odstupi! Odstupi, jer ću te dati uhapsiti!

vjerenica

Uu, uh...! kad su mi govorili da si tupav-glupav, znala sam, a ipak sam ti se smilovala! Oh, ja jadna luda, smilovala se ovoj nakaradi! Ovome sam se zar ja obećala...?

Buba

Gradjanko, dat ću te okovati u okove, do smrti nećeš vidjeti slobode...!

vjerenica

Zato što tvrdim da sam luda...? Hahahaha! Ali kad te protjeraju, i svi psi na tebe zalaju, ne slini mi pred pragom...!
(Izleti.)

7.

Buba

(Nervozan, bijesan, uvrijedjen trčkara po sobi. Prileti drugom zvoncetu i zazvoni.)

pandur

(uleti s kavom i izleti.)

Buba

(zadovoljan gleda za pandurom, pije svoju kavu): Narod zna kad mi što treba, tako mi nebesa i neba! Ljubav je naroda neizmjerana! Ali i zaslužena...! (Sada se opet da u šetnju po sobi.) ... Žalosno je, sve je ovo žalosno...! Ima tako ograničenih ljudi koji sumnjaju u moje sposobnosti samo zato što sam se nerado mašao pi-sarskog posla! A medju te glupe spada i ova moja glupača! Narode, ja sam želio, čekao i iščekao takvo radno mjesto koje odgovara mojim kvalitetama, izvanrednim sposobnostima! (Prileti spisima i potpisuje. Lete spisi i potpisi.) Uh, uh, uh...! Koliko li spisa! I svi će oni nositi moj potpis...! Divno je to, potpisuješ, a ne moraš znati što potpisuješ...! Jest, jest, ali ovo potpisivanje neka i drugi vide, neka mi se dive...! (Telefonom, ni ne dižući slušalicu nagne se nad nju i viče): Timo i Tomo neka odmah dodju!

Timo

Gradonačelniče, dovodim ti Tomu.

Tomo

Gradonačelniče, predvodim ti Timu!

Timo

Što želiš?

Tomo

Što zapovijedaš?

Buba

Prvo da ovaj ogroman posao završim. Govorite, govorite, slobodno govorite, ja i po dvije stvari odjednom mogu da svršavam. Ja i to znam!

Timo

I govori...

Tomo

...i potpisuje!

Buba

A još i to čuje što mu govorite!

Timo

Fantastična sprema...

Tomo

...čudesna sprega...

Timo

...volje

Tomo

...i sposobnosti...!

Buba

(potpiše i zadnji akt te zadovoljno odgurne akta): Ja vladam svojim sposobnostima...! Ovamo slušajte.

Timo

Slušamo.

Tomo

To bar znamo.

Buba

Iskusni ste ljudi...

Timo

...jer poznajemo sebe...

Tomo

...kao i druge...

Timo

...ponajviše tebe...!

Tomo

Zapovijedaj! Slušat ćemo, znaj!

Buba

Ja znam zapovijedati, vi znate slušati, posao mora napredovati! Neophodni ste mi! Neću da gubim vrijeme na sporednim stvarima. Vi ćete promatrati i prosudjivati mene i mo'je odluke! Ja ću raditi, ja ću misliti, ja ću svim svojim silama stvarati, a vi ćete me kontrolirati! Jasno?

Timo

Kako...?

Tomu

Kako...?

Buba

(skakuće na svom mjestu, u W. C. mu se žuri): Čekajte malo!
(Pritrči trećem zvoncetu, lupi ga.)

panduri

(utrče sa pozlaćenim nosilima na kojima je poveliki noćni sud. Postave nosila sa sudom u alkov. Stanu s jedne i druge strane alkova i salutiraju.)

Buba

(Sav sretan, ali već u mucu, pritrči i vrši nuždu. Muzika. pogotovo se mali bubanj razgalamio.)

Timo

(Pogleda Tomu, zbunjen se uvuče medju ramena, a isto tako i Tomo, pa ispruže ruke sa halbecima u znak pozdrava Bubi.)

Buba

(Odahnuo je i zadovoljan odlazi za svoj pisaci stol, a panduri paradnim koracima iznose nosila s noćnim sudom.) E, tako... Kako li me voli moj narod, kako...! Dakle, da nastavimo... Ostali smo pri tome da ćete me vi kontrolirati! Jest, jest, kontrolirati! Treba da znate da su i najveći ljudi u povijesti imali svoje savjetnike, lične savjetnike, tajne savjetnike...! Zato ja vas imenujem za svoje najtajnije nadsavjetnike!

Timo

Ne ne, nikako ne!

Tomu

Jer što ako te savjetujemo naopako?

Timo

Jer smo mi starci, izlapjelice pomalo!

Buba

Pa takvi se i biraju za savjetnike!

Timo

Ali što ako te brbljivci odamo?

Tomu

Ili ti slabe savjete damo?

Timo

Otišla bi glava...

Tomu

...i tebi i nama!

Buba

Sad vas baš volim, čak i poštujem! Samokritični ste, odgovorno odgovorni ste! No, utješite se. Lakše je vama savjete davati negoli

meni raditi. I, konačno, zavrijedili ste toliku počast da bar pred smrt osjetite posrednu vlast!

Timo

Ako moramo...

Tomo

...moramo...!

Buba

U interesu naroda kojemu svi služimo!

Timo

(*Tomu*): Možda će i dobro biti.

Tomo

Možda ćemo time koristiti.

Buba

Tako treba govoriti! Čestitam! (*Šeta samosvjesno.*) A sada da provjerim vaše znanje, da vidim vaše zaključivanje. Što mislite da li sam pametno uradio što sam raskinuo vjeridbu s tom mojom prostakušom.

Timo

No, što misliš, Tomo?

Tomo

No, što misliš, Timo?

Timo

No, gradonačelnice, što mislite, da li ste pametno postupili?

Buba

Pa... pa...? Držim da...?

Timo

Odlično! Pa da!

Tomo

I pametno! Da da!

Buba

Čestitam vam, zbilja imate zdravo rasudjivanje! Ta bi mi žena smetala u radu. A ako mi baš bude potrebna i druga ljubav osim za gradonačelnikovanje...

Timo

...naći ćete sebi ljubavnicu!

Buba

Tako je, ljubavnicu! To meni treba!

Tomo

Ne ne, zaboga, ne! Ne ljubavnicu, već prijateljicu!

Timo

Prijateljicu s djelokrugom ljubavnice!

Tomo

Pa je tu i sadržina i forma!

Buba

Misao savršena! Pa zar nisam oštrouman kad sam znao sebi izabrati dva ovakova savjetnika?

Timo

Tajna nadsavjetnika!

Tomo

Molimo da ostanemo tajni...

Timo

...i prema unutra i prema vani!

Buba

Važi! A znate li vi što mi ona glupača veli? Da sam nesposoban, sulud i malouman!

Timo

Ne vidi ženska glava koliko vi pameti skrivate pod tom vašom prividnom glupošću!

Tomo

I da su vam svi umni mišići prosto prenapregnuti pod prividnom lijenošću!

Buba

Tačno i zdravo zapažanje, odlično rasudjivanje! Bravo, čika Timo! Čim budem ustanovio orden grada, prvom ću vam zakačiti! A dotle ću vas honorarom nagraditi.

Tomo

Makar ovo zadnje i ja bih želio zaslužiti.

Buba

Pokažite se i vi dostojnim.

Tomo

Ovoga ću časa! Dakle, u najboljem je redu što ćete imati prijateljicu sa djelokrugom ljubavnice... ali to za jednoga gradonačelnika nije dosta!

Timo

Već ni po protokolarnom pravilniku! Tomo brate, kolosalno! Jer pošto vi radite, ne možete se kretati medju narodom, pa bi vas narod zaboravio!

Tomo

A toga ne bi smjelo biti!

Timo

Zato će gradonačelnikova da podsjeća narod na gradonačelnika! Ona neka se voza i voza, provoza i dovoza, i voza i voza...! s ljubavlju će se narod sjećati vas! I sviju nas! Dakle, i Tomo je zavrijedio nagradu! Orden još nije, ali nagradu jeste!

Buba

Ali ću mu ipak pokloniti orden!

Tomo

I honorar uz to! Zar ne?

Buba

Neka je! Dakle, potrudite se da mi nadjete dostojnu gradonačelnikovicu.

Timo

Kakvu želite srcu miljenicu...

Tomo

...službenicu ili domaćicu...?

Buba

Gospodo, ne rekoste li da je interes grada u pitanju? Tu je srce u drugom planu!

Timo

Takva neka bude da gradu služi na čast, kao što služi i vaša vlast...!

Buba

Misli mi čitate!

Tomo

Timo, ti si zbilja oštrouman!

Timo

Tomo, ti si pak razuman!

oboje

A on je ne samo mudar, pametan i uman, već je i skroman!

Buba

Moram, moram...! A znate li zašto moram? Jer sam svom položaju odan! I baš zato želim svoje misli s vama provjeravati.

Timo

Ali nam i svoje odluke morate dati ovjeravati!

Tomo

Onda ne brinite, ostat će nam na ramenu glava

Buba

Misao dobra, misao prava!

Timo

A mi sada odosmo po dostojnu ženu...

Tomo

...za ukras vama i na čast gradu...! (Odoše.)

8.

Buba

(kad je ostao sam): Oprez, Bubo, oprez...! Vidje li ti qva dva stara lisca...? Zapravo, što oni hoće? Da li da savjetuju ili da sa mnom gradonačelnikuju? Ne znam, ne znam, još ne znam! Ali sam siguran... da ih baš neću u svemu da poslušam!

Lijepa

(Ulazi. Smatra da je vrijeme da se i o svojoj budućnosti postara. Mnogi su već prije nje došli u dodir s Bubom.) Dozvolite, dozvolite... čini mi se, zvali ste...!

Buba

Zvao, zvao...? Hm, nisam ni znao! Ali baš ste dobro došli. Posao sam rasturio kako to samo ja znam i umijem, pa se spremam u novu akciju...! A kad vas vidim, sve rastem od svoje neiscrpane energije!

Lijepa

Oh, koliko me to raduje...! Voljela bih da od te energije malo i na mene utrošite... i da me koristite... naime, u svome radu, zar ne...? Čini mi se, nekoć su vam takve bile želje, zar ne?

Buba

Moguće, moguće...! Ali prvo da se upoznamo u čemu se ne znamo!

Lijepa

Zaboga, Buba dragi... gradonačelniče poštovani, pa mi se već od prije znamo, odavno gledamo! Ali ako je do žrtve, i preko nje da se upoznamo...!

Buba

Žrtve podnesene, ali ne radi mene — za narodne interese! Ali prethodno... koje su vam ambicije?

Lijepa

Više su to želje negoli ambicije. U prvom redu, da reprezentirani.

Buba

Kad uglednici i stranci dodju u kurtoaznu posjetu, računam na vašu predspremu.

Lijepa

Na koju od mnogih?

Buba

Da ih častite kavom i osmjehom.

Lijepa

(razočarano): To da je sve...?

Buba

Ne ne ne, vaše mogućnosti, dobro znam, time nisu iscrpljene!

Lijepa

Jer, znate, i vama bih rado na uslugama bila.

Buba

Radna sposobnost će vam biti do krajnosti iskorišćena!

Lijepa

A pomalo i nagradjena?

Buba

Naime, čime i zašto?

Lijepa

Zašto...? (*Poljubi ga, pa razdragana izlazi.*) Sad znaš to?

Buba

(*kad je ostao sam, s rukama na mjestu poljupca*): Ovo, ovo, ovo je atentat na moj ugled...! Ovo izaziva u meni uzbunu i nered! Sklonit ću je s puta!... Prosto mi je, vjerujte mi, izmiješala nam'ere i misli...! Htio bih nešto veliko stvoriti, budućnost planirati, a ona će ovako sve u meni razbiti...! Planirati sam htio... jest, planirati je gradonačelnika dostojna rabota! Bubo, prema tome, sjedi i planiraj...! (*Važno sjeda, podupre glavu, jer slijedi teške misli.*) Ali, ali... ali, ali što da planiram, djavo da ga nosi! Što što, što što...?

9.

Lijepa

(*stane u vratima*): Gradonačelniče...

Buba

Tiho, tiše...! Razmišljam...!

Lijepa

Ali stigla je prva delegacija!

Buba

Tko, šta, kako...?

Lijepa

Delegacija!

Buba

Delegacija? Zašto delegacija i što će delegacija?

Lijepa

Nije red da ih ja pitam, vaša je dužnost, dragi...!

Buba

Tih se riječi mani...! A zatim, ovamo s njima! Sa svima!... Dosadjivat će mi, ali će možda pasti koja dobra ideja! Ja ja! (*Pojavi se delegacija.*) Delegacijo, naprijed!

10.

delegati

Dobar dan! Pokorno se javljam. A ja se klanjam! Pozdravljamo našega ljubljenog gradonačelnika! Čestitamo i pozdravljamo, s njime se zajedno radujemo! Živio, živio, živio...!

Buba

Gospodo, zbilja namjeravam živjeti! Dakle, sjedite i predlažite!

delegati

(naravno, opet u horu): To želimo, to i hoćemo!... No, a tko će, tko će i kako će...? Zašto ja? Već ti! Ne možemo svi!

Buba

Da prekinem ovaj tajac, vrli prijatelji! Vidim da još ne znate za moje demokratske sklonosti, još niste svijesni koliko ja čeznem da doznam za narodne potrebe! Dakle...?

učitelj

(naravno penzionirani, ništa mlađi od ostalih članova): Mili i dragi gradonačelnice, dozvolite da vas pozdravim u ime kulturnih radnika našega grada, njegove okoline i okolice! Mi, kao i vi, kao i svi narodi, očekujemo od vas djelovanje i djelotvorno stvaranje ne samo na privrednom, sanitarnom i porodičnom polju, već prvenstveno i pretežno na kulturnom polju! Zato smo prvi i došli. Gledajući vaše produhovljeno lice, razdragane oči, pronicljivi pogled, s punim pravom se nadamo da ćete izaći u susret našim stvaralačkim stremljenjima na kulturnom polju! Ovaj sam svoj govor već bezbroj puta održao, naizust ga znam, ali još nikada nije bio uslišen! Hoću da se nadam, hoću da se radujem i zato kličem... živio...!

svi

Živio, živio, živio...!

Buba

Bravo, gospodo, bravo! Da ćete se u mene pouzdati, to sam osjećao, to sam znao! I niste se prevarili! Niste, upamtite, niste! Da sam širokogrudi demokrata, to sam već dokazao, to vidite i po meni; da sam popularan, to sam znao! Ali pošto ja kao tumač narodne volje hoću da udjem u povijest i kao nosilac kulturnog stvaranja, ozbiljnog pregalaštva, to slušam vaše želje i prijedloge! I to smatrajte unaprijed uslišenim!

muzičar

Kad vas čujem, kad vibraciju vašega srca i ljubavi slušam. sonatine i sonatinice se natječu oko mene, dragi gradonačelnice! Toliko sam sretan i razdragan da ću zaplakati...

glumac

Ama, najprije reci, pa onda plači!

Buba

E, ne tako, ne tako, bato! Prvo i prvo, nedemokratski ste postupili što mu ne date prilike da iskaže svoje želje neizrečene, jer ovo je jedinstvena prilika za njega, pravi okasio...! Zatim, tko bi znao otkad on ovaj svoj govor nosi u sebi, a nitko da posluš!

Ali pošto sada ni ja nemam vremena, to uzimam k srcu vaše želje i prijedloge. Dok ih pogledam iz ovoga i onog aspekta, uslijedit će odluka ...!

svi

Velika hvala!

Buba

Ali, jest! Još uvijek ne rekoste zašto ste došli, kakve su vam želje neispunjene ...?

glumac

Kazalište!

muzičar

Opera i simfonijski orkestar!

učitelj

Ali prije svega, kulturu u domove ili gradimo dom kulture!

glumac

Ne i ne!

muzičar

Tako je!

učitelj

A gdje da utrošimo neutrošene energije?

Buba

Gospodo, zašto takvo ogorčenje? Tu smo da stvaramo! Ali pošto je prvo pao prijedlog za kazalište, tu sam! Jer ta ideja može daleko da odjekne. No, a kakvo ćemo kazalište?

glumac

Gdje će i kulturni radnici morati dolaziti.

muzičar

(*tumači Bubi*): Znae, kultura još nije srcu prirasla ...

učitelj

... ali je batina u raju izrasla ... pa da vidim majčinog sina da mi ne dodje!

Buba

Gospodo, rasplinjujemo se! Ekspeditivnije to! Da čujem, koliko ćemo glumaca. Koliko ih obično treba?

glumac

Od dvadeset dva svega.

Buba

Koliko ih ima prijestonica?

glumac

Oko trideset pet liqa.

Buba

Naše će kazalište imati četrdeset i pet glumaca! Neka se čudi kulturni svijet! I što još treba?

glumac

I dva redatelja.

Buba

Neka ih je četiri svega!

muzičar

U gradu ih nema, moramo ih uvesti.

Buba

Uvozna roba, devizni novci? Pobunili bi se gradski oci! Od toliko hiljada gradjana, netko će valjda to da zna! I zatim, što dalje?

glumac

Scenografa.

Buba

Jednog ili dva? Jest, a čemu su čuda ta?

glumac

Sve što nam treba, oni će namajjati.

Buba

Korisnih li ljudi! I ovdje se već sve ljušti! I onda dalje?

muzičar

Kako znam, i šaptač bi nam trebao.

Buba

Šaptače i došaptače nikad nisam volio. Dosta sam zbog njih trpio! Uostalom, što bi onda policajac radio! A sada dalje.

glumac

Dozvolite, a tko će biti direktor?

učitelj

Oprostite za intervenciju...

glumac

...i ne bih da se hvalim...

Buba

...sporazuman sam, neću da kvarim! Iako je za direktore lako! To hoće i zna biti svako! Raspisat ćemo konkurs, a vas izabrati. A sada dalje, da čujem što najviše treba.

učitelj

Novaca iznad svega!

Buba

To su trice i sitnice! Mašim se u kasu i evo kulture! Bez brige, ljudi, bez brige! E, a za danas smo potrošli dosta novaca, pa dovidjenja! I, molim vas, kad god vam se rode ovakove dobre ideje, a vi slobodno skupite delegaciju, čak deputaciju, pa ako treba i demonstraciju, pa pravo pred mene! Pametno sam sve ovo riješio, zar ne, zar ne?

svi

Živio, živio, na ovom mjestu živ ostario! Živio...! (Odu.)

Buba

(kad je ostao sam, ponosan gleda za njima): Kako malo treba pružiti narodu da ga usrećiš...! Zbilja je radni dan, zbilja sam agiln...! Pun sam ideja, bezbroj će biti ostvarenja! Ovo će doba biti nazvano novo doba, moje doba... „U doba Bubine vladavine!“ ... Dakle, u kulturu sam zakoračio. Ali, jest! A da li je umjetnost i kultura isto ili tek nešto slično...? Ne daj bože da ogriješim dušu! Jedne da zadovoljim, druge da iznevjerim? Ne ne! Sad znam! I u umjetnost ću da zakoračim, spomenik ću sebi do neba da sagradim!... Joj, dok još pravda dodje na red! Njima ću nove zakone i nove zatvore! To narod jedva čeka!... A na polju morala? I tu će Buba da stvara! Nesebične ljude, nove značajeve, čvrste karaktere! Recimo samo... zar ne bi činovnik bolje i odanije radio kad ne bi cijeloga mjeseca na platu mislio? Da ih baš isprobam! Mjesec — dva će im plata biti same dobre riječi i osmjehi...! Jojojojo!, za danas dosta ideja! I za sutra ih treba! (Maša se za telefon.) Ali zar da baš nikome ne govorim o svojim zamislima...? Treba da sam nagrađen njihovim oduševljenjima...! i oni će sve to zapisati docnijim pokoljenjima...! Halo, Li'epa, gdje su Tomo i Timo? S njima ovamo...!

12.

Timo

Tu sam.

Tomo

I ja sam

Timo

Popisujemo žene...

Tomo

...dostojne tebe!

Timo

Medju najbogatijima su najpametnije...

Tomo

...medju najljepšima pak najdostojnije!

Timo

Kakvom da te poslužimo?

Buba

Hitno vas trebam!

Timo

Da slušamo...

Tomo

...ili savjeta damo?

Buba

Čut ćete!... Osjećate li u ovoj sobi temperaturu?

Timo

Sunce je na prozoru.

Buba

Ne toplotu sunca, već toplotu stvaranja vi tu osjećate! Da znate!

Timo

Jest, to osjećamo u svakome tvom dahu...

Tomo

...u svakom tvom koraku!

Buba

Vjerovali ili ne, prebogat je bio nastupni dan!

Timo

Pričaj, pričaj, jako sam znatiželjan...

Tomo

...ja nemiran!

Timo

Što uradi, pobogu, ljudi!

Buba

Poslušaj, pa sudi! Grad je bio do sada u kulturnom mraku. Kazalište stvorih u jednome dahu!

Timo

Bog je svijet stvorio po šestodnevnom planu!

Buba

Zastarjelo shvatanje, zato mu je i bilo manjkavo stvaranje! Dragi moji, danas bi bog s vrlo neznatnim izgledima bio kandidiran za gradonačelnika!

Timo

Ti jesi naša dika, ali ne zaboravi da smo mi tvoja slika!

Tomo

Što god uradiš dobro, slava je tvoja; što god ti omakne, joj, nevoljo moja!

Buba

Uskogrudi ste i strašljivice! Upamtite, već su mi današnja djela dovoljna za jednu cijelu povjesnicu za srednje škole!

Timo

Zaboga, što si još osim kazališta predvidio...?

Buba

(sve leti od zadovoljstva po sobi, sve se poigrava): Zaveo sam demokraciju: s pandurima sam se rukovao; vjerenicu nisam lišio slobode — čuješ li, rođe? Preko noći je ni iz čega niklo kazalište...! Spomenik ću sebi na glavnom trgu, pa zatvara-

lište, zabavište i igralište, pa odmaralište, do neba stepenište! Pa simfonije i orkestre... pa pa pa, sva sila stvaranja...! Jujujuj, pun sam ideja i planova! I jest, jest! A novi ljudi?

Timo

Ljudi?

Tomo

Kakvi?

Timo

Beznogi...

Tomo

...il' bezglavi...?

Buba

S novim pogledima na svijet! Novci kvare savjest dave...! Dok se ljudi nauče raditi badava i bambadava, onda će tek raditi zabadava...!

Timo

Odlično!

Tomo

Kolosalno!

Timo

Da ne sramotite sebe...

Tomo

...savjetnike svojih dužnosti razriješite!

Timo

Jer uvreda bi bilo i po vas i po nas da itko pomisli da smo vam u stvaranju i mi pomagali!

Buba

Ne ne, ne bojte se! Neću ja da slušam i da vas poslušam, ali po protokolu savjetnike treba da imam!

Timo

Eto ti, na! Divna budućnost za nas! Tako se nadam da nećemo morati tražiti da nas umirove.

Tomo

Niti da nas otjeraju!

Buba

Ako budete dobri, malo ću ipak slave i vama prepustiti!

Timo

Baš hvala.

Buba

A što bismo sada? Dosadjujem se kad ne stvaram.

Timo

Oh, sjetih se, dragi gradonačelniče! Učinili smo ogroman propust!

Buba

Ja da sam učinio kakav propust, ja? To je nemoguće!

Timo

Ne vi, nikako vi, mi, mi...! Pomislite, još novine nismo izvijestili!

Buba

A čemu to?

Timo

Po protokolu i u vašem interesu velikane i uglednike, novinare i savjetnike treba da pozovete i da pred njima izložite vaše divne planove! Pa vaš rad je, zaboga, preporod ovoga grada!

Buba

Mene nitko ne interesira! Izmedju mene i naroda ne treba posrednika.

Timo

Ali pomislite... izjavu bi vam štampali! Ogroman list novina, a na njoj vaša slika!

Tomo

Slika i prilika novoga doba!

Buba

Stani...! Ideja nije loša!

Timo

I neka ti nedostojnici čuju što je rad i stvaranje!

Tomo

Da sve bivše i buduće gradonačelnike osramotite!

13.

Buba

Tako je, tako je...! A...a kako bismo to sproveli? No...?

Timo

Pomislite... ovdje bi s blokovima i blic-lampama stajali novinari... *(Ulaze novinari. Za sada su oni, kao i slijedeći, dio vizije, beživotne lutke koje se postavljaju na određena mjesta.)* Dva bismo pandura tu do samih vrata... Vijeće trojice bi na počasna mjesta... Pa načelnici, pa donaćelnici, šefovi i šefi... tu predsjednici i potpredsjednici... a Lijepa tu, Dama tamo...! No?

Buba

Skoro puna sala...! *(Svi su zauzeli svoja mjesta.)* Kao za vrijeme nekoga prijema...!

Tomo

Ali bismo morali pozvati i predsjednika koalicije partija!

Buba

Sve sve, ali to ne! Još mi uvijek nije došao čestitati! A dozvolio sam mu da me mogu birati!

Timo

E, baš ćemo ga zato osramotiti!

Buba

Jest, neka vidi tko je gospodin!

Timo

A dok on ne stigne, vi se nećete ni pojavljivati!

Tomo

A kad i on dodje, onda će tek trube da najave vaš dolazak.

Buba

(uzeli ga ispod ruke i doveli do izlaza): I što ću ja onda?

Timo

Dozvolit ćete da vas pozdrave... A onda...

Buba

A onda...?

Timo

...onda ćete dati svoju izjavu o svom radnom planu!

Tomo

I to kao nastupni govor na svečanoj sjednici!

Buba

A ako budu postavljali pitanja?

Timo

O odgovoru ni govora!

Tomo

S punim dostojanstvom se povucite i recite...

Timo

...„Izvolite, što čuste proučite”...!

Buba

(izveli su ga.)

14.

PRIDOŠLICE, KOJI SU DOSADA FINGIRALI SAMO KAO VI-
ZIJE, OŽIVE, PRIMANJE U GRADONAČELNIŠTVU. NUDI SE,
POSLUŽUJE.

konobari

(Već je u sali žamor, a oni ulaze. Nude, te tacne ostave na stolove. Čak i tacne nestanu.) Konjak? Cigarete? Rakije? Molim, molim! Liker? Konjak! Molim! Izvolite!

svi

(Žamor. Povećan pojavom konobara. Skoro mrtva tišina kad su se gosti poslužili.) Hvala! Da da! Kavu! I meni! Konjak! A cigarete? Hvala!

1.

Čika Timo, dobra vam ideja da nas ponudite.

2.
Ali zašto su pozvali goste?
- Timo
Zašto pisare za ovakove stvari pitate?
3.
(*prilazi im*): Zar zbilja ne znate zašto smo pozvani?
- Timo
Znam samo ono što dopire medju obične smrtnike.
1.
Onda znate sve.
- Timo
Ali mi nije dozvoljeno govoriti jer bi onda pitali otkud znam sve!
2.
(*prišao im je načelnik*): Je li istina što se pogovara?
- načelnik
Izložiti će nam planove rada.
3.
Bogami, agilani!
1.
Energičan!
2.
Spreman!
3.
Dobrog smo predlagali!
1.
Valjanog smo birali!
2.
Nismo se prevarili!
- šef
Mlad je, pun energije!
- načelnik
Ambicije!
- šef
I ideje!
1.
Ama, dobro, ali koga još čekamo?
- šef
Naloženo mi je da u vaše ime i načelnika grada pozovem i predsjednika koalicije partija.
1.
Odlična ideja!
2.
Neka vidi koga smo predložili!

3.

Neka vidi da smo se dobro složili!

1.

Njime će biti zadovoljan...

2.

... nas će pohvaliti...

3.

... možda i nagraditi!

1.

(Začuje se udarac gonga.) ... A što je to?

2.

Čemu pak ovo...?

15.

načelnik

Gospodo i prijatelji, dozvolite da javim radosnu vijest: stigao je predsjednik koalicije partija!

svi

Živio, živio, živio...! Naš starosta živio...!

predsjednik

Živjeli, živjeli...! Svi naši prijatelji živjeli...!

svi

Još jedanput, živio...! *(Trube zasviraju. Svi iznenadjeni stanu „mirno”. Dostojanstveno ulazi Buba i stane koji korak od predsjednika.)*

načelnik

Gospodin gradonačelnik našega grada je stigao!

svi

Živio, živio, živio...!

šef

Dragi i poštovani predsjedniče, dozvolite da vam predstavim načelnika grada, vašega vrlog suradnika!

svi

Živjeli, živjeli, živjeli...!

Buba

Raduje me što imam prilike da vas upoznam.

predsjednik

I ja sam zadovoljan. *(Pruži mu ruku, rukuju se.)* Živjeli!

Buba

Ne samo ja, već i vi...! *(Nakloni se, udari potpeticama i uputi se do pisaćeg stola. Predsjednik ga, neugodno iznenadjen, promatra. Buba sad zauzme dostojanstvenu pozu.)* ... Suradnici, suna-

rodnici, gospodo i prijateljice...! Kako znam, ponudjeni ste, počašćeni ste, a treba da znate da ja nemam vremena za beskrajne razgovore i pregovore. Ja sam čovjek grada, a upoznat ćete me preko neobuzdnog rada. Jest, tako je! Živio! Molili ste me da se primim za načelnika. Dozvolio sam da me birate. A sad ima da me poštuju! Znam da me nećete uvijek razumjeti, ali to nije ni važno jer tu je narod kome ja jedino odgovaram. A sada dalje... Novinari, pišite...! Dakle... što je to što ja hoću i što ja mogu? Zapravo, što ja ne bih mogao? Ja i ono mogu, što drugi nisu smjeli ili nisu ni umjeli! Ja kontroliram svoje ideje, koje su bezmjerne. A što hoću? To sam već dijelom i pokazao. Čast vama vaš program, jer ja sam taj koji umijem i znam! Svi se vi mašate demokracije, ugnjavili biste je! U vašim bi rukama presvisnula, u mojima buja...! Mene nije stid da se rukujem s pandurima, vjerenicu odagnati me nije strah, a da znate što stvaram, stao bi vam dah...! Grad je bio u kulturnom mraku, to svi znaju. Ventile kulture ću prvo preko kazališta otvoriti, zato ću ga smjesta stvoriti! Ha? Tom se ni nadali niste! A potom slijede: odmarališta, igrališta, ljetovališta, zabavišta, šetališta i zatvarališta! A zatim šta...? Kulturi ćemo dati maha! Spomenicima ćemo načičkati pola grada! A potom ćemo preodgojiti ljude, umudriti i lude...! Službenici neće samo na plaću misliti, a na rad kiniti! Doživjet ćemo da će se plate odricati! Da da! I još ćemo i po krovovima cvijeće saditi...! Gospodo, pa ja sam pun ideja, samo imajte strpljenja...! A sada dosta! Uvjerem sam da sam bacio plodonosno sjeme! Osjećam da sam dobro govorio i da sam zadovoljio! (*Savije papir s kojega je čitao svoju nastupnu izjavu.*) A sada dozvolite da po protokolarnoj ceremoniji podjem u svoje odaje, a vi dotle o mojim planovima razmišljajte! I još toliko samo... neću nikakvo odobravanje ili klicanje! Odmah prionite poslu! Živjeli! (*Ponosno se povuče.*)

16.

neki

(*Šef, podšef, načelnik i podnačelnik htjeli bi da nestanu, pa se do-
vlače do vrata hodajući na prstima i gledajući samo pred sebe
u uvjerenju da ih nitko ne vidi.*)

1.

(*kao gromoglasnik*): Gospodo, nitko da se nije udaljjavao!

neki

(*Stanu kao gromom pogodjeni.*)

vijeće
trojice

(Sada se njima isto ponavlja. Iskradaju se.)

predsjednik

(ovo je tek autoritativan i originalan gromoglasnik): Gospoda iz vijeća trojice da su tu ostala!

Timo

A da li bismo bar mi...

Tomo

...sitne ribe nestali...?

predsjednik

Nitko da pisne, nitko da ne klisne! *(Opet su svi samo nepomične statue, živa slika, medju kojima se kreće jedino živo biće: predsjednik koalicije partija. Ljut mjeri prisutne kao general poslije izgubljene bitke.)* ...Da čujem... čija je ideja bila da se ovaj skup sazove...? *(Tajac.)* Pitao sam!

Timo

Napola moja...

Tomo

...drugom polovinom moja.

1.

U zatvor s njima!

2.

Na sud s njima!

3.

Vješala njima!

predsjednik

(odmjeri ih, a oni se dopola smanjili): Ideja je odlična bila! Čak spasonosna! Čestitam!

1.

Odlična!

2.

Spasonosna!

3.

Čestitke dostojna!

predsjednik

(kad je vidio da bi sad već navalili da čestitaju): Čestitaka dosta...! A sada da čujem čija je ideja bila da se ovaj čovjek predloži za gradonačelnika u ime koalicije partija?! *(Ne treba se čuditi što je zavladao tajac. Prilazi 1-om, 2-om, pa 3-em i tako ih protrese da bi mogli ispasti iz hlača.)* Čija...?! Čija...?! Čija...?!!!

1.

Ako možeš, oprosti.

2. U najboljoj smo volji...

3. ...očito pogriješili...!

predsjednik

Očito samo? ... Ludo i luckasto...! Predlagali smo vam odličnike. Nijedan vam nije odgovarao...? Kako...? Zašto...?!

1. Znaš, jedan nije bio dovoljno pametan.

2. Znaš, drugi nije bio dovoljno pošten.

3. Znaš, treći nije bio dovoljno ugledan.

predsjednik

Neka vas je sram...! Pa zar ste vi u ovome suludome našli oličenje vlasti...?! Ovo nije više grad samo, ovo je ludograd! Lud je i grad, lud mu i načelnik, a što smo mi drugi u njemu negoli ludi...? Pa jeste li vi svijesni da je ovo zločin...? U srednjem vijeku bi vas spalili!

1. Ja lično nisam kriv, ja sam Marka htio.

2. A ja Žarka!

3. Al' je Marko uobražen, a Žarko razmažen!

1. Ali su pametni i bistri!

2. Pošteni i čisti!

3. Ja sam Pavla htio, jer je mudar, ugledan i čuvaran...

1. ...ali je prema prijateljima nemaran!

3. A zašto niste glasali za Peru?

2. Jer ima ružnu ženu!

predsjednik

Tu je bio i Stipo!

1. Mlad bi se prebacio!

predsjednik

I zato se, ljudi i građani, vijeće trojice za budalom mašilo...?
Pa ovo je, gospodo, nezapamćeni skandal!

1.

Čuješ, šefe, skandal!

2.

Načelniče, skandal!

3.

I svi ostali, skandal!

1.

O njemu ste pjevali hvalospjeve!

načelnik

Nismo znali da biste ga za gradonačelnika birali.

predsjednik

Dakle, ti si sramotni krivac!

načelnik

Sa šefom sukrivac!

šef

Oslonili smo se na tuđe riječi.

Timo

Čujte, da ne gubimo riječi...

Tomo

...krivi smo mi...

Timo

...najniži...!

predsjednik

A kako...?

načelnik

Bube smo se morali osloboditi, jer niti sluša...

Timo

...niti zna raditi!

Tomo

Pa smo ga počeli hvaliti...

Timo

...budalu u mudrog prodavati...!

načelnik

Morali smo jer nam je odjeljenje izvrgavao ruglu!

predsjednik

Bogami, ideja nije loša, čak je za pohvalu.

Timo

Zbilja?

Tomo

Čuo si da jeste!

predsjednik

I pohvaljeni biste bili... da ga niste prodali baš meni!

1.

A ovako ćete...

2.

...kao u srednjem vijeku što bi...

3.

...na lomači biti spaljeni...!

Timo

Pa zar vas nismo baš mi, predsjedniče, na vrijeme obavijestili, da maloumnik vlada gradom?

predsjednik

Za to ćete biti pohvaljeni.

1.

A za zločelo — kažnjeni!

Timo

A ne biste li nam rekli, kakva će biti pohvala?

Tomo

A kakva kazna?

predsjednik

Sve u svoje vrijeme. Zasad nas priteže veće breme...! (*Zauzima predsjedničko mjesto.*) Dakle, gospodo, tu ni časa ne možemo častiti jer će skandal izbiti...! A prva žrtva toga skandala bio bih ja! A vi to ne biste preživjeli! Jeste li toga svjesni?

1.

Svi smo.

2.

Svi smo.

3.

Svjesni smo.

predsjednik

Pa zato, gospodo, od vas čekam prijedloge kako da najbolje riješimo ovo pitanje.

1.

Da ga strpamo u ludnicu.

predsjednik

Glupost. Dalje?

2.

Da poništimo izbore.

predsjednik

Još gluplje. Još dalje?

3.

Mogli bismo ga poslati na neograničeno bolovanje!

predsjednik

To bi bilo glupo ponajmanje, ali tko bi ga na to privolio? Hajde, hajde, dalje! Hajd, hajd, razmišljajte, ako vam je draga glava!

1.

Joj, muke!

2.

Joj, jada!

3.

A što li ćemo sada kad su sve mogućnosti iscrpljene?

predsjednik

Blago tebi, načelniče, tebe ne tišti ova briga. Ti ćeš za koji dan u prijestonicu, da zauzmeš podobru stolicu.

šef

Kako kako...? Kuda će on poći...?

predsjednik

U našu prijestonicu, za pomoćnika ministra!

šef

Ministra...? Zaboga!

predsjednik

Pomoćnika, pomoćnika! Samo pomoćnika!

šef

A onda, zašto ne ja?!

predsjednik

Jer je on glava pametnija!

šef

Istupit ću iz koalicije partija!

predsjednik

Još danas ćemo te brisati.

šef

Pardon, pardon! Ja sam rekao da ću istupiti, ali kada, to nisam rekao nikada!

predsjednik

Predjimo na važnije probleme. Očekujem prijedloge kako da se oslobodimo predsjednika.

šef

Imam!

predsjednik

Što imaš?

šef

Spasonosnu ideju!

predsjednik

Ne vjerujem, ali da čujem.

šef

Kad znamo da ga ne možemo zatvoriti, ni u ludnicu udaljiti, a ostavku sam neće podnijeti... kako bi bilo da se poslužimo Tominom i Tominom taktikom?

predsjednik

Jasnije!

šef

Oni su ludoga hvalili, a mi smo ga zgrabili!

1.

Sjajno!

2.

Kolosalno!

3.

Ne ne, nedovoljno časno!

predsjednik

Za čast je prekasno!

šef

Moramo mu predložiti takvo mjesto kuda bi drage volje pošao!

1.

A poći će ako je to mjesto veće!

2.

I uglednije!

3.

Jest, poći će najspremnije!

šef

A onda bismo spavali mirnije!

načelnik

Pa to bi bilo ludo, ludo i nepošteno!

šef

A nije bilo kad ste ga vi prodavali?

1.

I nas su prevarili.

2.

Neka se i drugi dosjete jadu.

3.

Neka ga i oni dalje prodadu!

šef

Predsjedniče, možda ti imaš ideju bolju?

predsjednik

Na žalost nemam.

šef

A ti, načelniče?

načelnik

A što se tebe tiče!

predsjednik

Dakle, odluka je pala! Na koje to mjesto šef misli?

načelnik

Tamo gdje su ministri!

predsjednik

Jest, za pomoćnika ministra bi se primio! Ali to je luda pomisao!

načelnik

Bolesna ideja!

predsjednik

Jeste, ali jedino moguća. Gospodo, drugo nam ne ostaje, nego da ga pošaljemo za pomoćnika ministra.

načelnik

Zaboga, osramotit ćemo se!

predsjednik

Izvinit ćemo se! I u najgorem slučaju, neka ga i oni prodaju! Ostane li nama, tko li će nas osloboditi jada? Bili bismo zaista građani ludograda! Prijedlog puštam na glasanje... Prvo se ti izjasni, načelniče, o tvojoj se koži radi.

načelnik

A što da ne pristanem kad ću i tako morati?

predsjednik

Čestitam, opet si se pokazao razuman!

šef

Pa zar da opet po njemu pohvale pljušte!

predsjednik

A ti ćeš čak podnijeti žrtve!

šef

Umjesto da budem pohvaljen i podobro nagradjen, da budem smjennjivanjem nagrdjen?!

predsjednik

Jest, jest, neka se sve slegne bez veće graje. Naučen si da šefuješ, pa šefuj i dalje. A do novih izbora, načelnik se za gradonačelnika bira!

šef

Ali ja sam starijega ranga!

predsjednik

A on mudriji i promućurniji!

šef

U čemu se to, bože, ogleda?!

predsjednik

Odabrao je suradnike od rada i reda! (Pokaže na Timu i Tomu.)

I da znate, padale bi kazne i odmazde, letjele bi glave i vine i nevine, da nisu ove dvije mudre...!

Timo

Za ove riječi smo puni zahvale.

Tomo

I što još možemo očekivati pored pohvale?

predsjednik

Kaznu!

Timo

Još uvijek kaznu...?

Tomo

Kaznu...?!

predsjednik

Kaznu! Ali časnu! Samo ćete biti otpušteni.

Timo

Čuješ? Samo otpušteni.

Tomo

S platnog spiska skinuti! Za dobro zlim plaćeni!

predsjednik

Ne budite nerazumni...! A koga da okrivim, a koga da osudim, kako narodu krivce da izručim...? Ovoga, ili ove tu, ovu gospodu nemoćnu...? Na lomaču bih s njima ili stup sramote, ali kako da ugled ugledu ne ode...?

Timo

Tomo, glava ti ode...!

Tomo

Ode nam, rode...!

Timo

Dakle, otpušteni.

Tomo

Zbog pameti okrivljeni.

predsjednik

Ali i pohvaljeni!

Timo

A ne bismo li pohvaljeni u službu ponovno bili primljeni?

načelnik

Jer tko će da radi?

šef

S kim da se načelnik hvali?

načelnik

Zbog koga šef da se nagradi?

svi

Jož, ala smo jadni...!

predsjednik

Nerješivi problemi...! Ali shvatite, i na budućnost treba misliti!
Na gradonačelnika ne zaboravite, skoro ga za ministra šalžete...!
Kazna će uslijediti toj podvali, pa na koga da se krivica svali...?
Na mene?

svi

Ne ne!

predsjednik

Na vas uglednike?

svi

Još manje!

predsjednik

(Timi i Tomi s prijateljskom molbom) Dakle, kako vidite, morate se primiti žrtve!

svi

Da biste nam spasli glave!

predsjednik

Mi vas molimo...!

svi

Mi vas molimo...!

predsjednik

I da znate...

svi

...i da znate...

predsjednik

...žao nam je svima!

svi

...žao nam je svima!

predsjednik

I zato ćemo...

svi

...i zato ćemo...

predsjednik

...dati maha...

svi

...dati maha...

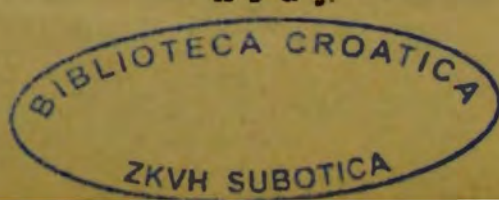
predsjednik

...svojim suzama...!

svi

(ponavljaju za predsjednikom kao puk molitvu za popom): ...svojim suzama...! (Izlete ogromne maramice iz džepova.)

k r a j.

SADRŽAJ

<i>Oprostite — umro sam</i>	<i>7</i>
<i>Herojima slava — nama ono više</i>	<i>71</i>
<i>Ludograd</i>	<i>149</i>

CROATICA

BIBLIOTECA

ZKVH SUBOTICA